

Лист за књижевност и друштвена питања
Број 1279-80 ■ Београд, нов-дец 2018. ■ Година LXX

Е-пошта: knjizevnenovineuks@gmail.com • www.uksbije.org.rs

Цена 100 динара; CG 1,5 €; RS i FBH 2,5 KM; Mak. 80 Den

Интервју: Хагани Хабибоглу,
азербејџански песник

Песник мора да обожи мисли

Посебан гост на недавно одржаној међународној књижевној манифестацији Смедеревска песничка јесен био је азербејџански песник Хагани Хабибоглу, коме је припало крунско признање фестивала Златни кључ Смедерева. Њему је указана и свака друга пажња која награђеном песнику припада. Као и претходним лауреатима, објављена му је књига изабраних песама, двојезично на српском и азербејџанском, под насловом *Сусрет*. Песме је на српски језик препевала Вера Хорват, познати преводилац и угледна песникиња.

Мићо Цвијетић

учествовала је и узајамна комуникација у областима културе и књижевности. Гостују писци и други уметници, узајамно се отварају духовни простори другог и другачијег, али, ипак, блиског света. Ви сте први пут у Смедереву и Србији, где вас је дочекало велико песничко признање, које се пре вас нашло у рукама знаменитих светских песника. Златни кључ Смедерева, са вишеструким симболичким значењем. Са каквим

Песник и његов преводилац: Хагани Хабибоглу и Вера Хорват

Хагани Хабибоглу (1966) спада међу најзначајније азербејџанске савремене песнике, препознатљивог стила и песничког рукописа. Аутор је више песничких књига и носилац значајних признања. По професији је математичар, а по духовној вокацији песник.

Потичете из породице педагога и песника, која два опредељења се прожимају и у вашем песничком животу и света, као и за дубље загледање у себе и душу властитог народа?

- Тешко је уз педагога бити педагог, и уз песника песник. Као што рече наш славни песник Рамиз Ровшан: „Ма колико пливао, мору никад краја.“ Али бити део породице педагога значи бити одговоран на сваком кораку, што је несумњиво позитивна страна. Упознајући себе, човек јасније спознаје свој народ и свет око себе.

У последње време све су живље везе и контакти између Србије и Азербејџана на свим пољима. Све

ИЗ САДРЖАЈА

Уметничка раскршћа: Прерано „самоубиство слике“, стр. -9-10

осећањем сте га преузели у руке?

- Мислим да би савремени свет требало да се супротстави рату на најискренији и најсврхисходнији начин. Нашој планети су неопходни мир и разумевање. Ако симболичним кључевима можете да откључате градове и тврђаве, онда смртоносно оружје треба да заћути. Када сам добио „Златни кључ“, имао сам утисак да гледам свет са врха Карпата.

У Смедереву вас је дочекао и леп избор песама, двојезичан на српском и азербејџанском. Књига «Сусрет», симболичног наслова, кључа и семантике, који, пре свега, апострофира сусрет са другом традицијом и културом. Шта овај појам значи у вашем људском и песничком искуству?

- Реч „сусрет“ има толико много значења, да их је чак тешко и набројати. Овај сусрет је био прво упознавање Србије и азербејџанског песника, коме је објављена књига на два језика. Ово је био мој први сусрет са Србијом која је пуна знаменитости. Ово је био мој први сусрет са Златним кључем.

Тек захваљујући овом боравку и сусрету, шире су вам откључана врата српске књижевности и

Наставак на стр. 4

63. Међународни београдски сајам књига 2018.

Ма из кога угла посматрали, па и приписивали му одређене оправдане замерке, Међународни београдски сајам књига је српска културна светковина. Сајам је, као најрепрезентативнија и најпосећенија књижевна манифестација у овом делу Европе, трајао од 21. до 28. октобра, а на површини од 30.000 метара квадратних читаоцима је представио укупно хиљаду излагача из Србије и света. Његов овогодишњи слоган био је „Радост читања“. Ову светковину отворио је академик Матија Бећковић а поздравио Абдулах Бусуф, марокански писац и историчар. Он се обратио у име земље почасног госта Краљевине Марока, прве арапске земље којој је поверена ова почаст.

Слава светости књиге

Матија Бећковић

Журим да кажем: Сајам књига у Београду је највољенији сајам књига на свету. Свенародни празник и ново црвено слово у календару српске културе. То што је међународни само потврђује истину да култура није култура ако је усамљена и без додира са другим културама. Разуме се да има старијих, чувенијих и богатијих сајмова књига, али нема ниједан на којем бисте, ма откуд дошли, били добродошлији. На другима ћете срести славне писце, веће издаваче, моћније пословне људе, али нема ниједног на коме ћете видети више читалачког народа. Сајам без читалаца је црква без верника. Чини се да код нас нема читаоца који не учествује у овој светковини. Као

што знају кад им је крсна слава, знају и кад је Сајам књига.

И у ове дане, из најзабаченијих крајева, Камених гора и Сувих долова, крећу колоне ка Београду да одрже ову традицију. Нико не брине ни како ће доћи, а још мање како ће се вратити. Ту је већ стигао и дечак кога жуљају ципеле, јер га мати без ципела не би пустила да дође у Београд, а камоли на Сајам књига.

Отвореност и прихватање другог

Абдулах Бусуф

Драги гости, дозволите ми, у име присутне мароканске делегације на отварању значајног културног догађаја, да се захвалим Републици Србији што је одабрала Мароко као прву арапску земљу за почасног госта овогодишњег издања Сајма књига, и да поздравим публику жељну културе, писце на штандовима овога сајма и културне активности које ће се одвијати на њима. То ће представљати, без сумње, велику подршку за развој културних веза и комуникација између Марока и Србије и јачања цивилизацијских односа између два народа.

Реч добродошлице, коју традиционално дају организатори сајма једном писцу, садржи у себи укорењену традицију једног отвореног друштва према другоме. Те две карактеристике, отвореност и прихватање другог, несумњиво су две особине које српско и мароканско друштво деле током историје. Можда је њихов положај,

на раскрсници централне и југо-источне Европе – за Србију, и између Африке и Европе – за Мароко, допринео тим цивилизацијским вредностима. Отвореност се изражава у различитим облицима, између осталог добродошлицом и гостопримством. Ово историјско наслеђе игра улогу у приближавању народа. Нема сумње да Мароко и Србија деле, између осталог, и различитост унутар својих друштава, која је резултат дугог историјског бивствовања, у којем је човек успео да се саживи са својим сународницима и својом домовином. То им је омогућило да заједно граде једну цивилизовану заједницу базирану на вредностима заједничког живота. Нема сумње да ће овај Сајам књига бити прилика да се упознамо с неким аспектима овог наслеђа.

Реаговање

У данашње време када се говори о слободи стваралаштва у култури и литератури, затекла нас је вест да је песнику Матији Бећковићу и још тројици српских интелектуалаца забрањена посета завичају у Црној Гори. Удружење књижевника Србије, чији је уважени члан и својевремено председник Удружења књижевника Србије, Матија Бећковић добитник велике Његошеве награде, сматрамо да се та одлука коси са демократским и цивилизацијским вредностима савременог света. Верујемо да такве непримерене забране чине велику штету добрим односима између Републике Србије и Републике Црне Горе.

Радомир Андрић, Удружење књижевника Србије, Београд, 8. новембар 2018.

Зна се да само Срби имају крсну славу. Али Сајам књига је слава и оних који славе и оних који не славе, али славе светост књиге. На слави је најважнији почасни гост. Ове године, ту част и радост указала нам је Краљевина Мароко.

Не верујем да се још негде овако огроман простор греје на читаоце. Под бетонском куполом топло је од братства људи, од њиховог броја, од прокључале добре воље, љубави према књизи и вере у смисао живота. Под хладним сводом врело је од неразјашњене енергије коју исијавају слова и језици, књиге и читаоци.

На концертима опомињу да се искључе мобилни телефони. На Сајму књига се не искључују. Сваки звук и свака вибрација су добродошли. Без обзира што ниси нашао књигу коју тражиш, или си се погрешно обукао или те жуљају ципеле, немогуће је разочарати се у Сајам књига. Срби воле да се у негде заједно и да их је што више. Још ако је то због књиге, то је и велики празник. А човек је и у највећој гужви често сам.

Скоро сам срео читаоца који се распитивао за судбину неких људи за које је веровао да их познајем. Подсећао ме на многе појединости и ја сам се једва сетити да је реч о ликовима из једног романа. Њега је живо занимало шта је било с њима пошто је књигу прочитао.

Велико достигнуће је да у време свакодневних претњи и забрана није забрањено читање. Свако може купити и читати књигу коју хоће. Нема више ни обавезне лектире за одрасле ни прописа шта се мора мислити о неком лику и делу.

Наставак на стр. 2

СТАВ

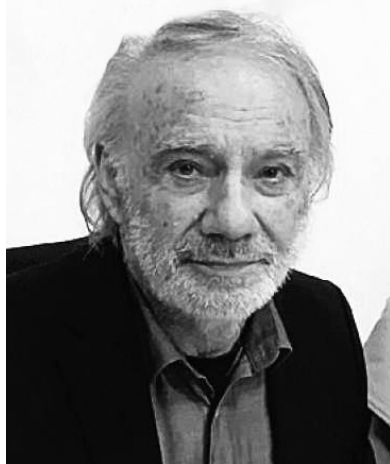
Срамота

Сима С. Мраовић

С тогодишњица примирја у Првом светском рату обележена је у Парзу, 11. новембра 2018. године. Почела је и завршила се онако, како су програмирали идеолози глобализације.

Почело је са истицањем заставе терористичке САД-НАТО творевине, лажне државе Косова, на незаконито отетој и војно окупираној територији Републике Србије, а завршило се понижавањем и омаловажавањем председника Србије Александра Вучића на завршној свечаности пред Тријумфалном капијом и незапамћено бесрамним говором председника француске државе Емануела Макрона.

Истицање косовске заставе и столица представника Косова на видном месту свечане трибине, нису били непромишљен пропуст организатора. То није била случајност нити, како неки кажу, кривица азбучног редоследа званица. Биле су то осмишљене казнене мера упућене, још увек непокореној Србији и српском народу, за њихову непослушност пред идеолозима глобализације, Јер, основни циљ глобализације је, између осталог, да сломи јединство националне државе, да га лиши националног поноса и колективног памћења. Видело се то јасно у говору Емануела Макрона у коме, "у име мира" није било речи о рушењу СФР Југославије

у којој је Француска била богато заступљена улогом свог представника у такозваној Бадентеровој комисији.

Што се тиче Првог светског рата, подсећамо француског председника, Емануела Макрона: Србија, по броју погинулих, а сразмерио броју становника, заузима прво место по броју страдалих од свих држава учесница. Занемарујући ту чињеницу, председник француске државе је осрамотио не само самог себе, већ и француску државу непоштовањем историјске истине о учешћу Србије, као француског савезника, у Великој рату, како га овде називају.

При завршетку Првог светског рата, "на Версајској конференцији мира 1919-1920 утврђено је да је Србија изгубила 1.247.435 становника, што представља око 28% од укупног броја становника, док је 62% мушког становништва страдало, старости између 18 до 55 година. Већина путева, железничких пруга, кућа, залихе хране, материјална добра, културних и индустријских добара, било је уништено. За време Првог светског рата у Србији су

оштећени рудници метала са 50%, а рудници угља са 100%. Порушено је 12.000 тона мостовних конструкција, железничке линије. Однето је 24.600 тона бакра, 2.970 тона олова, 150.000 тона пирита, 500.000 тона лигнита, 220.000 тона каменог и мрког угља, 750.000 тона терцијарног мрког угља, 1.610 тона злата и 3.100 тона сребра. За време рата, конфискацијом и одвођењем у непријатељске земље, сточни фонд је уништен за 70%, пољопривредна производња смањена за 70%, а пољопривредни инвентар (објекти, справе, машине, возила) оштећен је за 44% од своје вредности.» (извор: <https://sr.wikipedia.org/>).

Зар се тај злочин може заборавити?

Зар је неморална медијска пропаганда глобалиста јача од српског колективног памћења?

Реците себи и својим ближњим: НЕ, НИЈЕ!

И док је јесења киша сипала над Паризом, док су присутни представници држава, учесници Првог светског рата, укључујући и изненађујуће присуство представника САД-НАТО лажне државне творевине Косова, Тачија, стрпљиво слушали говор председника Француске, и док је, готово неприметљив, српски председник Александар Вучић, седео стрпљиво негде на зачељу трибине, као непожељна и непозвана придошлица, тешко је било отети се утиску да је бестидан покушај Емануела Макрона да прећути и кривотвори истину о српском народу и Србији, позамицао глобалне елите, упућен не само непослушној Србији, већ и свим другим, још непокореним народима.

Јавни час срамног Макроновог предавања «о миру» није уважио

чињеницу да је Србија била члан савезник Француској у Првом и Другом светском рату, да је упркос томе, Француска била једна од кључних учесника у рушењу СФР Југославије, поделе српског народа и окупације српских земаља на простору бивше Југославије. У току часа Макроновог предавања «о миру», није било ни речи о неправедном бомбардовању Србије од стране САД-НАТО савезника 1999. године, у коме Француска није имала безначајну улогу. Наравно, «у име мира».

Те чињенице, упркос масивне «забавне» пропаганде глобалистичких медија, типа «прање мозга» и историјских кривотворина, Срби неће заборавити. Сраман говор Емануела Макрона надахнут глобализмом није на част француској држави, нити је у складу са осећањима искрених француских патриота. Поступак према председнику Србије на обележавању мира у Првом светском рату, српски народ неће заборавити.

Међутим, руку на срце, велика срамота овог кишног, 11. новембра 2018. године, почива и на многим Србима. Пре свега на Влади Србије и њеном председнику што је својим присуством дао могућност да се овај понижавајући и унапред планиран догађај оствари. Тиме су председник и Влада допринели, не само понижењу српских жртава из Првог светског рата, већ су понизили и сопствени народ у данашњој, окупираној Србији.

Срамота је на амбасадору Србије у Паризу што, колико нам је познато, није јавно уложио дипломатски протест на изношење косовске заставе у цркви Нотре Дама. Једном протестном нотом можда би српски амбасадор допринео да се присуство представника лажне државе Косова доведе у питање. Зар му то није и била дужност?

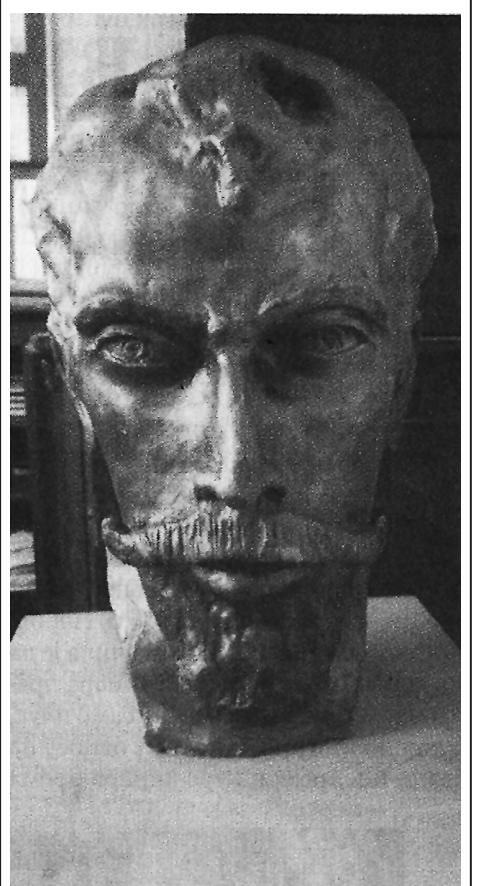
Срамота је на Српском Културном центру који није достојанствено примио председника Савеза удружења потомака ратника Србије од 1912. до 1920. године Љубомира Марковића и чланове удружења, и тиме достојно обележио српски допринос савезничкој победи у Првом светском рату пред многим младим Србима у Паризу.

Срамота је за поједине новинаре, дописнике дневних новина, који често, да би оправдали свој хонора, представљају самозване појединце као представнике Срба у Француској у обележавању значајних догађаја, обмањујући тиме читаоце дајући им погрешан утисак о колективној важности и организованом присуству Срба у Француској.

Срамота је на српским удружењима у Паризу, имајући посебно у виду Савез Срба Француске и Свесрпску заједницу, што нису ничим допринели да Срби у Француској достојно и родољубиво обележе стогодишњицу сећања на жртве својих часних предака у Првом светском рату.

На крају, част изузетима, част појединим родољубивим покретима и појединцима, срамота пада и на онај део српског становништва у Србији који се олако предаје заборава и јефтним забављачима глобалистичке завере, утапајући се у малодушност и добровољно једноумље, бришући тиме своју сопственост, сматрајући да је у времену у коме живе, то најбоље решење.

Греше. Грдно греше.

Биста Лазе Лазаревића у Удружењу књижевника Србије, рад вајара Владимира Јокановића. На откривању бисте 9. новембра, беседили Милорад Јеврић и вајар Јокановић а Лазаревићеву прозу казивала Љиљана Митровић

Довољно би било само мало напора и упитати се: Докле ће то варљиво задовољство трајати? Јер, ако се ништа не предузме, ако се не пружи отпор, организовани отпор насиљу и једноумљу глобализације, оно ће се, већ сутра, готово неприметно, претворити у дуготрајно ropство.

Париз, 12. новембра 2018.

Наставак са стр. 1

Сајам књига је духовна својина читалачког народа и никоме је не би смео узети. Сајам се указује и као једино од ретких преосталих места без покондирености и лажног елитизма, где можемо видети свој народ. Нека га нико не присваја и не уписује у свој посед како никад не би постао хотел са пет звездица.

Годинама књигу са свих екрана проглашавају анахронизмом и замењују новим, модернијим оружјима. У време фасцинације технологијом и многи читаоци су се преселили на екране, а књига на друге медије. Упркос тријумфа технологије, књига опстаје. И да не заборавимо да то поновимо и на овом месту: Књига је била на почетку, па ће бити и на крају.

На заставама нашег века осванула је загрижена јабука. Она што је убрана са дрвета знања, због које смо истерани из раја, која је Адаму запала у грлу. Јабука раздора, симбол непослушности и буне против Бога и књиге.

А Бог, као Бог, само ћути и гледа.

Поштовани читаоци, гледаоци и слушаоци, можда је ове речи требало свима послати на вајбер групу, али сам се за ову прилику одлучио за традиционалну форму. Хвала што сте ме слушали.

Оглашавам да је Сајам књига у Београду био и остао отворен, с надом да га нико никад неће затворити.

„Доситеј Обрадовић“ италијанском издавачу

На Међународном београдском сајму књига, уручена је годишња награда „Доситеј Обрадовић“ страном издавачу за 2018. годину, која је ове године припала издавачкој компанији „Lit Edizioni“ (са њеним филијалама, „Eliot“ i „Castelvecchi“) са седиштем у Риму. Награду је

Драган Хамовић и Лорета Сантини

уручио Драган Хамовић, специјални саветник министра културе и информисања Републике Србије, главном уреднику Лорети Сантини.

Издавачка кућа „Lit Edizioni“ у преводу професора Луке Ваља је у претходне три године објавила дела „Прођења Ивана Галеба“ Владана Деснице, „Ходочаснике неба и земље“ Филипа Давида,

„Људи говоре“ Растка Петровића, „Фратарске приче“ Иве Андрића. Избор дела и аутора потврђује високе критеријуме преводиоца и издавача и посвећеност афирмацији српске литературе међу читаоцима италијанског језика.

Присутнима се обратила уредница издавачке куће „Lit Edizioni“, Лорета Сантини, истичући да је веома захвална што има прилику

да прими награду „Доситеј Обрадовић“ и додала да је веома срећна и почаствована што присуствује Београдском сајму књига на којем има могућност да се упозна са целокупном продукцијом српског издаваштва и српске књижевности.

Ово признање је установљено 2007. године и додељује се страном издавачу који промовише српску књижевност и културу.

Ставови изражени у објављеним прилозима не представљају увек и ставове редакције

Молимо сараднике да у предмету (subject) имејла прво напишу своје презиме, што ће олакшати налажење текста за штампу.

Електронску пошту нам можете слати на адресу: knjizevnenovineuks@gmail.com Молимо да текстове шаљете као **Word dokument (.doc)** (опцијом: **attach a file**) у фонту **Times New Roman** или **Arial**, откуцане **ћириличном српском тастатуром**.

КЊИЖЕВНЕ НОВИНЕ

Главни и одговорни уредник Мићо Цвијетић

Редакција: Даница Андрејевић (заменик главног и одговорног уредника), Бранислав Вељковић, Предраг Бјелошевић, Зоран Хр. Радисављевић, Славомир Гвозденовић, Милутин Мићовић и Александар Чотрић

Секретар редакције Гроздана Лучић Лалић

Уметнички лого: Миле Грозданић

Припрема за штампу: Радојица Ђурић

Коректура: Томислав Јаничић

Штампа: „Драслар партнер“, Београд

Лист излази једанпут месечно Рукописи се примају сваког радног дана од 11 до 14 часова

Рукописи се не враћају

Телефакс: (+381 11) 26 26 278

Телефон: (+381 11) 26 27 286

Адреса редакције: 11000 Београд, Француска 7

Е-mail: knjizevnenovineuks@gmail.com uks.srbije@gmail.com www.uksrbije.org.rs

Лист суфинансира Министарство културе Републике Србије

СЕДАМДЕСЕТ ГОДИНА “КЊИЖЕВНИХ НОВИНА”

Чистота лирског говора

Поезија Гордана Р. Тодоровић у *Књижевним новинама*

Године 2018. обележавамо 85 година од рођења, а већ наредне 2019. и 40 година од смрти песникиње Гордана Р. Тодоровић (1933, Драјинац – 1979, Београд), заборављене београдске поетесе која је за живота објавила четири збирке песама: *Гимназиски тренутак* (1954, *Бранкова награда*), *Сунце* (1959), *Срце завичаја* (1965) и *Поносно класје* (1973). Постхумно је из издавачке заоставштине *Градине* у Нишу публикована и њена пета књига поезије *Цвркути јутара* (приредили Јован Младеновић и Зоран Пешић Сигма, НКЦ, Ниш, 2016), а *Сабраним делима I–III* Гордана Тодоровић (приредила М. Миленковић, ЦТКС, Сврљиг, 2018) читаоци ће имати прилику да се упознају са целокупним делом, почев од збирки песама објављених за живота песникиње, преко постхумних издања и књижевне заоставштине, до нових рукописа, есеја, сећања, књижевне критике и целокупне библиографије дела и о делу Г. Тодоровић.

Гордана Тодоровић рођена је у селу Драјинац (општина Сврљиг) одакле одлази са мајком Лепосавом одмах након погибије оца Радомира у грађанском рату 1943. године. Живеле су у Параћину, Бијелини и Нишу, а од 1952. године у Београду. Српској поезији оставила је три стотине својих песама и хиљаду неологизама које је осмислила. Била је сарадница свих значајних књижевних гласила у ондашњој Југославији и верна Нолиту који је објавио све њене збирке песама. Ауторка је љубавне песме „Љубавни позив непостојећем“ за коју је, на комеморацији песникиње, Десанка Максимовић рекла да је то „наша највећа љубавна песма написана на српском језику“ (Драган Колунџија).

Говорећи о песништву Г. Тодоровић књижевни критичари истицали су чистоту лирског говора који долази из аутентичне свакодневице послератног живота, интимистички интонираног, али лексички веома богатог и осетљивог, те осећајно, органско спајање друштвеног живота са животом природе. Сматрали су да је Гордана Тодоровић, поред надреалистичких и неосимболистичких особености своје поезије, задржала у највећој мери социјалну усмереност песме. О њеном делу писали су значајни књижевни критичари: Борислав Михајловић Михиз, Предраг Палавестра, Драгиша Витошевић, Танасије Младеновић, Михаило Игњатовић, Драшко Ређеп, Димитрије Миленковић, Саша Хаџи Танчић, Бранко Пеић, Живан Живковић, Душан Стојковић, Предраг Јашовић, Бојана Стојановић Пантовић и др. Лексиком поезије и неологизма Г. Тодоровић бавио се Недељко Богдановић који је приредио *Поетски речник Гордана Тодоровић* (Београд, 2011). Данас је дело ове песникиње потпуно заборављено иако се у родном месту већ 36 година додељује песничка награда са њеним именом.

У песничком опусу Гордана Р. Тодоровић значајно место заузима публиковање стихова у *Књижевним новинама*, тачније 1969. година и период између 1974. и 1978. године. Ради се о годинама које су на два начина обележиле стваралаштво ове песникиње. Године 1969. о десетогодишњици „трајања“ њене тада најпознатије љубавне песме „Љубавни позив непостојећем“ *Књижевне новине* објавиле су ову песму изнова уз критичке осврте Слободана Ракићића, Ивана Шопа и Злате Марчете, као и пригодним цртежом песникиње који је урадила Оља Ивањицки. Године 2019. навршиће се педесет година од објављивања ове песме у *Књижевним новинама* и шездесет од њеног првобитног штампања у *Сунцу*, другој збирци песама Г. Тодоровић. Ове

године извесним јубилејем можемо сматрати и пронађену књижевну заоставштину песникиње, поезију публиковану у *Књижевним новинама* од 1974. до 1978. године, укупно двадесет и пет песама, које се нису нашле ни у једној збирци или постхумном издању дела Г. Тодоровић. Ово значајно откриће проширује постојећа сазнања о заоставштини песникиње, библиографију њеног дела и сведочи о сарадњи коју је имала са *Књижевним новинама* као члан Удружења књижевника Србије који је постала одмах по објављивању прве песничке збирке са свега двадесет и једном годином живота.

Када сагледавамо сараднички однос песникиње и *Књижевних новина*, тај однос не подразумева само објављивање песама у овим престижним новинама већ и публиковање критичких радова о њеној поезији међу којима издавамо књижевни приказ Радета Војводића о збирци *Сунце* („Свет сунца и снова“, *Књижевне новине*, година X, бр. 107, Београд, 4. децембар 1959, стр. 3), али и критичке осврте на песму „Љубавни позив непостојећем“ – Слободан Ракићић: „Можда не само песма“, Иван Шоп: „Песма као превазилажење самоће“, Злата Марчета: „Туга, последње уточниште жене“ у: *Књижевне новине*, година XXI, бр. 362, Београд, 1969, стр. 11.

Љубавни позив непостојећем (1969)

Поновиши песму „Љубавни позив непостојећем“ на својим странама далеке 1969. године, *Књижевне новине* потврдиле су оно што је тадашња читалачка публика осећала и знала – није било познатије љубавне песме, није било читаоца и љубитеља поезије који ову песму нису знали. Отуда су и књижевни критичари, Ракићић и Шоп, имали задатак да објасне овај феномен и из њихових критичких осврта ишчитавамо о доминантним елементима песме који у себи носе универзалну поруку.

Пишући о збирци песама *Сунце* (1959) у *Летопису Матице српске*, Драшко Ређеп је први запазио значај и антолошки карактер ове песме: „...далеко испред раскошне свите вокала и боја, гласова и шума, пасторалних двопева и вишегласних хорских партија Гордана Тодоровић, ваља и сада именовати *Љубавни позив непостојећем*, ту чисту оазу лиричности и сведеног, избалансираних језика (без и једне једине сложенице или неологизма!), тај уздигнути и једном благом нијансом меланхолије обојени парт ове музичке и чак непоновљиво музикалне свеске...“ Стављајући је у ранг са песмом „Ако то кога знам“ из претходне збирке *Гимназиски тренутак*, он уочава да у ондашњем стваралаштву Гордана Тодоровић не познаје: „Ни прочишћенија, ни узнесенија, ни у мисаоној вертикали чвршћа и поузданија, ни у емотивном смислу развијенија два тренутка њеног тако искључивог и особито ароматичног лирског песништва...“ Десет година касније за Слободана Ракићића: „Љубавни позив непостојећем зрачи присношћу и надање трагиком људске интиме, а роман о кобној разлучености бића не престаје да се одвија као на невидљивој позорници... Трагање не престаје, трагање за нама самима, за нашом кобном раздвојеношћу на два принципа, на мушко и женско, на два дела која се стално траже, између неба и земље...“ Иван Шоп продубљује мисао о функцији нарације у овој песми: „Овде је загоњетка скривена иза извесне поетске

Милица Миленковић

фабуле, иза нарративне структуре, којом је обухваћен један лирски тренутак, односно лирска ситуација.“

Песма „Љубавни позив непостојећем“ заснована је на позиву

Гордана Р. Тодоровић

„Дођи, да покушамо.“ имажинарном љубавнику, на позиву усамљене жене, лирског субјекта који трага за својом другом половином, за одговором на питање:

„да ли ћемо затреперити заједно као оне две жице на Рилкеовој виолини, из којих гудало мами исти звук. Али ни он није знао на каквом смо лудом инструменту струне ми и ко је мајстор, који нас држи у руци.“

Парадокс на коме се заснивају стихови: „Исувише волим самоћу, а да бих могла остати сама./ Исувише ми смета галама, а да бих могла остати сама.“ у функцији је карактеризације лирског ја, усамљене жене која дозива „непостојећег“. Мотивом бокала, хладног млаза кроз грљан, уведен је еротски тренутак песме који је и тачка кулминације у нарративној равни; она тачка пресека након које се двозначност метафоре грана у правцу метафизичког, духовног прегнућа лирског ја: „Ко зна пре колико времена су/ немилосрдни богови завидљиво расекли мене на две половине/ и сада тражим ону другу.“

Рефренима-стиховима „Дођи, да покушамо.“ и „Свеједно.“, те сменом статике („Ја знам да ћу опет стајати негде...“, „Стајаћу.“) и динамике („Лутала сам већ довољно./ Лутаћу још довољно...“) композиционо је досегнут ниво симетричности песме. Песникиња указује на тачку човековог стајања и чекања друге половине у лутању „између колевке и мртвачког сандука“. Тиме је указала и на положај човека пред вечношћу, на живот као један тренутак који добија своју пуноћу присуством вољене особе: „можда смо једно другом течност./ која испуњава врч до врха.“

Иван Шоп је с правом закључио: „Песма *Љубавни позив непостојећем* досеже до високе разине, превазилазећи далеко уобичајене стандарде текуће лирике. Песникиња је нашла праву меру у погледу метафора, тако да свака метафора и слика има довољно простора да затрепери сама за себе, да се не изгуби у суседству и претераној близини друге.“ Метафоре и слике utkane су у шездесет и три стиха неједнаке дужине што иницира интерпретацију са одређеним паузама након којих следи динамика казивања. Као да лирски субјекат/ усамљена жена са намером губи дах, а онда застаје да би узела ваздух и наставила свој љубавни позив.

Из првог броја «Књижевних новина», 17. фебруар 1948: цртеж Пјера Крижанића

Двадесет и пет песама (1974–1978)

У периоду од 1974. до 1978. године, *Књижевне новине* публикују укупно двадесет и пет песама Гордана Тодоровић. Ниједна од ових песама није објављена у књигама Г. Тодоровић. Први пут ће се сабране и на једном месту појавити у другом тому *Сабраних дела*. Хронолошки списак песама изгледа овако: „Чаробна ружа“, „Песма срцу, присутном звездама“, „Верујем у лепоту живота“ (16. 03. 1974), „Живети због песме“, „Мајци“, „Не могу ко камен да живим“ (16. 07. 1974), „Љубав света“, „Копачи злата“ (1. 2. 1975), „Облаци“, „Тренутак љубави после олује“, „За речи ко љубичице добре“ (16. 6. 1975), „Љубав, девојка-бајка и град-сан“, „Небо данашњице и његов песник“ (16. 12. 1975), „Лепота и слобода“, „Моје детињство“ (16. 7. 1976), „Земљи и љубави“, „Радост јутра на рукама“, „Јутро гугутака“, „Љубав, лепа као јутро“ (16. 11. 1976), „С птицама ћутим и певам“, „Мелодија у мени и у планини“, „Осмехнутом цвету“ (16. 7. 1977), „Тито“ (16. 9. 1977), „Песма дивљења“ (16. 12. 1977) и „Пролеће вечно са срцем Маркса“ (22. 4. 1978).

С обзиром на то да ове песме долазе након последње збирке песама *Поносно класје* објављене 1973, а пре смрти Г. Тодоровић 1979. године, оне представљају књижевну заоставштину и основу за проширење песничког опуса песникиње. Песме су писане у слободном стиху, различитог броја стихова и са повременим јављањем рима. Међу њима налазе се и четири сонета: „Земљи и љубави“, „Радост јутра на рукама“, „Јутра гугутака“ и „Осмехнутом цвету“.

Гордана Тодоровић и у овим песмама остаје верна својој *верујем*. Она пева: „Верујем у свет без ратова“, „верујем у слободу... / верујем у песме... / у лепоте живота... / верујем у лепоту/ од које је саздан човек /

и из које ће много лепота осећања нићи, верујем да ће сваки човек научити да верује у човека и у човечанство и да ће се човек ко соко сунчаних стаза живота из праха гмизавачких ратова за злато дићи.“

(„Верујем у лепоту живота“)

Њен став је став утопије, она пева о својој земљи као примеру слободе и љубави: „Некада ће све земље ко земља моја/ кораком радника мерити васиону/ сејати на звездама и планетама лепоту/ .../ новог човека света./ човека мира излити.“ („Љубав света“). За њу је космополитска љубав највиша истанца, али та љубав повезана је са слободом, лепотом, песмом и животом. Многи њени стихови звуче као пароле: „Живети вреди због песме“, „Не могу ко камен да живим“, „Лепота може бити слобода само.“, „Злато љубави ће сва злата да надживи“. Гордана Тодо-

ровић је песникиња радника и слободе, љубави и песме, пролећа, јутра и буђења. У неким песмама она полази од пролетерског поимања пролећа (овде имамо као пример две песме наменски написане „Тито“ и „Пролеће вечно са срцем Маркса“), али пролеће, као и јутро, у поезији Г. Тодоровић има своје основно симболичко значење, значење буђења и васкрсења природе. Преведено на језик света, јер она пева о човеку и човечанству, пролеће је ту да пробуди свест људи и да им снаге да се изборе за своју слободу. Дobar пример оваквог појмљења стварности јесте песма „Копачи злата живота“ о деколонијализацији Африке. Симптоматично је како песникиња уздиже своју земљу и свој радни народ. Она је увек на ивици да упадне у патетику, а онда се извучи ванредним стиховним конструкцијама које уклањају свако политичко опредељење и присвајање било какве идеологије, јер певати о миру у свету, о слободи свих људи, о љубави и лепоти, о екосистему – то је универзално певање, оно певање које покреће на акцију. Стога о овој поезији можемо рећи да је ангажована.

Гордана Тодоровић била је склона осмишљавању нових речи те и у набројаним песмама налазимо кованице. Доносимо их по азбучном реду: браздоноша, бршљанило, вихоропламље, голубопламље, голуборосја, гнездопрепа, жбунилиште, животостремље, жртвоспоменици, жуборје, звездожуборење, звездопутује, звездотло, звездосветовље, змијоносно, изјезгрити, изнићен, јуначноснови, кос-жубороноша, латати, лепршје, многоцвркултје, недостижје, нежнозвонки, обесплемењивач, обескриљивач, обисерен, облаци-узглавља, одцвек, песмосниља, песмотоворан, пламен-цвет, пламсање, птица-стрела, раскриљак, росостасан, ружопера, ружоток, свитац-песник, слободосновље, сновострешље, снолутања, срећствориља, строструк, угнежден, украс-дрвеће, унедарје, цврктучење, челик-хтење, човекосновље.

Поезија Гордана Тодоровић коју смо пронашли у *Књижевним новинама* значајно је откриће као за песнички опус песникиње тако и за шире сагледавање њеног дела на пољу историје српске књижевности. Њено дело сада отвара врата новим методолошким приступима као што су нови историзам или постколонијализам.

Настала у сутону историје једног народа која је потпуно етички и етнички избрисана и нама данас учињена далеком, ова поезија позива на враћање правим хуманим вредностима, не вредностима једног идеолошког система који је некада постојао већ вредностима цивилизације која ће увек поручити: „Живети вреди због песме која покреће/ из голубије школке град у сазвежђе лепо./ због песме, окренуте срцима Телекуле/ која и мртва чине једно пролеће.“ („Живети због песме“, Г. Тодоровић).

Наставак са стр. 1

културе, па и душе. Да ли сте поседовали нека ранија предзнања преко доступних књига или са других извора?

- Живимо у свету интернета и информација. На крају прошлог века НАТО авиони су немилосрдно бомбардовали Србију. Болно је било пратити те страшне догађаје. Гледао сам неке српске филмове. Знао неколико познатих српских спортиста. Читао сам „Хазарски речник“ Милорада Павића. Ту књигу је на азербејџански превео изванредни Алевсет Агаларов, директор националне издавачке куће. Узгред, А. Агаларов је учествовао на фестивалу у Смедереву. Читао сам и Ива Андрића. Признајем, тек сам касније сазнао да је светски познати научник Никола Тесла по националности Србин. Значајно је што је у Баку подигнут споменик великом физичару.

А највише података о вашој земљи прочитао сам у књизи „Балкански мостови пријатељства“ нашег уваженог амбасадора у Србији Елдара Хасанова.

Пред српским читаоцима привремено се нашла поменута песничка књига „Сусрет“, којом су дубље и ближе отворени простори нашег певања и мишљења, једна вековна песничка традиција и њен савремени песнички глас. Такве узјамне духовне вибрације верујем да сте могли осетити и у непосредној комуникацији у Смедереву.

- Човекова снага је сконцентрирана у свету душе, културе и поштовања. Томе сам био сведок у Смедереву.

Вашу поезију је изузетно превела Вера Хорват, изузетног језичког слуха, истакнути преводилац са више језика, посебно са руског. Судећи по њеном преводу, она је успела да уђе и у дубље културолошке финесе нашег певања. Колико је, у томе смислу, била интензивна комуникација између песника и његовог преводаоца?

- Дама која је преводила ове стихове на руски језик изражавала је жаљење што није успела да преведе све моје песме. Дивећи се раду Vere Хорват, и она и многи други су ме питали: „Како јој је пошло за руком да тако проникне у Вашу поезију?“ Али мене то ни на који начин не збуњује. Вера Хорват је урадила велики посао. Она је осетила, и врло добро проникла у мој песнички свет. Мој дубоки наклон госпођи Хорват. Не постоји чак ни азербејџански читалац који би ме разумео боље од Vere Хорват. Такође сам веома захвалао генералном директору фестивала, господину Горану Ђорђевићу, члановима организационог одбора и жирију.

У веома прецизно изнијансираној уводној речи преводаоца, који је у књизи, као и сва остала грађа дат и на азербејџанском језику, могли сте се и сами уверити како је уметно ушла у слојеве нашег песничког дела и наше поетике.

- Сматрам себе неизмерно срећним што је мој преводац управо Вера Хорват.

«Он кроз свој поетски опус доводи у везу традиционално и модерно, самородно и космополитско, појавно и дубоко медитативно», прецизира Хорватова. Шта за вас значи источњачка традиција и колико је она присутна у савременој азербејџанској поезији и уметности у целини?

- Човек је као дрво. Ако се одвоји од свог корена, пашће. У сваком случају, традиција је душевна потреба, инспирација за размишљање. Управо се уз њену помоћ у почет-

ној фази стваралаштва изграђује поглед на свет, доживљај живота уопште. Наравно, у савременој азербејџанској поезији и уметности постоји велики број људи који се у свом стваралаштву ослањају на народну традицију. Разуме се, има и много аутора који су, да тако кажем, космополите до апсурда. На слободан стих сваки песник има право. Али не треба ни на том пољу претеривати.

Чести су такви мотиви у књизи „Сусрет“, са дахом кавкаског простора, ослонцима и асоцијацијама на минуло и прошло. Па и на знамените књижевне претке, песнике и мислиоце (Иса Мугана, Мехмед Аслану, Физули... У неколико песама налазимо и Александра Македонског. Једна песма је блиска комуникација са другим, далеким светом, посвећена је Маркесу, поводом смрти великог тисца. Дакле, национално и космополитско је повезано!

-У прошлом веку француски писац Пол Валери је у једном од својих есеја написао: „Господе, био сам са оне стране постојања, а у свом ништавиљу уживао сам у бесконачном миру; истргли су ме из тог стања да би ме гурнули у чудан карневал живота.“ Тачно тако. Душа песника је до последњег даха у забуну. Свет му се често чини врло мрачним. Али песник не би требало да се изгуби у илузијама. Од њега се тражи више. Имали смо једног великог књижевног критичара Ајдина Мамадова, који је једном приликом написао: - „Народ се увек угледа на хероје, без обзира на то да ли су за говорницима, или на вешалима.“

Хагани Хабибоглу

***

Величанством усхићени јесу ли те уздизали на врх Карпата Српкињо?

И са ушћем Дунава и Саве, и чежњом таласима обрученог безмостног Београда упоређивали те, Српкињо?

На извору рођена си: или тамо, или у Павићевом «Хазарском речнику» откривена ти је суштина, Српкињо!

Јесу ли те певали као тврђаву – најчвршћу на обали реке, као храм – на стражи у сенци тврђаве? И као мајку Покоритељку и Гордост, Српкињо?

Отуд, где река Зохра реци Таргар се приближава... Где тврђаву су у тамницу претворили... Одатле сам пореклом ја! Нисам са неба пао, из Земље сам и с м родом, Српкињо!

Српкиња подариће кључеве од тврђаве. А од срца кључе?

Препев Вера Хорват

Предност је духовног над материјалним. Изнад свега је љубав, која свему превасходи, како је певао српски средњовековни песник. Бог је највећа љубав, коме се у песми обраћа: «Боже, узданица си ми». Ту су и друге универзалне категорије: жи-

вот, пролазност, смрт, радост, туга...Посебно је наглашен култ жене, што је, верујем, у духу азербејџанске традиције.

- Бог је бескрајна тема. Бог је изазов за ум. Бог је елерија Земље. Понекад кад осудиш Бога, ратујеш са самим собом. Јер у овом свету све је јединствено и неповратно. Међутим, време покреће – време, које уништава све. Време које треба пристићи по сваку цену. Са упорношћу журимо – и ка смрти и ка вечности... И са истрајношћу волимо Жену и боримо се са њом. Жена је Природа сама. Природа мушкараца.

Упечатљив је однос према природи, биљу и цвећу, пејзажу који еманира осећања људске душе. Неретко је и песничко Ја, Хагани, у средишту овога блиског света. Како се песник у њему осећа?

- Мој родни град Келбацар је од 1993. године под окупацијом Јерменије. И зато, с вапајем у срцу, размишљам: човек, који је изгубио свој родни град, хиљадама километара далеко награђен је кључевима другог града. Не сећам се тачно ко је изрекао ове речи, али оне су за мене врло болне: „Не треба се чудити што песници рано умиру – светска лирика се храни младалачким смртима!“

Келбацар није на Земљи А у универзуму се врти, - у хороскопу нарцис, у хороскопу љубичица.

У вашој поезији су складно проткане речи и дубоке мисли. И сами сте у животопису у овој књизи издвојили један стих филозофског набоја, који ми се посебно допао: «За један осмех сто суза пролити». Јасан и математички прецизан, што се може рећи и за многе друге версе. Колико је томе допринела математичка професионална страст?

- Да, ја сам математичар по професији. Могу ли наћи нешто заједничко између поезије и математике? Није на мени да судим. „За један осмех, сто суза пролити.“ Ови стихови су се и мени самом веома допали јер се превод, по мом мишљењу, показао као прилично лиричан. Уосталом, не само ови стихови.

Преводи ваших песама лепо звуче на српском језику. Осећа се њихов ритам и мелодија, деонице духа азербејџанске народне песме, коју ће и наши читаоци препознати, што је леп дар, а у томе је и мисија Смедеревске песничке јесени, што сте, верујем, препознали.

- Поезија, мелодија... не знају за границе. То није покварена политика у којој влада злоба. Стваралац, посебно песник, мора да обожи мисли. Ако у поезији нема довољно протеста, значи да је њен стваралац ситна душа. Мислим да овај цитат Марине Цветајеве савршено одговара: „Шта је људско стваралаштво? Контранпад, ништа друго.“ Разлика у језицима не сме бити препрека међу људима и народима. Само кад би жеља за зближавањем била већа.

Са каквим сте осећањима и очекивањима стигли у песничко Смедереву? Шта сте, осим Златног кључа Смедерева, одавде понели?

Уочи моје посете песничком Смедереву, осећај је био, могу рећи, попут фатаморгане – јер то је био мој први сусрет са Србијом. Како ће нас примити, које ће се дискусије водити, кога ћемо видети? Питања су била узбудљива. Бринула су ме та питања. Али нашли смо се у топлој окружењу, међу веселим људима који дубоко поштују поезију. Поред Златног кључа, са собом сам из Смедерева за успомену понео топло гостопримство и незаборавне саговорнике. И, наравно, осмехе младих девојака који зраче.

Смедеревски песнички меридијани

Једна од најдуготечнијих мисија песничке речи, 49. Смедеревска песничка јесен, одржана од 16. до 18. октобра, међународни је фестивал на коме своја умећа показују истакнути ствараоци, али и нове поетске наде. Препознатљив по неговању традиције читања, слушања и писања поезије, фестивал већ готово пет деценија окупља светске и наше песнике и награђује најспелије и најбоље поетске радове из различитих категорија. Тако су и ове године додељене награде, „Златни кључ Смедерева“, „Смедеревски Орфеј“, „Златна струна“, „Златни кључић“, повеља „Златко Красни“ за превођење...

Овогодишњи лауреат „Златног кључа Смедерева“ је азербејџански песник Хагани Хабибоглу, аутор који се са још 22 песника нашао у референтној Антологији песника Евроазије. Његова књига стихова, коју је на српски језик превела Вера Хорват, објављена је у издању фестивала у Смедереву.

На Смедеревској песничкој јесени, организовани су и разговори, изложбе, промоције нових издања, трибине. Фестивал је одржан и у знаку годишњица великих писаца Алексе Шантића, Ф. Г. Лорке, Милоша Црњанског, а на песничким сусретима, осим казивања стихова гостију, било је речи и о кипарској, мађарској и азербејџанској поезији.

Посебну вредност представља библиотека „Меридијани“, коју

брижним избором и уређивачком руком осмишљава песник Горан Ђорђевић, челни човек ове међународне песничке светковине. Овој библиотеци, која већ деценијама нараста, прикључују се и ове године објављена двојезична издања на српском и страним језицима наших и светских песника. Принове су књиге Љубише Ђидића, Маје Херман Секулић, Силвије Монрос Стојаковић, Стефани Мекензи, Татјане Лазаревић Милошевић, Титоса Мортсабија и Андреја Базилевског, као и посебан избор поезије за децу и младе Јовице Тишме који је овогодишњи добитник награде „Златни кључић“. Овом се придружује и традиционално сведочанство учесника, узорно урађен зборник „Песнички меридијани Смедерева“. Занимљивост овогодишњег фестивалског издања представља је и промоција књиге „Поезија“ естрадног уметника Предрага Живковића Тозовца.

Осим Хаганија Хабибоглуа који је лауреат главне фестивалске награде и Јовице Тишме, додељена су и друга песничка признања: Силвија Монрос Стојаковић Повеља „Златко Красни“ за превођење савремене поезије, Милошу Јанковићу награда „Златна струна“ за најбољу песму фестивала...

Ова велика међународна песничка манифестација наршава идуће године пола века постојања.

М.Ц.

GRACIAS GRAN SYLVIA!

У једној најави за медије и јавност прочитао сам да ће „причу о тангу причати аргентинска списатељица и преводилац Силвија Монрос-Стојаковић“. Моја прва рефлексна реак-

Драган Мраовић

Силвија Монрос Стојаковић

„Школице“, у њој је „Моја Аргентина, али и „Град над градовима“, прича о мучном периоду Београда током бомбардовања, у њој су Борхес, Варгас Љоса и Гарсиа Маркес, у њој је и Каталонија на „Дијамантском тргу“ Марсе Руред, али у њој је и чудесни песник, моје „јагње“ Јован Николић Јоф, који ме је звао „цигански пастир“, у њој су и наши песници преведени на шпански у антологији El color de la esencia, у њој су Оља Ивањицки и Шејка, али и Салвадор Дали, у њој је толико умног слава да није могла да га прећути римама ћутњи поред воде у својој књизи „Све у свему“.

Повеља „Златко Красни“ Смедеревске песничке јесени стиже ове 2018. године као ловоров венац преводаоцу који је оставио, и још ће остављати, траг у култури нашег народа, било тако што нам је донео рукописе великих писаца светског језика којим говори велики део човечанства, већ је нешто и од наших књижевних умећа изнео у тај огромни свет једног од најлепших језика света. Треба имати на уму да преведена књижевност постаје део националне културе, али и језика на који је преведена, јер се, на добрим преводима, не само сазнаје књижевност других народа, већ и учи како треба писати. Преведена дела светских писаца обогаћују нашу културу различитостима и омогућавају нашим писцима и читаоцима да се преко њих укључе у светске књижевне токове. Превођење књижевности је изузетно важан чин у култури свакога народа. Превођење је вештина преношења мисли, осећања, чиница, из једног језика у други. У књижевном превођењу је потребно имати широку личну образованост и културу, осим познавања оба језика између којих се гради мост. Допало ми се, у том смислу, како Силвија

Јубилеји

Шездесет година Багдале

Шездесет година *Књижевног клуба Багдала*, крупан датум у историји српске књижевности и културе, обележен је 9. новембра Свечаном академијом у Крушевачком позоришту, на којој је додељена награда Багдалин прстен „Деспот Стефан Лазаревић“ Драгославу Михаиловићу. У Народној библиотеци Крушевац отворена је и изложба посвећена шездесетогодишњици „Багдале“.

При некадашњем Радничком универзитету одржана је 1958. године оснивачка скупштина књижевника и културних радника из које ће се изродити Књижевни клуб „Багдала“, а потом и истоимени часопис за књижевност, уметност и културу. Био је то земаљски за формирање будуће Издавачке куће „Багдала“. Поменимо неколицину са оснивачке скупштине: Бранко Л. Лазаревић, Добри Димитријевић, Антоније Маринковић, Ђурица Лазаревић, Љубиша Ђидић, Малиша Вучићевић, Милош Петровић, Живадин Лукић... Али и књижевнике из других градова: Сава Пенчић, Николај Тимченко, Милосав Ђалић, Добрица Ђосић, Милосав Буца Мирковић, Душан Костић, Коста Димитријевић...

Идеја „Багдале“ ће веома брзо у свом развоју зрачити као снаж-

ни културни покрет који је тежио да избрише демаркационе линије између такозване „провинције“ и „метрополе“. Тадашња Издавачка кућа „Багдала“ афирмише литературу других република Југославије и објављује дела савремених светских писаца, поезију земаља несврстаних, едисију *Источник*, едисију преведених кратких прича... Издавачка кућа, нажалост, неће избећи судбину гашења многих културних установа у земљи. Међутим, Клуб се разбукутава захваљујући вредним члановима и виталном часопису „Багдала“ са својих 518. бројева.

Часопис „Багдала“ и у тешким временима до данас, без прекида 60 година излази под уредништвом: Бранислава Л. Лазаревића, Добрица Димитријевића, Љубише Ђидића и Милоша Петровића.

За будућност, великој „Багдали“ придружује се „Багдала за децу и младе“ са својих 50 бројева.

О шездесетогодишњици објављена су посебна издања: *Часопис за књижевност, уметност и културу Багдала*, јубиларни број 518; *Багда-*

ла за децу и младе; *Шездесет година Багдале*, приредио Љубиша Ђидић; *Багдалаши*, аутор Милош Петровић и каталог *60 година Часописа и клуба Багдала*, аутор изложбе и каталога је мр Снежана Б. Ненешић.

На свечаној академији достојно је обележена значајна годишњи-

Његову круну представљало је уручење највишег признања, Багдалиног прстена „Деспот Стефан Лазаревић“ академику Драгославу Михаиловићу, које му је уручио председник *Багдале* Небојша Лапчевић. Образложење је прочитао председник жирија Љубиша Ђидић, подсетивши да су у деспотовом рођаштву, по прстеном којим Багдала венчава књижевне ствараоце и Десанка Максимовић, Никола Трајковић, Ђорђе Трифуновић, Дејан Медаковић, Антоније Исаковић, Добрица Ђосић, патријарх Павле, Слободан Ракић, и др.

Знаменити Моравац и писац културних прозних дела „Кад су цветале тикве“, „Петријин венац“, „Фреде, лаку ноћ“, „Чизмаши“, „Гори Морава“ и других књига, није прикривао велико узбуђење док је примао узвишени симболички дар.

Свечаној академији присуствовали су многи књижевници из Србије, Саветник за културу и информисање Републике Србије др Драган Хамовић, председник Удружења књижевника Србије, Радомир Андрић као и представници града Крушевца.

У програму су учествовали: Мићо Цвијетић, Радомир Андрић, Драган Јовановић Данилов, Михајло Пантић, Небојша Брадић, Милош Петровић, Милан Вучићевић, Вера Мајска, Живорад Недељковић, Драган Хамовић, Ве-

Верољуб Вукашиновић

Вечера у „Потковици“

Поводом шездесет година „Багдале“

Српски оквир, крушевачка слика: Мика Пантић, Данилов и Жика, Мића, Мома, Хамовић, Расински, Бошко, Гоца, Стамболија вински...*

Драгослав се с годинама бије, Свирају му тему из Петрије; Тајни пламен титра свуд по вину, Бата Ђидић љуби виолину.

Миша исказ претвара у пиће, Роко тражи у води откриће, А Небојша свечано одевен Засађује на Багдали невен.

Ноћ јесења а излећу свици, Багдалаши сви у потковици Што отпаде од Пегаза давно, Кад је био у Крушевцу славном.

*Жика Недељковић, Мића Вучићевић (а и Мићо Цвијетић), Мома Драгићевић, Драган Хамовић, Мирољуб Аранђеловић Расински, Бошко Руђинчанин, Гордана Влаховић, Вељко Стамболија, Драгослав Михаиловић, и у трећој строфи Милош Петровић, Радомир Андрић и Небојша Лапчевић.

рољуб Вукашиновић, ансамл *Маестро акустик* и Влада Митровић композиције М.А. Расинског; као и песници Јеремија Лазаревић, Мома Драгићевић, Гордана Влаховић, Вељко Стамболија и Бошко Руђинчанин.

Н. Л.

Монрос, коментарише извесне књижевне преводе: „Промашен је и регистар. Каже „и она се дрогирала“, „и она се шокирала“. Па није код Маркеса нико дрогиран, нити шокиран. Једна несрећна женска особа, а код Маркеса су све жене јаке, али је несрећна, иде у поље шећерне трске и удише меласу – не дрогира се“. Управо овај Силвијин исказ је потврда да не може свако бити књижевни преводилац, јер је потребно нешто више од самог знања језика. Наиме, књижевни преводилац подразумева и уметничко ангажовање преводиоца, односно одређени уметнички дар, таленат, осећај за пренос књижевног текста у други културни амбијент тако да га читалац прими са истим сензибилитетом као и читалац на матерњем језику. Не чини буквална лексика превод. Да поједноставим. Ако Француз каже „ce serait à la semaine des quatre jeudies“, то буквално значи „биће то у недељи која има четири четвртка“. То је парадигма неодговорног превода. Дobar књижевни преводилац ће то превести са „то ће бити на куково лето“. Чини ми се да је такво преводилац захтев и метод врсног преводиоца као Силвија Монрос. Она би превела речи не буквално, већ тако да сваки читалац у Србији схвати да је ту жену ошамутио мирис меласе, а не да се она дрогирала. Зато је књижевни превод признат као ауторско дело. Јер књижевно преводилац је и тумачење. И зато су преводиоци као Силвија драгоцени за нашу, аргентинску, шпанску и самим тиме и светску културу.

Награда Златко Красни се додељује за преводилац поезије, па је додатна благодет имати међу нама Силвију Монрос, јер најтеже је, по мени, преводити филозофију, религију и поезију. А Силвија је врсно превела многе наше песнике на шпански језик и наравно, поете шпанског језика на српски. Ова награда је знак наше пажње и признања Силвији Монрос за њен допринос нашој и светској књижевности и култури, па ми дозволите да на крају кажем: Gracias gran Sylvia!

Смедерево, 18. октобар 2018.

ца. Програм је имао евокативне, песничке и уметничке деонице.

Драгослав Михаиловић и Небојша Лапчевић

Стогодишњица познатог дела

Утопија као филозофска категорија

Ernst Bloch Geist der Utopie, Erste Fassung/ Ернст Блох - Дух утопије, прво издање

У лето 1918.г. је читав свет у крви до колена: рат је проузроковао више милиона жртава, шпански грип се ширио, у Русији је дивљала револуција и

ERNST BLOCH

GEIST DER UTOPIE

претворила у грађански рат. Стари поредак Европе је пољуљан и налази се пред падом. Читава једна генерација стоји на зграштаном претходног столећа гледајући у непрозирну будућност.

Тог лета 1918.г. појављује се код издавача Verlag Duncker & Humblot књига младог аутора која ће изазвати велике полемике – „Geist der Utopie“.

Ернст Блох је након своје промоције сусрео велике теоретичаре друштвених теорија – Георга Зимела, Ђерђа Лукача, Макса Вебера. Али немачки универзитети су му изгледали уски, јер је он радио експресивно мислио, немачки и дијалектички, и промишљао више Маркса него Хегела. Године 1917. је отишао са супругом у Аскону где је

Зоран Андрић

настала књига која је нека врста револуционарног споја есхатологије и Monte Verità. Сто година након њеног првог објављивања појављује се „Geist der Utopie“ у својој првобитној верзији, које је Блох за доцнија издања преиначавао.

Књига је и данас узбудљива и провокативна, не због свог садржаја, већ на начин на који је она написана. Блохов језик је експресиван и експресионистички уједно.

У овој књизи су трагови целокупног Блоха – његовог монументалног дела „Prinzips Hoffnung“, контурама богати историјски моменти и спојеви између утопије и пророчтва. И има нечега попут „Блох на приватан начин“, пасажи о споју мушкарца и жене. Књига је посвећена Блоховој супрузи госпођи Елзе фон Стрицки (Frau Else von Stritzky), у коме је сједињена спиритуалност и сексуалност.

Млади Блох је зацело имао друге идеје: он је настојао на једном научно-теоријском систему који је требало да у сенку баца његовог узор Хегела. Али дошао је Први светски рат. Из Блоховог пројекта није настала политичка утопија, већ једна метафизичка књига која рефлектује идеје једне апокалипсе и новог света. Човек треба да своју способност за утопију користи. Како тај свет треба да изгледа, Блох није желео да експлицира. Одлучујуће за њега је био факт да су људи способни да верују да су кадри да створе бољи свет. Блох је у

свој мисаони модел интегрисао новозаветну књигу Откривења Јовановог, верујући да ће на тој основи моћи људима да припише Богу сличне одлике. Конкретну наду је Блох полагао у Руску револуцију која је почела само неколико месеци раније. Очито је од утопије очекивао више но само наду да ће ујутро да лови рибу, поподне дивљач, а увече да филозофира. О ужасима стаљинизма Блох није могао да слуги. Са

аспекта теорије о политици Блохов дело није изазвало релевантну дебату. Овај фуриозни филозофски првенац је иницирао и етаблирао појам утопије као филозофске категорије. Та тема је Блоха до смрти испуњавала. Можда не постоји друга књига у историји немачке интелектуалне историје која би се по мери фуриозног почетка могла мерити са Блоховим „Духом утопије“.

АФОРИЗМИ

Анджеј Мајевски

(1966), Пољска, Вроцлав

- Лакше је бити сиромашан духом, него само сиромашан.
- Још ниједан идеалиста није изградио идеалан свет.
- Оне који су живи процењујемо по ономе шта су радили, а оне који су отишли по ономе шта су могли да ураде.
- Најприкривенији облик дискриминације је – толеранција.
- Људски ум толико напредује, да човек не може да га прати.
- Не гори сваки папир на исти начин. У свакој епохи на ломачама горе књиге, али нико није чуо да се спаљује новац.
- У униформисаним службама обичај сапутрања долази од чињенице да сваки пут морате проверити да ли и даље имате главу.
- Тамо где је будали потребна песница, мудром човеку довољна је – иронија.
- Радозналост је извела људе из раја. Данас постоји опасност да их тамо врати.

Сима С. Мравовић

Повратник

Краишкој и Косовској браћи Србима

Како се давним прецима све ближе приближавам тако ме храстово стабло на пропланку испред очеве куће све гласније дозива.

Кад сам најзад приспео до рушевина очеве куће на њеном прагу некадашњих укућана није било. Ни гнезда ластавица испод крова више нема, нити топле ватре из опустеле кухињске пећ, ни лавеза паса испред бистрог потока више нема.

Око мене само задах туђина и злочинаца траг. Прогнаник и повратник, нисам сломљене вере. Враћам се у постој бину очева да на своме огњишту и даље вековима слободно трајем. Да у његовом окриљу неправди и злу одолевам,

да се на њему недам, да на ударац ударцем узвраћам, да нови пород стасавам, све док ме друга страна времена у свој неповрат не пригрли.

- Када се осврнемо, изненађујуће је колико се много променило човечанство и колико се мало променио човек.
- Електромагнетни таласи у мозгу служе да човек може да мисли. Исти такви таласи у етру служе да човек не би мислио.
- Данашњим људима тешко је да пронађу заједнички језик. Тим теже уколико имају више ТВ канала.

Превео с пољског Александар Чотрић

Међународни пројекти Богатство Андрићевог стваралаштва

(*Андрићев Латас*, Andrićev Latas = Andrićs Latas; urednik Branko Tošović; Graz: Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität; Bukurešt: Departman za rusku i slovensku filologiju Fakulteta za strane jezike i književnosti Univerziteta u Bukureštu; Udruženje Srba u Rumuniji; Banja Luka: Narodna i univerzitetska biblioteka Republike Srpske; Beograd: Svet knjige: Nmlibris, 2018)

Као и претходни зборници настали у оквиру међународног пројекта Иво Андрић у европском контексту, једанаести по реду Зборник – *Андрићев Латас* – незаобилазно је штиво за свако наредно научно проучавање Андрићевог стваралаштва и посебно његовог незавршеног романа о османском сераскеру и конвертиту. Зборник је резултат међународног научног скупа о роману Омерпаша Латас Иве Андрића, одржаног у Букурешту октобра 2017. године. Више од осам стотина страница Зборника зналачки је уредио проф. др Бранко Тошовић. Зборник садржи Предговор, Општи део, и два главна дела: Књижевност и Језик. Део посвећен књижевности је обимнији и садржи тридесет и шест научних радова, док краћи део, одређен језичким аспектима Андрићевог романа Омерпаша Латас, обухвата седам текстова. Поред тога, у Зборнику се налазе ауторизована излагања са Округлог стола и два прилога, први о Андрићевом боравку у Букурешту 1921. и 1922.

године и други, приказ претходног, десетог по реду Зборника о Андрићевој *Госпођици*. Тумачење књижевних аспеката Андрићевог стваралаштва и романа Омерпаша још једном је потврдило богатство Андрићевог приповедног света, остварено у разноликим и садржајним приступима тексту. Радови се, између осталог, баве односима власти и уметности, а нарочито положајем уметника у свету моћних. Анализира се и представља моћ као друштвена категорија. Лик сликара Караса служи да се покаже величина нечије моћи. У том лику укршта се свет Запада, из кога сликар долази и Истока, у који улази да би сликао моћног Омерпашу. Показује се да је моћ на Западу посредна и симболичка, док је она на Истоку непосреднија и суровија у свом деловању на појединца, посебно оног који припада маргиналним групама, а то су у свету у којем владају правила моћи сви они који се баве неким видом уметности.

Следећа група научних текстова указује на непрекидност пишчевих промишљања о недостижној лепоти. С тим у вези је слика жене и женског света, што је отворило могућности за родне приступе Андрићу, али и тумачења заснована на анализи маскулинитета и категорије Другог. Важна тема којом се баве радови представљени у Зборнику јесте питање идентитета и чврсто повезане категорије ренегатства и хибридно-

Корнелије Квас

сти. Користе се следећи критеријуми у анализи идентитета ликова Андрићевог романа, а посебно носећег лика Омерпаше: језик, вера, земља порекла и обичаји. Ренегатство је у роману Омерпаша Латас негативно вредновано, а то се посебно види у сусрету паше и војводе Зимоњића. У појединим радовима зато је Омерпаша обрађен и као лик анти-јунака и насилника. Проучавају се и географи-

Branko Tošović (Hg./ur.)

ANDRIĆEV LATAS ANDRIĆS LATAS

ске и историјске одреднице представљене у роману, као и проблем незавршености романа и његовог могућег завршетка. С тим у вези, важан део Зборника чине текстови који проучавају историјске изворе и слојеве чињеничне истине присутне у делу нобеловца, између осталог и румунски трагови у роману Омерпаша Латас. Присутни су и радови који обрађују адаптације романа Омерпаша Латас, прате трагове других Андрићевих текстова у том роману, али и оне текстове посвећене преводилачкој и критичарској рецепцији Андрићевог дела у Бугарској. Важан део Зборника чини осврт на архитектуру православних цркава у Босни и Херцеговини, наравно, кроз призму Андрићевог стваралаштва.

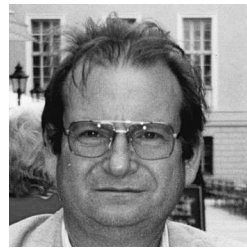
Део Зборника омеђен језичким видовима Андрићевог књижевноуметничког дела бави се темпоралном квантификацијом, објекатским генитивом, градационим конструкцијама с квантитативним глаголима, функцијама деиктичких речи, лексичким спојевима, синтаксом и хипотаксом у роману Омерпаша Латас.

Учешће научника и истраживача из више европских земаља, разноликост и мултиперспективност приступа, богатство садржаја, али пре свега научна утемељеност, поузданост, објективност и усмереност ка тексту Андрићевог романа Омерпаша Латас, вредносне су одлике Зборника *Андрићев Латас*.

Десетогодишница смрти

Златко Красни

(1951-2008)

Етида о кошуљама

У каквој то кошуљи слутио си шиватеље што је шију, међу бубрезима што зује, провидног темена, обзидан собом, још семе, нем и сам у месу, ослушкујући њен поглед како се стврдњава, множећи се да упамтиш поветарац међу пршљеновима да ребрима заробиш њен усклик кад му је похрлила у сусрет (већ га је носила на кошуљи, а он је носио слушалице), и на прсте ти се још рачва његов глас откад си се, у првој кошуљи, промешкољио, у бојама још нераспореденим на слојеве, нерастављен на нахрупео пурпур, већ кошмаран, смушен у шумовима, сваштојед, још недонешен и недосушен у кошуљи маште, да ли очекујући реч из чауре, да л да разлучи се почетак сунчаног часа, и формира се из меланхолије лимфа филма -

у каквој то кошуљи слутио си шиватеље што је шију, не од плиша, вешто нишанећи, нити за мошти, још вештије урушавајући кашљуцање бод по бод, од уста до уста, њу, лакшу од шапата скуше, мекшу од прашника прашумског першуна, тешњу од уштапа врх шуме кад миш још сише душу оскоруше -

тако слушах унутрашњост којој бејаш унутрашњост и не шуњах се више, ни још, по прошлости, јер бејаш већ костију мекших од уста којима поштовах шавове, шестарећи, шкакљив на љуштење тишине као кад се, зором, одиже купола, и први пут га наслутиш, како дохвативши златнике -

без обзира на занос у зубалу, зарез у неком забитом назалу, без обзира на разуларени верзал на запт и зорт Морзееве азбуке и на гамаглобулине, на маглу слегнуту у зглобу Волге, без затора, безобразно: на белом си хлебу, кад глаголи се коагулишу

без обзира на трезоре безизлаза, док зима озидавала презимена, моралне ромуладе, мурале, ро-ро-ро-романе, барикаде, рокаде, рику у Араду (јер, зар зарад параде у Араду сарадник магаради бих?) без обзира на говор што гвири усред градске вреве ко вирго ии такта, без обзира на корзо разузданих ускличника, на манекепе-потомке, култ-луткове извргнуте руглу у брлогу међу гркљанима кад сам у маси - у јари раја - у јами маја - у бесу себе - кад опречан се рачваш у кошуљи кишног, у кошуљи

траписта с рукама у млеку, у кошуљи чворка из чијег кљуна испада рубин-зрно што се распрскава у нутрини њених кукова као ветар у врућици леда,

док на завојима сумрака још вршља хор ракова из Харкова, јер, са становишта смрти: ко нагази на звезду, зазвечаће на језик, а са становишта врта: овај март је већ измерен, нпр. рододендронима, и измирен, као Смирна, што доказују Кинез, Сизиф и физичар, што доказују Марс, Енглез и лигнин, што казује сказаљка обрезујући разум, што узима музика млазевима из зида, што се сурвава у сурлу времена, пре времена и после времена, с времена на време, итто се облачи у кошуљу обешеног, у кошуљу

усисане расе, с пулсевима у минусу, с плусевима у каписли за инстант-свест, инстант-инстинкт кад је срце препукла цвекла а песник-хигијеничар зури у лист који пада и цепа поглед одричући: не, не не док ерогене зоне горе, и Уругвај надире у нахрупели пурпур, у буре-бунар-трубу, у рудник, згрудван озон, уметак у уму, упут за Омммм, урамљена уста

и, у нужди, падежујући се; у жариште жубора, без обзира на сијасет пијастера, тужније од кожарског комбината, тужније од руже од свежје свињетине, ужарен у божијој служби, да ужди пожуду

кад каже:

Јесте, Руси су ту, ал кисну гласови, дакле, Свердловек, јукстапозиција:

у тренутку када су сви укућани изгубили полна обележја, оставши без меса из којег су говорили, већ рашчешљани на атмосфере у кошуљи сувишног, у кошуљи друкчијој од оне када сам га видео како дохвативши сребрењаке -

ал алчан на колаче, невеж, ничтожан и безчислен, у дроздини ига ждрокнут тамбурајући дромбуљом ко длакав гутурал, отромбољен шмиргл-певом да трља Цумхуријет, и грља: октоадер, додекадер, кроак, шербет-муфлуз и пикпак-пацицврк, јамчмичак усекњавајући се ко чкакљиви чкврљ - образован, дакле, без образа, разуларен у машини-мешини с пропуслинама за потисак у замасима: лингологос, док колибри вибрирају, а ребра вребају ти стани на платформу непостајану као "е", питку као Птуј, пред затруднеле гудуре док лептираста навртка баљезга, самомешкољећи се, у русвај, док конверзирамо, зимоморни од разума, с меморијом на умору, кад генски погон је *Big bang*; колизија вазелина и безазлености

док мајори мотре *Ursus Maioris*, комарци рилицама једу лимун, а вода одасвуд: вода, влада, див и вид, Свевлад и Всеволд, а дан, аблендован, у домену демона, да Едмондима удене наду у медин динг-донг, без одмора ушивајући у кошуљи гушаваг, у кошуљи

лабуда који плоди подне

пошто је Помпеја у пом-фриту, Пном у ПЕН-у, и куд се онда носи сношај са стратосфером, куда парафини, куда матавуљи, куда желатини, куда ти што хваташ сушену мисао за уши

јер резервна визија - овај зифт-бездан са звездама није до фризби зафрљачен у звиждук да фазонира простор што стари урастајући у кост, и зујећи заобљује час да се не излије из левка, зауздава га на кривини обрве и враћа језику да запахне зоре, ко СИЗ-у за образовање безобразан исказ

док шапућући четкаш ружу: трајиш реч у трк, цврчи хулбастаја: ја и матер моја, матер и ја, алфа-бета-бетон, на тоне тону сутони, али вртлози те на очи извлаче, у кошуљицу што лепрша на кршу, где легу се поскоци, у кошуљи

испод алвеола, што уздиже се према задњем непцу, у елипсу, али с угловима са стране: Оон, ослобођен ореол или клопка горског ока, собом обљубљено-обрубљено-одрубљено, одјек одјека одјека то О- отворених костију, од пола до пола, у поноћно подне, самоваплођујући овулацију, огољено, висак у отоплини, олово у белини бола, свој плод и род и год и свод и бод што слог по слог отвара пролаз за Р,

за трептај лептира, у дармарима, што мрести се, раствор историје у крви, фрикатив у квару, туробан у медиосагиталном региону, тропан кад задрхте рубови, вранама обрасте врт:

тад Р врти четвртак у прстима (усне остају пасивне) природна грешка коју преноси време на хрбату градећи градове Р свира црвено, горко као грчки Самарканд под урмом, у кармин-смирај јаре: без њега је ватра вата, дан ће се испунити ћошкковима, око грнчара обученог у кошуљу немуштог, у кошуљу расеченог словенског стабла, кад бесловест се сласти јуришом на странпутице док јача очај (а нејач мјауче нечујно)

без обзира што су контрапункти кодирани, и што смех је отворена пећ, улаз у челичну крушку која већ одмерава цркву: у педесетом колону нуди се поглед на свет ембриона, и без обзира на боју конуса, под косом боје абоноса, наставиће се пагоде што извлаче корен из аритмике неба, кад напољу се нашавши, коначно,

организам почне да сагорева, и кад, скинувши све кошуље по први пут без кошуље, го, по први пут кад отвориш очи и онда га по први пут угледаш, без обзира на заборав што већ те престиже, како захватајући угљевље на тебе га баца.

Сећања

Дубока драма човекова

Свевременост песме Вујице Решина Туцића

Свевременост песме Вујице Решина Туцића (1941 - 2009) отвара се и по-тврђује поновним читањем његове прве, сада већ култне књиге *Јаје у челичној љусци* (Нови Сад, Трибина младих 1970) и то готово пола века од изласка из штампе ове збирке која је и по визуелном утиску и по аутентичном, потпуно новом остварењу, била одмах запажена, читана и слушана са одушевљењем у Вујициној интерпретацији - јединственој уметничкој креацији, по којој се и препознаје његова песничка личност.

Вујица Решин Туцић је песничка личност првога реда, непоновљива и самосвојна какве није било до данас у нашој традицији певања, а верујем да је његова песма јединствена и у свету.

Суштина певања по тематској и симболичко - мотивској оријентацији јесте у посматрању и осећању песника у односу на живот наш, овде на Земљи, привремен у сталној пролазности, а који се завршава неминовном смрћу. И то питање живота и смрти, питање смисла постојања у свим временима за песника је као и све нас, најдубља Тајна која Тајна остаје. Вујица Решин Туцић пред овим питањем решење налази у својој песми која је и отклон од свакодневице, њеног сивила и пролазности. Ако је јаје као симбол рађања и живота у челичној љусци, онда је живот тескоба и не слобода у својој ограничености.

У песми *Јаје у челичној љусци* коју Вујица и пева, одиграва се невероватна надреална драма са симболиком препознавања наше стварности. Док у песми *О како лепо бицикл терам* ја од сасвим једноставне, телесно условљене радње, односно покрета на бициклу, Вујица ствара чудесну слику у размишљању о животу и пролазности. - *Ја живот свој ни туђ добро схватио нисам / И тајне ствари у мени врше се сад / ... Крај мене ето све лако пролеће / Тај живот вечни тај живот пролазан.*

И таква је песма Вујицина - говорити о тузи, а притом певати са благом иронијом да би се рана ублажила. Говорити искрено, не скривати ништа као што то раде деца у невиности и чистоти душе. И зато је Вујица писао посебним песничким језиком. Осећање живота је тескоба коју песник превазилази својом песничком игром; разлагао је речи и скраћивао, певао слова, и у једном стиху - увек су два огледала - у једном је слика стварносна у другом слика коју препознајемо само у песми. Зато су ту и дојиље смрти и препознатљиви симболи свакодневице социјализма, али све је ту да би се разоткрио смисао живота, да би песма била у остварењу тренутак ведрији, па и онда када смо спознали да је - *Живот крт, а смрт брза ко хрт*. Вујица и животне истине и све ране по души ублажава својом песмом, искреном и зато свевременом.

Сећам се да су се његови стихови знали напамет и изговарали се у друштву младих песника и студената у ресторану *Гурман*, преко пута Филозофског факултета где смо се окупљали. (*Војница је де, Љубит је губит, Душа души лубитбалон пробуши* и други). Али било је и оних у мањини, којима

Даница Вујков

се у лажној скромности, није допадало што Вујица говори отворено и о ономе што други прећуткују. Нису могли да прихвате истину која скида лажну маску са

Вујица Решин Туцић

животне свакодневице и самог живота.

Седамдесетих година када сам једва добила термин на Телевизији Нови Сад где сам била новинар, да са Вујицом направим разговор у емисији *Недељно поподне*, директно из студија, Вујица је затим певао и говорио своје песме, био је то доживљај за публику који се дуго препричавао. Следећег викенда отишла сам у Деспотово, моје родно село и у близини наше куће опколила су ме раздрагана деца из комшилука, ухватила се за руке и у глас опонашала Вујицу и његову песму. Дакле, Вујицина поезија је блиска осећању племените и чисте дечије душе зато што је искрена. Нема ничега лажног ни форсираног, његова песма је дар талента који остварени песник дарује другима. Посвета у књизи *Јаје у челичној љусци* коју ми је Вујица поклонил, гласи - *Даница, да подметне под краћу ногу свог писаћег стола*. Нови Сад, 3. јун 1975. Вујица Решин Туцић.

У првом читању рекло би се да је слика јасна и једноставна, али није. Да бисмо открили смисао и суштину написаног, морамо се замислити, речи отворити и тек тада наслути и у двоструком огледалу читати, шта је песник хтео да каже.

Ето такав је и то је песник Вујица Решин Туцић. Саживљен са својом песмом која је дубока драма човековог живљења овде и зато ће у свевремености његове песме читати и они који долазе и увек ће пронаћи стих у коме ће се препознати, стих истине који тескобу блажи ведрином.

Хвала ти Вујице што си нам улепшао дан твојом песмом, али си нас и поново подсетио да у свим временима *Виљушка удара у празно!* а то је симболична слика и нашег живота у пролазној стварности. Твојим примером посведочио си још једну истину - да нас стваралаштво и песма подижу и узносе из овоземаљске пролазности у сећање и свевременост.

Прочитано на Књижевној вечери - Сећање на Вујицу Решина Туцића (1941-2009) Градска библиотека Нови Сад, 16. октобар 2018.

Ана Дудаиш

Реквијем за Оливеру Шијачки

(09. 11. 1938 - 2014)

Узалуд отварам вратнице сећања да истина заискри ил' таласи светлица ниском дана да се нижу, пролазност израња све уобличене наде у бездан таме заклања.

Кад прогледа обневиделост срж опсене сучељава као и данашњицу са трусним темељима трајности, свелим крином оглашава се реквијем са земаљском јавом истином. Ваистину.

Вердијевски упозоравајући гласови хоризонте животворношћу буде, и сваки светилни трен, наметнутим ништавилом руше темеље хармоније појећи их тегибним сивилом трајности да науде.

Наш ход кроз стрњишта и саме ужасом обневиделе нисмо угледале, сада нам наплаћују занос, буде и разносе по пределима који неумитно суде, неминовност рађања.

Касно смо схватиле све проклијале опсене ал' стопе покрећу бујице залудних корачаја неповратних боја, трагика Вердијевих јунака руши зидине набоја. Узалуд пролазност вреба ако смо Теодули, ако нам је крст у срца утиснут, отвара се небески пут.

Виктор Б. Шећеровски

Ако верујеш у снове

Посвећујем А. Б. О.

Прво пољубиш њене руке
Да лепше засади јабуку

Дивиш јој се
Као да је с тобом десет векова
Посејеш затим
Жито
Од стабљика саградиш
САЛАШ
И кад јабука сазри
Уђеш у собу бр 4

Отвориш врата
Замислиш се и затворених
Очију
Пољубиш
Прво што јој дотакнеш

И све што тада видиш
Истина је
Ако верујеш у снове

17. фебруар 2018. Београд

Страст и навика

Посвећена песма

Страст је већа од навике
Самоћа је дужа од ноћи
Ако мене питаш

Све је и важно и неважно
Ноћ је дан и дан је ноћ
Мисао те спасава
Мисао те убија

Покрет тела овековечаваш
Твоју Бесконачну линију на длану
У препознавању
Судбине

Преглед римске књижевности
У овом тренутку је бесмислен
Једини је смисао што запажаш
Самоћу у мом срцу
Вребајући скривено
Долазак силе
Којом продужаваш
И завршаваш ноћ

Улицом више не ходам
Записујем само АБ
Што ме враћа страху
Јер сам дубоко зашто у шуму

Како ћу
Ако ми не подаш
Руку

Одаја бр. 4

У коју си реч
Сакрила тајну, питам
Јер пре сванућа
Као птица,
Прелеће мој прозор
И попут сна
Ноћима се понавља
И осветљава
Твој долазак.

У Одаји бр. 4, кажеш
Скривене су две тајне,
Моја, у којој се

Изнова рајам
И твоја,
У којој ми дајеш
Вечни живот.

13. фебруар 2018.

Фуснота број четири

Пољубац

Прво се појави на длану
Понекад
Уђе у око
Изази и улази нехајно
Најчешће
Као стрепња која траје

Воли да спава отворених очију
Испод коже
На левој страни
Најдуже

Проглашава ме за доживотног
Пријатеља
Затим се вешто увлачи
У гласне жице

Понекад чујем како
Пева чежњиво
Сетним гласом

Зна да се тада претвори у
Црвена крвна зрнца
И у току ноћи опчини
Моје срце

Ја сам Судбина каже
У цик зоре

Ти си Смрт кажем
На таму осуђена
У вечно скривалиште

Смеје се
И нежно ме грли

Ти си се заљубио
Осећам како дрхтиш каже
Отвара широм врата
И љуби ме у уста

Фуснота број шест

О смислу и лепоти

Речи са којима сам хтео
Да одгонетнем
Смисао наше лепоте
Учиниле су ми се
Познатим

Више нисам сигуран
Да ли су то што сам рекао
Наше
Или речи из твог
Личног живота

Обично све што
Узноси

Раније или касније
Заводи својом површношћу
Највише

Осећам
Како игра лепотом
И светлошћу
Улази у моју неопрезност

И нисам сигуран
Где ће ме погодити
Можда ће сагори
Да ме сагори
Волео бих
Волео бих

Јер
Док Човек гори
Цео свет се греје
Кад изгори Човек
Тад пепео све је*

*Стих: Б. Петровић

Прах

Број координата за прецизно одређивање
Човекове опасности
Објективно је у домену универзалне димензије

Психолошко порекло високог ризика и
Корелација опажања
Чини човеков простор појмовно ужим
Јер геометријска трансформација
Реалног Света
Није ништа друго осим тачке
На врху игле за шивење танке свилене мараме
Исткане од неутрона и позитрона
Који би могли да прекрију пољану
Величине Поморавља
Ако их претворимо видљиве за људско око

А човек
У ком је простору Универзума
Записан његов код место и значење

Једино прах је вечан
И заслужује да му се запамти
Порекло

Константин Мелихан

(Санкт Петербург, Русија)

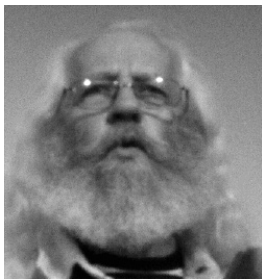
Необичне мисли

- Сатиричар је човек који говори о манама других људи, да би они говорили о његовим врлинама.
- Сатира је као со: без ње је све бљутаво, али само од ње не можеш бити сит.
- Писац није онај који пише, већ онај кога читају.
- Време је као комарац - ефикасно се убија књигом.
- Књига — све о једном, а новине — ништа о свему.
- Кад седиш у аутобусу, скриваш се иза књиге, а кад седиш на послу, књигу скриваш собом.
- Он је човек озбиљан: књиге не чита.
- Писац је човек који чита себе.
- Љубав је обично роман: на почетку из жанра фантастике, затим породични, потом детективски, онда ратни и на крају - историјски.

Превод: Александар Чотрић

БЕОГРАДСКИ МЕЂУНАРОДНИ СУСРЕТ ПИСАЦА

Антоан Симон

Француска

Поезитис

Оболео сам од ПОЕЗИТИСА
то је хронична бољка
дневна
узима ме лагано
али ме овладава
никаква медицина
упркос свих њених настојања
није нашла вакцину
ни противотров
ПОЕЗИТИС опстаје
пред антибиотикима
врло биолошки
чак и пред антиспазматикима
најскупљим
и анти-тезним
уосталом ја немам главу
то је кривица ПОЕЗИТИСА
што би значило бити житељ света
бивајући (га) у њ толико увучен
узет толико у његове мреже
његове параде
да издавање постаје немогуће
између свих понуђених избора
свих понуђених излаза
у сваком тренутку
на сваком кораку
који се творе у звезду

Превод: Властимир Станисављевић
Шаркаменац

Хава Пинкас Коен

Израел

Из наслова ти говорим

Овим насловом,
из наслова Ти песме говорим
Говорим Ти и молим Те, слушај,
говорим Ти природно, (разуђено)
Ти ћеш читати,
мој глас иза мене долази.
Говорим Ти,
у твој слушању
мог растрнутог гласа (разбијен)
слог након јасног слога
утегнут у непостојећу композицију,
ту можда расте шанса за наш сусрет;
Ти знаш,
када се необичне ствари сретну,
још необичније ствари се догађају,
(јеси ли свестан)
сударе се додири;
Од краја Ти песме говорим.
Допада ми се тепих
на којем стоје, по којем плешу
Твоји табани,
спремна сам за Твоје кораке,
они лепши долазе из Кине и Персије,
дани стотину жена уплетени су у нас,
(и животи на теписима),
са дна ове песме зовем Те,
чистим језиком,
ако ме не чујеш,
(п)остаћу празнина.

Превод и превеп: Слађана Бушић

Ранко Радовић

Канада

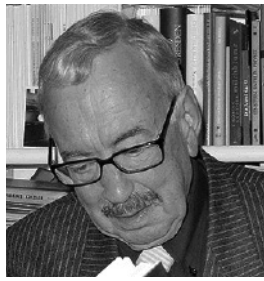
Страх

Када није било никаквих повода за
Стрховање,
Приви се уз мене, ћутањем проговори:
Мене је вечерас страх.
- Не бој се, прозборих тихо, да ме чује.

Без страха не бисмо осјећали доброту.
Без страха не би знали шта је то љубав.
Да није страха, смрт би била бесмртна.
Страх да није, заборавили би вољети.

Када га у срцу нема,
Називамо га храброшћу.
Када га у уму нема, зове се издржљивост.
У перу ако га нема, пјесником га зову!
Ако га нигдје нема: име му је лудак
Или робија.

Не бој се, љубави. Добро је што те је
Страх.

Лудвиг Леге

Немачка

Црна метафизика

за Вјачеслава Курпијанова

Чувај се светлуцавих дронова
у позајмљеном сјају звезда
спремних за смртоносно оплођавање
иако се уповаш као кртица
или маскираш као камелеон
никад од њих сигуран бити нећеш
јер они у твој срцу круже
привучени пљувачком немира
повишеним пулсом отпора
нећеш се отрести тек тако
тих интелигентних инсеката
са префињеним пипцима
што откривају обрасце мишљења
ученика метафизике црне
из најгорег од свих светова
кад окидач направи клик
механизовани морал прославиће
свој смртоносни тријумф
у телу побуне

Превод: Јан Красни и Славица
Стојановић

Елена Бувич

Украјина

Две душе

Записано је да душа моја
у гроб оде кад и душа твоја.

Душо моја, не жури ка рају
најбоље увек чека на крају.
Дане од ноћи сузом дели
то што смо се јуче срели.

Од тога дрхтим, све ми се врти,
растанка бојим се као смрти,
да ћу у час последњи, кад мене све
испустити – не душу – већ две.

Превод: Душица Мрђеновић

Розалба Фантастико
Ди Кастрон

Италија

Уђи у моју прошлост

Уђи у моју прошлост
са страшћу и жаром
твог темперамента.

Обриши својом виталном силином
суморне дане,
дволичне судбине
грешке и осуде.

Обој ми сенке
због којих је небо сиво.
Буди ти у мени.

Преобрати јуче
- знам, знам да можеш - .
Преокрени моју судбину.

Убеди ме да си одувек
настањивао моје дане
и да сам одувек у теби пребивала.

Преправи моју причу
са тананим перцем твог срца.

Превод: Драган Мраовић

Мирјана Матарич

САД

Тајне вечно младог дунава

Моји пролећни немири
и успомене из раног детињства
везују ме за ружичасту кућу
у близини Дунава
и петроварадинског моста,
који је у току мога живота
био омиљено место
шетње од наше куће
преко моста до Петроварадина
и увек тајанствене Тврђаве.

Никад нисам заборавила
причу коју сам чула
на дунавској плажи,
на Штранду,
о младићу који се изгубио
у лавиринтима тврђаве
и нашао се испод Дунава.

Дуго је лутао
тражећи излаз, док није
поново нашао светлост дана
али је у том кратком
и замало последњем
смртоносном губљењу
потпуно оседео.

Мора да је склопио трајни
пријатељски савез са Дунавом

јер је свакодневно био на плажи.

Џенет Сатерленд

Велика Британија

Шљиве

у последње време шетам
по вртовима мртвих
и осећам се као да
припадам

шљиве су
преоптерећене родом
њихове гране ослоњене
на танке подупираче плод

виси у изобиљу
док осе трагајући за соком
улећу у стаклене
замке непостојеће

речи написане су
у њиховом цвету
моји прсти болно жуде
да их пронађу

Превод: Ивана Радмановић

Христос Кукис

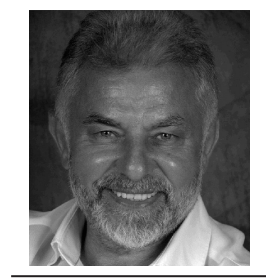
Грчка

Закључак

Када ме медиокритети сматрају себи једнаким,
нехотице ми помажу да останем
Близак ономе што је важно
И далеко од онога што је једноставно и просто
Да одвојим живот свој од јавног мњења
И не дозволим да будем вођен тамо амо
на основу његових укуса и циљева

Да останем близак ономе што је важно и далеко
од заједничког појма
И његових користи далеко од знамена
разноразних одбора и високих положаја
Да не будем део неукусних друштава и заједница
Оних кругова који напослетку формирају само
нулу.

Превела: Нина Симић

Осман Озтурк

Турска

Била си једнако зелена и плава

Волео сам тада цвеће и пролеће
С радошћу мирисао јагодице твоје
Била си једнако зелена и плава
Умотах те лепо у дугине боје

Цвеће је цвало у очима ти тужним
Туга је пратила последње речи твоје
Док је моје срце с муком мирно било
Умотах те лепо у дугине боје

Не размишљах ни о каквој другој шанси
Тешко би ми било без подршке твоје
Била си једнако зелена и плава
Умотах те лепо у дугине боје

Превео: Лазар Мацура

На једној изложби представљен је експонат: бело платно у коме је забоден нож, што је симболично требало да представља „убиство“ слике. Тај млади уметник није знао да забада сечиво у „леш“, већ одавно убијену слику.

Пре више од пола века, текст Лазара Трифуновића поводом *прободене, избушене, разломљене и мртве слике* Миће Поповића, објављен у „Политици“ (1963) - данас се обистинује као једно давно виђено предвиђање о „убиству“ на којем би позавидела и сама Агата Кристи: „*нешто се одиграло са њеним суштинама, у њој самој одиграла се таква драма да је једини излаз био да испали себи пиштољ у срце...*“ Ђани Вагимо („Крај модерне“) је мишљења да је смрт уметности последица превласти мас-медија. Прикупљајући, пратећи доказе, сумња и оптужба је изречена. Шта је било потребно за „самоубиство слике“: *слика не може без своје ликовне природе*. Дакле, требало јој је само одузети тело, срце и душу без чега не може. Да ли је „самоубиство“ слике било неизбежно? Испровоцирано и преурањено? Да ли је сликарство безразложно било суицидно? Зашто је упадајући у замке, ћорсокаке и безизлазе, уметник на себе примио улогу егзекутора? Свесно, или је реч о својервном саможртвујућем парадоксу? У контексту „непрекидне шизофренике садашњости“. Трифуновић пише о суициду - „слојева слике“ који су вековима били проткани друштвеним, мазијским, симболичким, историјским - све до откривања лепоте.

Пиштољ у срце

Све је обмана. Тражити најмању меру превара, остати у уобичајеним границама. У првом случају, - каже Ф. Кафка - *обманујемо добро, тиме што хоћемо исувише добро да га заслужимо, а зло, тиме што му постављамо одвећ непогодне услове борбе*.

Навести уметника на „самоубиство“ слике! Из којих побуда: а ни један самоубилачки мотив - није убедљив.

Пре суицида, све је започело као безазлена обмана слике: још влажним акварелом. Како пише Трифуновић, пре једног века, у једно предвечерје, Василиј Кандински окренуо је наопако један свој свежи акварел наопако да се суши, и пред сумрак изненада открио *сасвим неочекиване хармоније*. Те ноћи „рођена“ је „апстракција“: Потенцијални егзекутор - уметник изненада је схватио да *без предмета и слике више није вела неминуовна*. Од те судње вечери слика је могла без визуелне сензације и илузионистички схваћене природе и фигуре (...) *прежељна слобода и авантуре, презриво је одбацила сва стара средства, играјући се ватром да свој смисао изгради само на презиру*. Препознато је, међутим, њено деструктивно дејство - *стварајући оно што је свесно хтела, она је срушила оно за чиме је чезнула*.

Нико видовитије, није прозreo и презрео преурањено „самоубиство“ слике од Лазара Трифуновића. Имао је, као врхунски познавалац уметности, истанчан рефлекс да предосети, наговести „пуцањ из пиштоља“. Трифуновић је сурово неумољив када је упозорио да је сликарство затрпано приватним пренемагањем побрканим критеријумима гомиле неталентованих и осредњих духова који се не сналазе у времену и простору нове реалности: *пред алтернативом да буде салонска декорација и грађанска забава у доколици или да нестане, она се цепа, уништава саму себе, спаљује све што је вековима стварано*. Слика се буни, протестује,

снажним конопцима који стежу њен врат она пркоси и презриво се осмехује... Дезинтегрисана је њена суштинска метафизичка материјална форма. Слика је током читавог прошлог века, *жељна слободe и авантуре, упадала у замке, ћорсокаке и безизлазе (...)* - пише и констатира: (...) *нешто се догодило са њеним суштинама, у њој самој догодила се таква драма да је једини излаз био да испали себи пиштољ у срце*. Поставља се питање - *зашто је то учинила и зашто је уметник*

Видовито препознао и презрео деструктивно дејство: Лазар Трифуновић

примио на себе ту страшну улогу егзекутора.

Сва бивша средства истрошена, све велике и мале идеје прошлости исцрпљене. Од те Василијево ноћи изненадног откривања започело је дуго неизвесно магновење путовања ка суициду.

Уместо „тврдокорних“ уметника, који су се Богу приклањали, доспело се у бахату празнину, грабеж из друге (секенд-хенд). Брза храна. Јевтино купљене, хибридне, силиконске, инстант безидејне - идеје медијски се умножавају - глорификују. уздижу: перформанс Марине Абрамовић „Кад ништа склизне у ништа“. И појашњење: „У живом организму извођењу, перформер коцентрацијом реализује стање проширене свести и интезивирањем присуства, које се затим емитује на оне који се налазе у његовом пољу. Савремена неурологија то објашњава постојањем неурона огледала“ (приказ: Тина Перић, „Политика“ Културни додаток). Како да не! Где је ту елементарна логика? Перформерка светске репутације интелигентно осмишљава уносно антиуметничко дело изражавања. Новим медијима приклањају и клањају се, а и они њима уметници које је Пикасо одавно назвао „интелигентним варалицама“.

Дакле, „слика се опире“ „вољи за моћ“. Уметник је њен невини неуроични „егзекутор“. „Злочин“, али из којих побуда: негација, презир (прошлост) или фрустрирана неуроиза незадовољство сопственим статусом, Све заједно? на тржишту којим владају дивљи закони. У времену селфија слика се наша у безизлазу - великих задатака ни тема ни идеја прошлости више, пред уметником и сликом нема. Своје кључно дело „Фонтана“-писоар (1917) Марсел Дишан је већ одавно поставио као мотив самоубиства смисла уметности. Нема негдашњих спасоносних монументалних историјских преформулација. „Пресвлачења“ старог у ново. Дела се не рађају, као некад, ни из патње, пострадања ни доживљаја чисте непомућене радости. Плацента слике као да је јалова. Постала је протитисана трговачки артикал, потрошна роба. Одбачена од елите: *пошто је елита пронашла нову*

Уметничка раскршћа

Прерано „самоубиство слике“

Поглед кроз прозор са квадратима

Петар Ђуза

забаву у другим медијима друштво јој баца само кошице - записао је Трифуновић. Пошто давно истрошене јавне сабласти „шамарања публике“ више нису пропулзивне друга су средства шокирања: визуелни медији, галерије претрпаване шкартом, бесмислом. Уметник, дезорјентисан, сломио се на властитим „идејама“ шкарта које, након изложбе, завршавају у најближој канти за ђубре.

С циришком „Дадом“ и авангардом почетком прошлог века, суицид започет, постмодерна је довршила. Али, притом, треба, за разлику од самоубилачке постмодерне, имати у виду „олакшавајућу околност“: авангарда и циришка „Дада“ имали су свој историјски алиби - бесмислом супротстављали су се бесмислу пакла: осећали су уметници и казивали акцијом да су разум и логика довели до велике несреће - светског рата... - конвенцијалном језику у поезији нема мес-

Рој Лихтенштејн: Кад сам отворио паљбу

та ни као изанђалом људском лицу у сликарству (Хуго Бал).

Слике као надзорне камере

Жан Франсоа Лиотар замера постмодерни: наводи, указује на немоћ способности представљања. На носталгију за присутношћу, на оно неразумљиво вољи које покреће људско биће. По њему, требало је нагласити способност мишљења, његову „нехуманост“. Заправо убедити људе да верује у „спасоносно“ претерано заборављање. И ту и јсте један од кључева суицида. Наизглед могло би се рећи да „самоубиство слике“, припадајући половини прошлог века, нема додирних тачака с нашим временом. Међутим, неучествујућих у „пуцњу“ готово да нема: „суцид“ има у хронолошкој вертикали континуитет. Зашто је слику требало убити? Да слика не би била непоткупљивим и неугодним сведоком свог варварског времена попут генија Франциска Гоје („Капријоси“), Ото Дикса, Пикаса („Герника“), Бројгела. Зато је требало убити егзекуцијом самог уметника.

Замислимо „сведока“ - слике као надзорне камере. Искорак ка оновременом хаосу „друштва изобиља“ говори да *постмодерно стање није само ознака за стање у западним друштвима него и за планетарну ситуацију која се реализује и остварује политиком силе као глобални систем војних, политичких, финансијских, економских, технолошких културних доминација светом*. Притом и наметања западних постмодернизма остатку света. Све опције хаоса

су на столу Таквом виртуелном паклу слика - „надзорна камера“ сведочења није пожељна. Овај утилитарни сцијенистички систем не признаје дотадашње културолошке разлике. Нема компромиса. Претерано сећање погубно је колико и неумерено заборављање. Да ли је шизофреника постмодерна у дисконитету с прошлошћу, на ово питање дала је сама одговор негацијом и одбацивањем прошлости као „проживљеног искуства“. И

Василиј Кандински: Композиција 4 (1911)

бива да је умногоне конектовала авангарду њене нихилистичке програме. Упоредимо: футуристи, с глобалистичким (утопијским) претензијама њиховог времена свој су покрет, нимало случајно, назвали „доле-са-прошлошћу“. Одбацивање прошлости и традиције била појава истовремена са јављањем најранијих авангарди „она се открива у изненадном убеђењу да је сва претходна уметност, од класичне старине до предвечерја нашег доба, било просто траћење времена. „Футуристичка антитрадиција“ заговара шамарање укуса публике и бацање у море терета класике из пароброда модерности, да неке бомбе одјекну на зидовима музеја (Мајаковски).

Где су дубљи патолошки разлози суицида ако не: у нежељеној „моћи“ утицаја слике која у владајућој аморалној, компромитованој елити више није пожељна (као нежељена трудноћа мора бити абортрана): *моћ дела може да постане толико велика да више није просто једна ексцентрична мета* - каже Арнхајм. Одговор и сликара: *Свака еволуција модерног сликарства значила је истовремено и држање Адријаниног краја уметности, и корак даље у лавиринту заблуда* (Леонид Шејка). Како је постмодерна обесмислила Аријаднин црвени конач: не само да је преко својервност копира апарата наследила „авангарду“ и наметнула све своје по истом пројекту: суицид као једину алтернативу да би се коначно решила потенцијално прикривеног „Делфског пророчства“ Аријадниног црвеног краја - на платну, у уљу, акрилик. Зашто ако не зарад скривања сигнала, иза opakих виртуелних манипулација. Поводом објављивања „Нојеве барке“, на питање Зорана Радисављевића новинара „Политке“ какав је статус модерне уметности данас - кад преовлађују инсталације, видеорадови, компјутерске анимације? индикативан је одговор Миодрага Б. Протића да *злокобна својства наше цивилизације и немир нашег живота у њој налажу равнотежу*. Друштво, конструктивније понашање: *Реч је о несразмери и онтолошкој разлици између многих антиумет-*

ничких, антисликарских појава, идеологији „смрти уметности“, *јер је сликарство много тежа дисциплина (...) пошто је за разлику од несике она „недовршен симбол“ који подразумева „другог“: дијалог са њим*. На питање „да ли то значи да уметничку креацију замењује протест, експеримент, егзибиционизам?“ Протић одговара: „*Значи све то истовремено. Да не улазимо посебно у социолошку, политичку, психолошку анализу...*“

Слика је неугодан сведок. Узмимо пример актуелне ревизије историје. Нацртне релативизације Јасеновца... Слика, дакле, има снагу непобитног аргумента. Судбина уклетаг сликара Саве Шумановића се не може сакрити ни фалсификовати... Својом егзистенцијом, сли-

ка као документ, оптужује. Сходно томе, слика не сме да надживи ни себе саму, ни свог аутора. Мотив „самоубиства слике“: „памћење“ уметничком сликом, (mpemosune - „сећајуће гледање“), превише је опасно за моћ, бивших и садашњих владоца. *Моћ дела може да постане толико велика да више није просто једна ексцентрична мета*. Онда преузима улогу примарног центра наизглед владајућег својом структуром, независно од владоца, који је просто загњурен у предмет, *заборављајући сопствено постојање* (Рудолф. Арнхајм, „Моћ центра“). „Перманентно насиље оно нас упозорава да не-ум и даље прети свему умном“ - каже Сартр. У томе и јесте сврха виртуелне манипулације светом: прошлост бива реципрочна мање видљива што нам је данашњи миље суровији. Ако је то тако слика као „сећајуће гледање“ (Готфрид Бем) има својервну улогу моћног контролора. Сликарско сећање је „превазиђен“ кошмар у памћењу жртве. Непожељно оптужујуће сведочење. Баца своју светлост у дубине времена које историја, социологија и природне науке не могу или неће да расветле. Под лажном виртуелном оптугом да сећање сликом изазива мучнину и главобољу за ову елиту глобалне моћи „сећајућег гледања“ нема милости. Ни за богове, ни мудраце, Гојине, бошовске, диреровске визија...

Стога, моћни виртуелни манипулатори медијски шире неистину да је свеукупна прошлост заблуда. Лаж историје. Да је тамна непознаница свеопште апорије. Насупрот, кошмарно ткање, упретене злослутне чипке које никад, ни у каквим, дотад у алхемичаревим и сликарским кошмарима нису виђење осликава „постмодерно стање“ креатора неког новог великог губилишта. Слике као надзорне видео камере нису пожељне...

Богови су избеглице без пасоша

Ту нит „самоубиства слике“ почиње од момента пропасти утопијског „пут очовечења“. Прво је детронизовано вичито катастарско

Наставак са стр. 9

власништво - власници били: богови, божанства богиње, анђели, митови, легенде, сви духови и све бесмртне душе који беху пописали и уписали у небески катастар. Тврде: може се свет једном засвагда пописати на основу уметности. И Богови су и Хомер је, изгледа, до-

Рембрант цан Риј: Час анатомије др Тулипа

живео исту судбину: *Замислимо да покушавамо да начинимо попис овога света најбоље што се може, према данашњем знању и без традиционалног знања између световних чињеница и религијских чињеница тај попис би се ослањао или на научна сазнања или на богове који у Хомеровом грчком политезму владају тврдоглавост похотних, рањивих богова који се од људи разликују само по томе што су моћнији, али станују на заједничком тлу са смртницима. Будући да нису натприродни ти богови су сублимирани краљеви (Рудолф Арнајм). Ни један Хомер не би могао показати како су у његовој глави настале и искомбиновале се идеје, јер то ни он сам не зна, па самим тим, не може подучити ни друге .. насупрот овом историзму, стоји не-историзам генија Уметника (Ђани Ватимо). Постмодерна побија и смешта да се не зна бора-виште и станиште богова. Кад би троугао могао да говори, он би могао да каже да је Бог изразито троугласт, баш као што би круг сматрао да је изразито кружан - каже уметник. Бог је ресетован. „Убица слике“ се ничевски одрекао Бога (Бог више не станује у уметности!). Без храма, избеглица је без пасоша (погром српских косовско-метохијских светиња, рушење староставних ирачких храмова...). Бог, уморан од промена, гневан и очајан, „схватио“ је да је „ресетован“ непрестаним (пост)модерним прекрцима. Самовољно се изопштио из небеског катастра који му је условљен и наметнут слуђеним сликарским књиговодством којем никад и није искрено припадао. Резултат; ресетована слика - без Бога митологије, историје, традиције, сећања - памћења и љубави. А њена функција, обезбожена, у светогрђу безумља, само је обесмишљени ликовни неизрециво бедан неостварени рам.*

Слуђена, обезбожена, суицидна слика слути пуцањ у себе. Борим се с речима, али не успевам да им јасно предочим шта хоћу да кажем; Алхемичар покушава да објасни присутнима, у атељеу уметника, алхемичарску представу да свако од нас у себи носи читав Универзум - и сноси одговорност за њега.

Уместо небеског катастра богова, сликар се обраћа небеском катастру улице. Сликар са гостима у његовом атељеу, на причу о Универзуму, моли све присутне да погледају кроз прозор његовог атељеа. - Шта видите? Одговор: - Улицу. Сликар лепи папир на стакло, тако да се улица више не види. Затим Скалпелом исеца ква-

драт у том папиру. Пита опет: - А ако неко погледа кроз овај квадрат шта ће видети? - Исту улицу - каже неко од гостију. Сликар исеца неколико квадрата: - као што сваки отвор у овом папиру садржи исту улицу, тако и свако од нас садржи исти универзум - објасни сликар. Умножавао је и исецао сликар отворе разних других облика - поглед исти: указивао би на улицу (нимало поетски интимистичку. На глобалну-једна улица као цели свет).

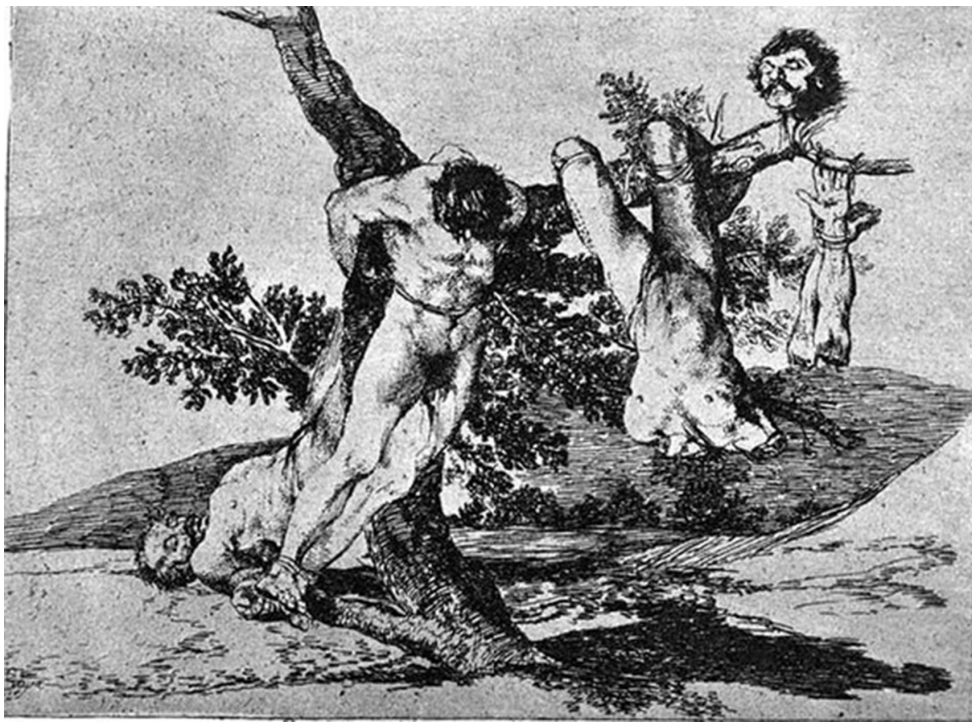
Сваки отвор у овом магичном папиру садржи исту улицу, тако, за поверовати је сликаревој алхемији (универзум = улица), да свако од

прозор без магичног квадрата. „Постмодерна“ улица (не)разликује од свих дотадашњих.

Сцијентизам ресетовања

Шта је постмодерни сцијентизам него избегавање царинских обавеза и увођење „таксе“ на свеколико наслеђену (одбачену) уметничку заоставштину. (Пост) модерне не ствара она тргује и разара. Производи и распродаје. Није се царинска самосвест препознала али јесте бесцаринска. С тога је овај Поћолијев запис актуелан - уметник производи недефинисану и недеklarисану царинску робу. На тржишту, пре-постмодерне, уметнина али и уметник је роба с невидљивим брар-кодом. Купују продају се несувисли брендови. Стваралачки очаји нестају у мантри тзв. „нове уметничке праксе“. Нешто је остало међу зидинама тврдокорних музеја. Остало - на рафовима супермаркета. Купује, користи, троши. Баца у ђубриште.

У нечему препознатљива „сенка“ у свему томе осећају се обриси Бжежинског: свет једна једина глобална улица и ништа више. Па и уметност личи на глобалистички поглед уназад. Кроз ветробран: ограничен поглед на једносмерну улицу. Препознају ли се контуре сабласног глобалног сцијентизма? Засигурно. Ако Хомер не може да зна - ко може? Стога треба га одбацити - беспотребан је. Сувишна, засвагда, свеукупна хомеровска историја! Одбацити, дакле, све историје које су ткане сећањима, причама, предањима, староставним легендама. „Ресетуј“ све - косовске и еписке митове. Све то немилосрдно ресетовати кликом на „тастатури“ програмера постмодерне! Престаје само огољена садашњост. Није ли и тај демонијални наум ископиран (кори-

Франциско Гоја: Каприћоси (1798)

нас поседује (не)поуздане личне или колективне истине о једном Универзуму. Међутим, *становиште уметности и живота није исто чак ни код уметника, стога уметност облеће око истине, али са одлучном намером да је не спади* (Ф. Кафка). Уметност је лаж која нам помаже да схватимо истину (Пикасо). (Све)могућност умножених сликарских квадрата можемо посматрати и другачије - видимо Кафкиног „непоузданог уметника“ - *облеће око истине*. Видимо постмодерну парадигму као еквивалент. Изводљивост ако и кад се оствари. Свеколика магија небеског катастра је универзум и улица. Улична уметност (урбана уметност) у којој Бог не живи. За могућу изводљивост би се могло прихватити да се може посматрати само у одвојеним сегментима (квадрат у папиру, на прозору с погледом на улицу). Или,

past)? Видећемо да јесте. Поводом своје изложбе „Ране“ у Паризу, Владимир Величковћ каже: *Уметност је постала нешто ужасно широко, без граница, можда исувише безгранично. Она је данас пре планетарна него национална. Сви помало личе једни на друге, индивидуалности су мање дефинисане, неке исте идеје и концепти су у моди* (инетрвју: Марија Ђорђевић „Имагинација на власти, „Политика“).

Циришка „Дада“ имала је, пре постмодерне, савршенији полигон ресетујуће патолошке незајемљивости - *Не треба заборавити на тенденциозно копирање авангарде: пре постмодерне, „Дада“ је довела у питање, поред других вредности, и саму уметност: она престаје да буде начин за стварање вредности, одбације сваку логику, она је нон-сенс, настаје (ако икад настаје) према законима случајности...* (Б. К. Арган).

Глобални статус интернет-продаје диктира, тржишну корисничко-употребну идеологију. Нема препознавања историјског, националног, ни локалног. „Косовски мит“ постмодерни сцијентизам препознаје, не као историју, него као шкарт робу. Као приход и профит.

Како је начело профита почело: уношењем blasphemичних садржаја и тема без Бога, којег слика одавно напустила. Ако човек више не осећа потребу да верује да је душа бесмртна, ако је свет само виртуелна бајка, а реални сумрак онда и тај свет на ничевовску „смрт Бога“ реагује равнодушно с одобравањем сваког суицида.

Свеједно: или је он - сам Бог емигрирао, или су га (по)стмодерни уметници „ресетовали“ у име „дивљих закона тржишта и „бога профита“: Све је роба. Све подлеже галеријско-музеолошко-берзанским манипулацијама лажним

Петар Буза: Здробљени портрет (2003)

вредностима. Између Тицијана, Раушemberга, Рембранта Вархола, Вермера, цене нафте, гаса, фармерки - нема разлике.

Глобалистичко „меко оружје“

У оквир ове анализе, да би била заокружена, сагледа ли се глобални дискурс, доће се до још неких закључака о „самоубиству слике“ по диктату политичких манипулација новијег времена.

Својевремено (1999) Рудолф Ђулијани, тадашњи градоначелник Њујорка, изазвао је буран инцидент када је покушао да забрани провокативну изложбу 40 младих британских уметника „Сензације“, сматрајући да изложба представља „опасну уметност.“

„Забринут за здравље (психичко и физичко) својих сутрађана, да „може изазвати повраћање, узнемиреност, панику, анксиозност“ претио је, изрекао „преки суд, ускративши овој галерији седам милиона долара годишње помоћи уколико се усуди да пред посетиоце изложи „болесни материјал“ спорене слике „Богородица“ Криса

Офелија, инсталације браће Чапман и друге. Овај „рат“ је имао епилог - градоначелник је невољно, након бруке, притиска јавности и уметника, одустао од својих цензорских намера (према извештају З. Шуваковић у „Политици“).

„Рат“ уметничким делима није завршен. Покушај цензуре „болесног материјала“ је тек део једне приче. Од романтичних витешких копча, коњаника, сабљи и јагагана, доспело до сродства уметности и оружја: Погледајмо уметност поп-арта, (Рој Лихтенштејн: „Кад сам отворио паљбу“, „Пов“, „Вхам!“; Енди Ворхоловог „Елвис I и II“; „Мета с четири лица“ Јаспера Џонса) - „уметности-оружја“ закорачило одавно ко „оружју у уметности“. Ворхол каже: *кад неку језиву слику гледате стално поново, она заиста више нема никаквог ефекта. Визуелни пријемници постају резистентни на узнемирујући садр-*

жај. Ово питање тражи одговор у сферама утицаја - политици глобалних „културних трансфера“. У Сједињеним Државама терен класичне анализе као што је „хладни рат“, којим је дуго доминирао војно дипломатски приступ, темељно је трансформисан увођењем нових приступа културне историје у којима студије музике (рок, џез) „слике“ - тј. ликовна уметност (апстрактно америчком сликарство) и речи (улога интелектуалца, фондација, универзитета) омогућава бољу предност у вођењу утицаја (тзв. „меко оружје“) на дубоке корене идеолошких борби (период „хладног рата“) половином прошлог века. Одувек је постојала размена, трансфер, прелазак граница, маштање о аутохтоности својствено националним романима и замишљеним заједницама, као и измишљање традиција чија је колевка била Европа и које се даље ширило по целом свету, могло да занемари ту реалност. Отуда се међу заговорницима „транснационалног преокрета“ јавља супротна идеја о поновном ишчитавању историје, које се одвија кроз призму транснационалног. Дифузионистички модел треба да замени неугодну интернационалност, као модел који прикрива националистички дискурс, предлаже се „циклични“ модел, који занемарује улогу држава, различитих ниво и моћи и утицаја што значи да се уступи место мултилатералним односима.

Прво, „културни трансфер“. Друго, „транснационални“... појмовне категорије чија је сврха да се ослободи националног тропизма. По тим „прелазним“ моделима нација и држава су застарели начин промишљања света. „Ту транснационалност ће карактерисати увећавање токова процеса који прелазе границе, поништавају националне конструкције и обесмишљавају захтевање суверенитета. Геополитичке, економске и културне поделе престаће да се поклапају; теорија, држављанство, националност и култура неће се више подударати (Ф. Шабе, Л. Мартен, „Међународни културни односи“).

Готово да је неприметно прошла вест о смрти најмоћнијег архитекте глобалне геополитике чија се идеологија поклапала с погледом кроз један прозор и безброј умножених квадрата с погледом на једну улицу-Збигњева Бжежинског.

Изгледа да је „самоубиство слике“, ма колико неизбежно, десило се, ипак, било преурањено. Боша и Бројгела ваљало би да питају шта мисле о визуелним и виртуелним кошмарима „суицида“.

Слика је одавно, руком створитеља, уметника, прерано убијена. Није ли „суицид“ унапред планиран (савршен злочин!) био преурањен?

Постмодерна није и никад јој неће доћи на комеморацију... јер је и сама на истом путу.

***

Неколико деценија касније, на основу чега је и писан овај извештај, форензичари су извршили есхумацију у вештачење самоубијене слике, а патолози обдукирају на „ЧАСУ АНАТОМИЈЕ др Тулипа“, којој је, како сазнајемо, присуствовао и сам чувени амстердамски сликар Рембрант ван Риј и Лазар Трифуновић. Установљено је да је „САМОУБИСТВО СЛИКЕ“ изведено нечујно, метком справљеним од сликарске боје, убојитог ланеног уља и терпентина, у тренутку док је била у атељеу, стајала на штафелају. Прави докази о извршиоцу, ни на позлати рама, ни на платну, палети, ни гомили сликарских четкица и шпахтли, никад нису пронађени...

Алек Дервент Хоуп

Аустралија

Земља дрвећа, мутно зелена и пустињски сива у теренској униформи за ратове модерне, мрачи своја брда, те шапе бескрајно пружене срушене сфинге или изнађалог каменог лава.

Називају је младом државом, но то су лажи: Она је најпразнија, задња међу земљама, жена чији је зенит прошао, усахла и сама, још нежних недара, али без других дражи.

Без песама, архитектуре, повести: са осећајима и сујеверјима млађих земаља, водотоци јој тону у песак што јој се у срцу ваља. Река њене неизмерне глупости

плави јој од Керна до Перта једнолична племена. У њима коначно надљуди зрију спремно којима гесло није: „живимо“ већ „опстајемо“, фела што наследиће земљу за будућа времена.

А њених градова пет, налик на болне ране, сваки је црпи: тог огромног паразита пуног гуја, где мноштво половних Европљана буја стидљиво на ободу обале туђе и стране.

Ипак, има их што се к'о ја врате кући на крају, из модерних поимања бујних прашума, затичући Арабијску пустињу људског ума, у нади да пророке пустиње још увек рађају,

Тако скерлетне и дивље, незане зеленом крају, изворе у тој пустари, неку душу што се отима тој научној сумњи, тим културним мајмунима који се овде цивилизацијом називају.

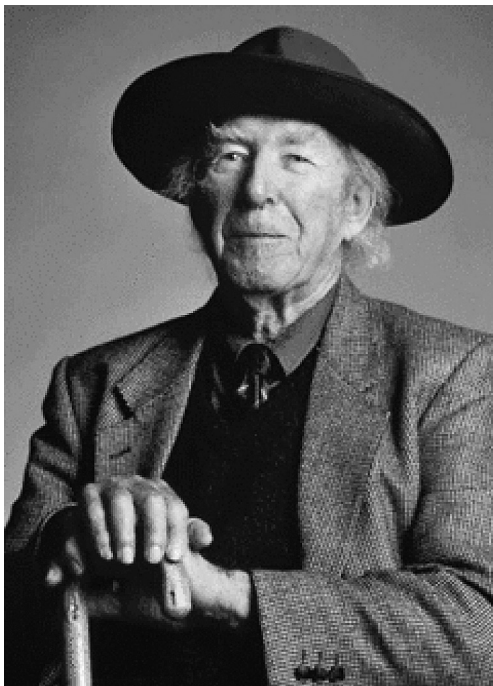
Промишљање о кости

Комад кости пронађен је у Трондхајму 1901. године са следећим записом у рунама (старости око 1050. н.е.) урезаним у њу: Волео сам је као девицу; нећу мучити Ерландову мрску жену; боље је да постане удовица.

Прича на кости написана, урезана у очају или у бесу – Прошло је деветсто година; Сада, у другом добу и месту, Иста је страст и и даље прожима На учењаковој страници мирној.

Научник узима своје перо, па кост са сваке стране прегледа, те речи поново пише смерно. И оне изнова са пуно једа вичу – У мозгу људском к'ехо Бесмртња мржња одзвања.

„К'о децу младу заволех је; а сада другом постељу згрева, волим је још и презирем је: а тај нек стрепи од мога гнева!“ Учењакова рука мирна је; перо му као нож сева.

И у кост живу урезају речи што јече древним једом. Седи и чита, куне и псује окован срџбом и бедом. Хиљаду година пролетело је и мастило је суво сасвим.

И сад на језику страном, неки сасвим други човек, чита и срце му стеже одједном тај тешки, прадавни лелек. И мисли: кад се стопим са земљом, која ће кост мене памтити вавек?

Алек Дервент Хоуп (Alec Derwent Hope) (1907-2000), је рођен у градићу Кума у аустралијској савезној држави Нови Јужни Велс. Спада у најзначајније аустралијске песнике и есејисте XX века. Студирао је енглески језик и књижевност на Универзитету у Сиднеју и на Универзитету у Оксфорду, где поред енглеског језика изучава још и немачки и нордијске језике. Након студија у Великој Британији враћа се у родну земљу где ради као професор енглеског језика на неколико високошколских институција. 1951. године постаје први професор енглеског језика новооснованог Универзитета у Канбери (данас Национални универзитет Аустралије) где остаје до краја радног века. Национални универзитет Аустралије доделио му је звање професора емеритуса, а зграда у којој је данас смештен универзитетски одсек за археологију и антропологију названа је по њему.

Прву збирку песама *Лутајућа острва* објавио је 1955. године, а њено објављивање је више пута одлагано због присуства еротских и сатиричних стихова на које тадашња аустралијска јавност није гледала благонаклоно. Еротски мотиви и снажна друштвена сатира једне су од главних одлика Хоуповог стваралаштва. Објавио је 15 збирки песама. Уз поезију и есеје, писао је и позоришне комаде, а био је цењен и као књижевни критичар. Добитник је бројних књижевних награда у Аустралији, Великој Британији и Сједињеним Америчким Државама и носилац је Ордена британске империје и ордена Аустралије.

Превод и белешка: Никола Петковић

Малени град¹

Марк Потрел

Док за одраслог човека који сам постао, све зграде су се додиривале, у неколико минута се долазило до краја улице, затим се скретало и на крају је била раскрсница, па улица која иде узбрдо и на средини улице с десне стране: школа.

Исто је и са пијачним тргом или са малом улицом са луксузним ресторанома иза наше зграде који су некад били импресивни, али сада тако скромни, тако банални. Ништа се није променило, само ја. Сада када сам као одрастао ишао улицама тог града са свиме сам се сударао. Налазио сам се се усред неког села састављеног од кућа за лутке, од следа макета зграда и споменика, у минијатурном граду. Морао сам скоро да чућем како бих детаљно испитао зграду и авенију у којој сам као дете живео.

Пола сата сам ходао у том минијатурном граду у ком сам препознао најмањи угао куће, чак и неке радње које су још увек биле ту, као реџимо тај Монопри на крају наше авеније. Потом сам се поново упутио ка станици и првим возом отишао. Нашо сам оно што сам овде тражио. Све што нам се чини огромним и невероватним данас, сутра ће нам изгледати минијатурно и познато. Ми непрестано растемо, сваке недеље, сваког месеца, сваке године и чак по завршетку адолесценције ми настављамо да растемо. Свакога дана једемо магични кекс Алисе у земљи чуда, онај од ког растемо и растемо и растемо: дрвеће не расте све до неба, али људи да. И сви ти минијатурни „ја“ које остављамо за собом су утолико лилипутанци које је довољно описати, попут подрбног инсектолога, да бисмо чули откуцавање часовника.

¹ (Une ville minuscule, Овај текст прочитао је Марк Потрел 11. фебруара 2011. године у Бордоу, током церемоније ручивања награде Књижевна награда Аквитаније за 2010 годину (Prix littéraire d'Aquitaine) Права на превод и публикавање овог текста добијена су лично од аутора 31. марта 2018. године)

Превео са француског Велимир Младеновић

Пре око годину дана пожеleo сам да поново видим град у ком сам живео као дете између треће и седме године. Ништа одређено нисам тражио, отишао сам само да пробам да нађем те улице којих сам се сећао са изванредном прецизношћу. Заправо, сећао сам се целог плана града, распореда свих улица. Мислио сам да ће ми поновна посета улицама мог детињства дати идеје за будуће књиге и да ће ми се јавити одређене реминисценције.

Када сам изашао са станице упутио сам се пешке ка центру града, који се налазио сасвим близу. Прошао сам дуж веома лепе јавне баште која ми није остала у сећању, потом сам дошао до малог трга кружног облика који је представљао кружни ток и схватио сам да без сумње нисам био тако близу центра града како сам мислио и оне главне авеније у којој смо тада живели. Трг кружног облика на ком сам се налазио није био ништа до млађег брата великог трга одакле, према мојим сећањима, је кретао авенија у којој смо становали. А ипак, пре него што сам дошао проучио сам план: велики трг, огромна авенија са нашом зградом на средини и одмах преко пута велика четвртаста еспланада; све те ствари су морале тамо бити, али их тамо више није било.

Прошла ме је језа онда и схватио сам. Постао сам човек. Постао сам онакав какав је мој отац тада био. Место у ком сам се налазио, кружни трг, уска улица испред мене, лево четвртаста еспланада претворена у паркинг, све то је чинило град мог детињства, у истом распореду, са истим архитектонским формама, истом пуноћом и бојама, али минијатурним. Град је био умањен. Препознао сам нашу зграду на непарној страни авеније и преко пута еспланаде и више није бројала пет или шест огромних спратова већ само три узана. Џиновски споменик мртвима на кружном тргу је био висок само три или четири метра, авенија је имала само два колосека, дрвеће еспланаде чинили су скромни кестени. У року од тридесет и пет година постао сам џин.

За оног дечака од седам година, димензије су биле колосалне и то памћење детета од седам година је регистровало та места. Град у коме сам се развијао као дете чинио ми се огромним, његове авеније широке и дугачке, пут до школе заморан и сачињен од бескарајних улица.

Небојша Ивањанин

- Ко ме сметају хириличне табле и хирилица? НЕКА НАС ПО ВУКУ!
- И поред тога што је уласком у Европску Унију жртвовала дио суверенитета, Хрватска је у цјелости остала независна.
- Наша љубав према вама толико је велика да не можемо више да вас волимо.
- То што нам се с вама није догодило, не поновило се.
- Брат је мио на коју год вјеру превјерио.
- Као избјеглица, прешао бих преко свега. Једино преко кућног прага не могу.
- Тероризма у Босни и Херцеговини не би било, да му неко није дао зелено свјетло.
- Крст се брани од ислама крстарећим ракетама.
- Нуде нам да гледамо свој народ у перспективи, јер је тамо најмањи.
- Ако се настави са одузимањем територије, Срби неће имати гдје ни у земљу да пропадне.
- Нико није доживио толико земљотреса као Небеска Србија.

- Косово је, не од јуче, предодређено за сукоб цивилизација. Американци су већ заузели своју одбрамбену позицију, и тако дубоко се укопали, да су, успут, открили и нека рудна богатства.
- Зауоставили смо се на сред провалије. Надамо се успешним преговорима са силом земљине теже.
- Црна Гора се распршила у праху оца јој очиног Србије.
- Чекамо Европу са више брзина. Па да организујемо геј-параду, и уђемо на рикверц.
- Наши политичари немају додатну потребу за одржавањем кондиције. Сасвим је довољно што трче од једне до друге стране амбасаде.
- Ниједан народ неће бити слободан док га НАТО не окупира.

Александра Филиповић

- Цензура се служи хладна
- Мрак настаје када затворимо очи.
- Афоризам је гиљотинирани роман.
- Да ли је празан простор испод вешала вратоломна висина?
- Провалија је наш маневарски простор.
- Најгласније су неизговорене мисли.
- Сатиричар не може да прогута мрак, али мрак може да прогута сатиричара.
- Пут до пакла поплочан је добрим намерама. А каткад и лошим асфалтом.
- Несрећа не долази сама. Често јој претходе слободни избори.
- Лако је летети. Незгодно је када се земља приближи.
- Цензура се најбоље служи хладна.
- Слободу говора градимемо на црно.
- Криза се укоренила. Ђубри је људски отпад.

Љиљана Јелисавчић.

Заплет

У ткиву слова и бројева, није исцртана путања камена, ни јаук стакла, линија живота, мотиви и слугње.

Неко је дете ишло до краја света и враћало се у ембрио,

старац на упаљене секотине привијао коприве и со.

У разбијеном огледалу, крваре сенке.

Прелест

Да гром не сагори снегове, да ветар не искида прозукле пањеве, да кише не сперу скорели талог

на дну бунара, да духови не изговоре сва непитања о проблемску прве лажи, путујмо под јача сунца, у туђе пределе, страшно учећи речи нејасније и тврђе од речи забрављених у сећању.

Покора

Причешћује се, о савести збори, небројиво броји, дарове носи, бесловесни.

У несну, са јастука од бљушта, го, безгласан, у песму се изли.

Од мене до уштапа, у Месец загледан, тражиће последњи поглед оне што беше.

Између великог царства Ђавола у хаоснику, којим је владао моћни Мор, и пространог вилиног царства хармоније, са најлепшом и најмудријом белом вилом Авом на престолу, често је долазило до до граничних спорова, оштрих сукоба, па чак и до правих ратова. Оба владара су имала исти циљ: да прошире своје поседе на рачун суседа. Само што су Ђаволи предњачили са чаркама, упадима и отимањем. Служили су се свим сретствима да помере граничнике. Чак су копали и подземне ходнике до њих, да би их неприметно поставили тамо где је њима одговарало. Али и поред тога никада нису били задовољни отетом туђом земљом. Све им се чинило мало, па су кретали у нове подухвате и освајања. Страшно су се избезобразили и изгубили све обзире. Злоупотребљивали су велику стрпљивост и претерану попустљивост вила, које никада нису успевале да захвате од ђаволске територије толико колико су им дрски Морови поданици отимали пред очима уз помоћ осталих нечистих сила. Због тога гранична линија никада није мировала. Нити је имала устаљен облик. Покретала се као змија у трави. Увек на штету царства којим је владала необично лепа и мудра бела вила Ава.

Када је њој и њеним вилама дозлогрдио да се кошљају и туку са похлепним ђаволима, царица позва моћног и подлог суседа на договор, уз посредовање најмоћнијих суседа. Састадоше се једног дана на самој граници. Ава подсети Мора да је гранична линија била некада права као стрела, а сада се искривила као муња. Рече му да се овако више не може, чиме се сагласише и посредници. Да би избегли даље спорове и ратове који могу да се прошире као пожар на суседе, Ава предложи суседу да поново исправе границу. Спремна је чак да жртвује и силом отете делове свога царства, само да се једном, заувек, зна где је граница, што су посредници са одушевљењем прихватили, без обзира на заклетву да неће бити пристрасни ни према једној од страна у овом тешком граничном спору. Граница ту да остане заувек и спорови између њих да најзад нестану.

Да не би и поред тога, ипак, некада дошло до отимања и сукоба, Ава рече Мор у да би било најбоље када би дуж те граничне линије заједнички ископали широк и дубок канал, као јаз, са подједнаким материјалним улагањем, нагласила је. У њега да пуне воду из околних извора, потока, речица и река, па да убудуће имају вечну водену границу коју неће моћи да померају ни Ђаволи ни виле, у случају поновних обрачуна.

Скривајући осмех и тајанствене погледе измењене са посредницима, Мор је једва дочекао такав предлог, јер је муњевито сковао лукав план како ће надмудрети и намагарчити оштроумну Аву и приграбити нове територије њеног богатог и складно уређеног царства хармоније. Постао је претерано слаткоречив и врло љубазан. Похвалио је Авин јако мудар предлог, који заслужује свако поштовање и дивљење, а дошао је у прави час, вели, када је завађеним странама заиста догорело до ноката и када је само у питању час избијања рата са непредвидљивим последицама, без обзира што су и њему лично дозлогрдиле граничне чарке са неизбежним крвопролићем и жртвима, нагласио је исповеднички, јако потресен, чак и са сузама у очима. Крајње је време да се једном измире и да живе убудуће као пријатељи!

А онда је направио муњевит заокрет. Гранична линија заиста тре-

Моравска легенда

Љубиша Јовановић Драгољубов

ба да буде права и правична. Али је копање тог граничног канала велики и јако скуп подухват, лако је богатој царици Ави, а његово је царство сиромашно и у страшном хаосу, зато не може одмах да се изјасни. Захтевао је недељу дана да размишљање и прорачуне, са својим помоћницима да се саветује и да процене да ли им толико улагање одговара у овој тешкој животној ситуацији, а очевидно је да не могу без позајмице од богатих суседа. Рачуница ће показати на чему су...И он ће то саопштити на следећем састанку пред истим ску-

равали оне покорне аргатнике да гуле кожу са тела својој сабраћи, што није било нимало једноставно, у првом реду за виле.

После много и много година, кад најзад окончаше земаљске радове, уклонише јазове и бране у ширем окружењу и пустише воду у гранични канал прав као стрела. Сјурише се воде бројних извора преко набреклих потока и набујалих речица и река. Отворише канал према Дунаву и спојише његове воде са дунавским током. Тако настаде река, дубока и прилично брза. У њеном горњем току две притоке

Сава Шумановић, Сеоска улица, 1939.

пом...Ава није имала ништа против а и посредници су се једногласно сложили са Моровим предлогом.

Кад се поново састадоше, Мор изјави да је све у реду. Одмах се договорише да сачине уговор и да га потпишу. За писање су користили дрвене плоче од глога на којима су орловим перима исписивали речи људском крвљу.

Људи су се у то време тек били појавили и јако намножили. Није се знало одакле су стигли, да ли су из земље изашли или су сишли са неба, што за Ђаволе и виле није било толико важно. За њих је било најбитније што људи имају слатко месо и још слађу крв, која оставља црвен траг на глоговим плочама, па се може користити и као најбоље средство за писање. А што је најзначајније ти двоношци су јако жиливи и врло снажни, створени за грубе и тешке послове, као што је копање дубоког канала дуж исправљене граничне линије. Мор и Ава решише да их што више искористе.

Копање граничног канала није било ни мало лако ни брзо, јер се обављало на најпростији начин, рукама, прстима и шакама, прљавим, каменицама и цепаницама. Земља је преношена на животињским кожама. За ношење су се користиле и људске коже оних бунтовника који су покушали да откажу послушност или да утону са градилишта. Непослушне су драле живе, да би ови кукали што дуже и данима умирали у најтежим мукама, као опомена за остале. Пуштали су их онако унакажене, без коже на леђима и прсима, крваве и избезумљене, да јуре сумануто у неподношљивим боловима, урлајући страшније од рањених звери све док не балдишу и цркну. Али ти стравични призори нису могли да укроте остале аргатнике. Јављали су се нови незадовољници, па су Ђаволи и виле имали големе муке са њима. Нису их више сами драле већ су примо-

ојачаше и саме ископаше своја корита спојена код садашњег Ставља, па се то големо водено тело преобрази у цина чија је глава код Дунава, а стопала размакнута, са једном ногом на југу, а другом на западу, као да тај водени горостас трчи, тако је изгледало.

Кад водена граница постаде река, Мор и Ава се договорише да је именују. Било је различитих предлога са једне и друге стране. Међутим, да не би било ни по Ђаволима ни по вилама, на крају се сложише да реци дају своја имена Мор и Ава, оба спојена у назив реке. И тако настаде МОРАВА са мутном ђаволском водом и бистром вилинском, које одмах почеше да се боре за превласт.

Како су се воде са југа сливале на саставници са водама што притичу са запада, да не би било забуне и својатања, јужни крак назваше Јужна Моравица, са претежно мутном водом, а западном, бистријем краку наденуше име Западна Моравица. Њиховим спајањем и уливањем других, мањих притока, потока и јаруга, гранични канал се прошири. Силно отицање воде ка Дунаву створи велико речно корито, по коме Моравица на граници Ђавољег и вилинског царства би прозвана још и Велика, а преко потомака првих људи та три имена остадоше до дана данашњег исти.

Међутим, ту није крај моравске легенде, јер је тек сада, стварањем големога воденог бића, дошло до онога што је подмукли Мор прижељкивао!

По завршетку свих потребних радова, Мор наговори Аву да подаје сву радну снагу, да их људи не би проклињали због невиђених мука и да им се не би светили због злостављања. Гласове да не разнесе по свету о Мор и Ави као суровим и злим владарима. После краћег двоумљења, Ава се тешка срца ипак сложи са суседом. И по заповести оба владара, Ђаволи и виле заповедише аргатницима да уђу у воду

и сперу са себе прљавштину. Да се окупају и крену чисти својим кућама после вишегодишњег диринчења. Уз урлање и дреку, аргатници се сјурише са обала као чопори каљавих и жедних животиња. А у води их дочекаше Ђаволи и виле. Зграбише их и одвукоше у речну матицу, вирове и амбисе. Прво непливачи почеше да се даве, грабећи једни друге у жељи да се спасу. За њима болесни и изнурени аргатници. На крају се подавише и они млади, пливачи, али измршавели до костура од великих напора и глади, неспособни да се одрже на води, јер су и они грабили једни друге, избезумљени смртним страхом. Чим се и они раставише са душама и постадоше утопљеници, по Моромовом наређењу, Ђаволи их одмах све покупише и узеше под своје, тобоже да их сахране у речном гробљу, а уместо, тога повампирише их и одмах употребише за своје подле намере. По други пут су их користили, али сада само као своју радну снагу. Не на површини, као при копању канала, него да раде под водом, у дубинама.

Ђаволи им наредише да подковавају обалу на страни према вилинском царству. И обале све три Мораве, највише Јужна, почеше истовремено да се обурвавају у воду, колечаве као врбе раките. Ипак, највеће кривине настадоше на Великој Морави због трошне плодне пескуше. Дављници само мало подрију земљани бедем при дну, а вода га зграби као несита и бесна неман, одгризе велике комаде и прогта их уз страшну буку и стварање обилне мутне пенушке.

Шта се ово дешава, упита ужаснута Ава подмуклог суседа. Не знам ни сам зашто се река криви само на твојој страни, вели јој Мор правећи се невешт. Позва избезумљену Аву да сиђе до воде и погледа изблиза шта се под њеном обалом дешава. Да се увери да ли тамо има некога од његових Ђавола, у које толико сумња, зна, без икаквог разлога. Може да постави и своју стражу, ако хоће...

Али Ава није била толико глупа и наивна да трага за његовим Ђаволима. Сетила се подављених људи, па посла своје виле да мотре на дављенике и оне похваташе повампирене утопљенике на делу. Показаше их Ђаволима који су се лукаво претварали и нису хтели ни по коју цену да признају да су то њихове слуге, нити да имају било какве везе са некадашњим аргатницима. Виле нису хтеле да се надмудрују са репоњама и рогањама, јер су знале да су они много лукавији од њих. Зато решише да се послуже оним у чему им Ђаволи нису равни. Ава им рече да заведе дављенике својим чарима, невиђеном лепотом и највећим љубавним вештинама И виле одмах сложено запеваше и заиграше. Без муке брзо освојише све дављенике. Чак и они најстарији нису могли да им

одоле. Обузети вилинским чарима, њиховим заносним гласовима и прелепим телима, кренуше за њима, да бар сада надокнаде оно што нису могли ни да ни да сађају а камоли да учине као људи, у преходном животу, ропском и претешком, рачунали су. Похрлили су у блудном заносу за распусним вилама. Оне су их без муке ловиле у мрежама од своје бујне косе, узимале под своје, опијале и претварале у покорне и одане слуге, спремане да учине све за њих. Виле за љубав почеше сложено и силовито да подривају речну обалу на ђаволској страни. Тако се појавише нове кривине на све три Мораве, много веће од оних на страни према вилинском царству!

Мор се неочекивано нађе у чуду невиђеном! Нападе Аву, а она му мирно рече да са тим нема ништа. Ни она ни њене виле, тврдила је пред разјареним Мором. Али зато имају дављенике које су твоје виле завеле и претвориле у послушне слуге, урлао је забалавели Мор севајући застрашујућим ђаволским, искрљештеним очима. Ако твоји Ђаволи безочно користе дављенике да би силом подривали твоју обалу, моје виле то не чине, узвратила му је Ава, осмехујући се надмоћно помахниталом Мором, који није могао да влада собом нити је знао шта да предузме против вилинског царства. Раскинуо је уговор о миру и вајно пријатељство са Авом. Назвао је блудном кучком и курвом над курвама. Изазвао је велику узбуну у своме царству. Једне је Ђаволе натерао да гоне дављенике од његове обале, другима да нападну вилинску обалу и да је руше без милости. Али ни виле нису седеле скрштених руку. Удружене са оданим дављеницима, кренуле су силовито на ђаволску обалу дуж све три Мораве, да је подривају и руше.

Под водом све три Мораве разбуктала се опасна борба дуж обе обале са промењом ратном срећом на многобројним ратиштима. Час на југу, час на западу, час на северу. Битке су постајале најжешће и стравичне кад набујају и помахитају све три Мораве, равнобрежне и запенушале, као беснаре.

Због тих љутих обрачуна између Ђавола и вила на све три Мораве настадоше страшне кривине, које им унаказише токове.Најбројније у целом свету, сигурно. Не зна се којих је било више. Да ли оних на ђаволским обалама, које су виле ствариле са оданим дављеницима, или на обалама вилинског царства. Само су Мор и Ава знали приближно ратно стање и настојали свим силама да противници случајно не пређу у вођство. Обоје су остали неуморни у тим подводним обрачунама, затровани пакленом мржњом, а именима заувек сједињени у називима све три Мораве, ратишта вечних!

Хвалисава змија

Давид Миленковић

На путу су се среле једна змија и једна корњача. Змија беше зла и хвалисава, а корњача добра и мудра.

Змија је знала свакој животињи упутити замерку, а корњача је упућивала похвалу.

Змија рече корњачи: „Каква си ти то животиња?! Зашта ће ти тај оклоп? Колико си ружна! Ниједна ти животиња не би пришла! Ја се

не стидим да покажем моју кожу, ух како сам лепа!“

Корњача сва у чуду одговори: „Без оклопа не бих преживела. Немој тако причати вратиће се теби.“

„Ух, не би преживела. Где су ти зуби? Где ти је отров? Ја сам глатка, витка, брза, а тебе би шутнуо неко“, рече змија.

„Ја се бар не хвалим“, рече корњача у бесу.

„Ха, ха, ха, ха“, смејала се змија.

Док се змија смејала отров из њених уста прштао је на све стране. Корњача је имала оклоп који ју је штитио, док змија није имала заштиту. Кап отрова змији је пало у око и она се опече. Змија побеже далеко, а корњача настави својим путем.

Немојте отровне речи давати другима – вратиће се вама!

Увеселавање богова

Прво што је урадио у селу било је сређивање старе школе. Закрпио је кров, омалтерисао зидове и изрибао под. Од шупе је направио радионицу и наговорио мештане да мобом саидају дом културе, са библиотеком и биоскопом.

Од силног убеђивања да се отвори средња школа запекло га је грло, осећао је како му се жари језик. Када је то успео било је много лакше основати културно-уметничко друштво и аматерско позориште. Језик га је све више пекао, приметио је бразде по њему, али музичка школа и кошаркашки клуб су били важнији.

Постао је председник музичке омладине, неколико фестивала и пригодних годишњица. Није га мимоишла ни комисија за мобилизацију, попис ратних жртава, спискова несталих... Језик га је забрињавао, осећао је да је дубоко избраздан.

Син се вратио из рата, првог дана кошаве, као да га је она и донела. Звонио је, више ни кључ није имао. Ветар га је гурнуо у његов загрљај: мирисао је на земљу и страх, на влажне ровове и запахе непроветрених земуница.

Младић је престао да се смеје, мало говорио неким чудним језиком и слушао ветар. Био је другачији; могућности смрти су бескрајне и све су биле између њих.

Кошава је дувала три дана, па седам, а осмог је знао да ће ду-

Миливој Анђелковић

вати двадесет и један дан. Син је ретко је излазио из собе, желео је да буде сам. Али ноћу, из његове усамљеничке одаје, прштали су гласови, кликтао громогласан смех.

Покушао је да уђе. Закључано, а унутра их је било неколико, посвећених увесељавању богова.

Двадесет првог дана кошаве је стала. Сат-два потом у синовљевој соби експлодирала је бомба – сувенир коју је донео са ратишта.

Он се посветио раду на списковима погинулих, несталих, умрлих; желео је да буду потпуни и коначни, тиме ће се нешто променити, веровао је. Језик га је пекао као жива рана и пошао је код доктора.

Тада је видео да се у градићу све променило. Средња школа је претворена у приватни факултет, дом културе разграђен а радионица срушена да би се поправиле оштећене куће. Музичка школа је преживљавала од курсева за народњаке.

Зауставио је неколико пролазника да им то каже; није могао да прећути. Суграђани су га зачуђено гледали и пролазили, као да га не разумеју. Наставио је да им објашњава и показује и тада је осетио да су дубоке бразде стигле до грла и да сада сикће као змија са четири истегнута и посебна, палацава језика.

Тог дана сам аутобусом путовао из града у село. На излазу из града аутобус је стао на првом стајалишту да прими две путнице. А оне тек што су припалиле цигарете. Једна путница је сместа бацила цигарету и ушла у аутобус, док је друга и даље страшно пушила, убрзано одбијајући димове. Када је возач кренуо са затварањем врата, она се намах нашла на улазу и даље пушећи, док на крају није бацила цигарету. Онда се окомила на возача:

„Још тој жени ниси наплатио карту, а затвараш врата. Колико послова истовремено можеш да радиш?”

Аутобус је коначно кренуо.

„Дај ми карту до центра села! Ево ти деведесет динара”, рекла је путница, пружајући возачу новац.

„Карта кошта сто динара”, рекао је возач.

„Е није, него деведесет, ја то добро знам.”

То је возача раздражило. Нагло је заклочио и сви путници су полетели напред. Отворио је врата.

„Хоћеш ли да платиш карту, или да изађеш?”

„Добро, платићу, шта си ме спопао? Ионако бих те частила десет динара.”

Возач је затворио врата и аутобус је кренуо. Путница је села на прво седиште.

„Само да знаш да ћу те пријавити директору”. Онда је мобилним

Случај путнице

Драган Стефановић

Сава Шумановић, Берачице, 1942. (последња слика уметника)

телефоном позвала главну аутобуску станицу.

„Реците ми молим вас колико кошта карта од Грдичке косе до центра села?”

Иза њега не остаде ништа, осим гомиле свесака. Јесам ли ја крив овоме или судба?

Осјећа ли се и даје ли се живот за ово, није стигао да га добије за живота, аутор.

„Искључи телефон”, викнуо је већ изнервиран возач. „Имаш карту, па ако ти нешто није јасно, тражи објашњење у станичној управи”.

„Баш ме брига за објашњење”,

рекла је путница и терајући инат бацила карту кроз прозор.

Путници су се дискретно смешкали. Негде на пола пута до села у аутобус је ушао контролор. Сви су имали карте, сем путнице која је своју бацила кроз прозор.

„Молим вас покажите карту”, био је упоран контролор.

„Купила сам карту, сви су то видели, али сам је негде затурила. Не могу да је нађем.”

„То није оправдање. Платите казну пет хиљада динара, или ћу морати да пишем пријаву судији за прекршаје.”

„Казну да платим нећу, а ти слободно пиши пријаву! Зар мислиш да се плашим тог твог судије? Једва чекам да видим ту дангубу што глоби поштен свет. Видеће он свога бога, а и ти са њим. И над попом има поп. Обојицу ћу вас тужити, а за сведоке да сам платила карту, узеху све ове путнике.”

Контролор који се већ спремио да напише пријаву, био је затечен и збуђен.

Помирљиво се осмехнуо и блок вратио у цеп.

Сви су заћутали. Чуло се само брујање мотора, док је аутобус грабио пут села.

Знамо само да ништа више није исто послје њега и да остасмо сви ми, без Гогољева Шињела.

Порука, која је вишак, мундир је мој, а не твој полицајац, изузетне личности, јер то се зове крађа.

Одем из Модриче често по тај гутљај. Разлију се по мени Сава и Дунав, Косанчићев Венац ми обложи табане сјајем глатког сивог камена, звоно из Храма умири моје затегнуте дамаре.

Похватам београдске птице и заједно полетимо сном.

Вратим се и размишљам... Тамо ћу?

Овдје?

Размишљам кобајаги, а знам...

По једној ивици у даљини, видим их добро, наредани старачки домови. Чекам која ће се врата отворити да иза њих запишти глас млађане медицинске сестре која уз набаћен осмијех узвикује:

„О, добро дошли! Овдје ћете најзад уживати!”

„Знам,” капље из мене по већ ослабљеним, отеченим ногама.

Од стропоштавања нових, страха нема. Без падова, уздицања нема.

А онда, потомци његови уздарем узвратише. „Милосрдни анђели” нас ноћима уранијумом обасипаше. Ради доброчинства на шег.

Јован Арсић Јовче

- Уби ме прејака слаткоречивост.
- Глава нас више не боли, јер нам сировина хлади чело.
- Има рупа у закону, одавно је то проваљено.
- Не могу више да гутам, јер су ми они кост у грлу.
- Утемељени смо добро, а сад се вадимо.
- Ретровизор је наше огледало.
- Ако је нешто рецимо добро, хајде рецимо нешто.
- Толико су мудри, да и сами нису паметни.

Шињел

Татјана Вујовић

Из надређених, подређених, бесконачних спискова, социјалне несређености, борбе за живот, неправде и увреде. Давно смо се загрнули новим огртачем и оставили старо.

Мој живот је почео послије, жив мртвац који вас скида.

То што сам био за вријеме јаловог живота, закопан у администрацију, преписивачки центар, лишен свега, а највише ко сам ја?

То је одговор, стварно, ко сам? Жив леш закопан и васкрснуо да вам дам.

И тек сад право гласа да радим, скидањем вас, постао сам неко и живи ме се сјећају, а мртви ме неће, нијесам њихов.

Скидањем мене, скинули сте вас, а то нијесам ја, нијесам хтио, као ни ви, да ме вријеђате.

Нијесам хтио, вријеме је то.

И узалуд ме изгоните, без обзира што ми дозвољавате да радим свој посао, као и ја вас, остао сам.

Ја сам вам брат.

Ситан и јадан у својој немоћи, човјечуљак, мали у свијете

надређених, нико, ни он, ни његов огртач, неко ко не постоји, примјер бескорисних и јалових који егзистирају и постоје.

За његову сахрану побринула се газдарица, ко постоји за њега, само кројач и неколико дана борбе за живот, када би поново могао бити човјек.

Свему брзо дође крај, па и нашем Акију. Нашли смо закопаног у гомили мундира.

Од његова Шињела не може се проћи. Сад је неко, и он.

У неком округу, ко зна гдје, и ко зна кад, десило се.

Напад на државу од пјесника, романтичара, који још вјерује да може да мијења свијет и да има право на бољи живот.

Причи недостају људи, гдје су они?

То би била загонетка и данас, или описано стање закопаних по подрумима гдје се људи даве и живе на ивици социјалне сигурности, а Акакије је један од њих.

Или је то опис смрти у санаторијуму, државне јасле које направе бескичмењака од тебе.

Не бих, али се мора радити, као ни онај капут, морао сам из нужде, требао ми је нови.

Гдје су људи, ни боље књиге нијесу дале одговор на то питање.

Ено их још виталају и појављују

се по мостовима, мртви те скидају.

Проклетство човјека и његове судбине да се увреде не заборављују и да више ништа није свето.

А свему је крив он, и уђе у причу баш он, и име и назив.

Милена Дрпа

Она никад није каснила

Она никад није каснила.

Пауза за доручак та-ман колико је прописана. Кад устајемо, уз доручак мирише омања врућа погача. Шарене сукње и хаљине сашивене и испеглане, још ноћас, за муштерије које само што нису дошле. По кромпиру покупљене златице. Пилићи нахрањени и напојени. Сутра ће

окречити кухињу. Шпорет нешто дими, ено, учадило у хошку. Знаш, опет ће испремјештати намјештај. Завршила је моју кончану бијелу блузу с мустром. Договорила се с Миланом да јој до сриједе доведе дрва, да кише не наићу. Покупила оно шљива за џем, цем ће, љепши је дјечи од пекмеза. Хм, и деке зором опрала на руке. Доћи ће брат и снаја, требаће, нека се фино осуше...

Моја мајка никад није каснила. Све на вријеме! А тамо, на плаву небеску равницу, отишла много прије времена.

„Да је барем тамо закаснила! Да је отишла макар како је прописано!” шапућем небеским травама и молим их да пажљиво милују њене преуморне ноге.

Гутљај београда

Стрмоглав

Мирослав Средановић

Птица сребрна. Довијорила. Преко Мора јадранског. Са узлетишта савезничких. У јату борбеном.

На небу олујном рањена. Из плотуна земаљских. Бензин јој пролише. Над Плоештијем нафтоносним.

Из кљуна јој варнице сукљају. Крила саломљена јој лепећу. Кудеље димова клобучају. Безглаво кружи. Завија. Цијуче. Урличе. Гласом оноземаљским. Из утробе падобран избуља. Човек се од ње одлома. Као петуља од плода зрелога. А онда кљуном гудуре пољуби. Вучијег дола крвавога.

Човек спас потражи. У паду слободном. У бездану што се од сунца удаљава.

Језеро од снова

Горан Недељковић

Негде далеко, након што се прођу читави светови састављени од бића по којима се препознају, почива језеро са изразито сланом водом. Они који су имали смелости да савладају све препреке и коначно стигну до плавог пространства у којем се сунце умивало, а месец огледао, пронели су причу о девојци која се

могла видети како даноноћно плива. Легенда каже да је ту доспела јер није могла да престане са плакањем. Наиме, имала је обичај често да сања па је, будући се, жалила за изгубљеним сновима. Толико је била обузета собом да није ни примећивала да се ниво воде увећава. Остајала је глува на упозорења родитеља и пријатеља. Једног дана - напокон је прогледала! Међутим, било је превише касно, налазила се у сланој води сопствених суза. Покушала је да заплива према обали. Што јој се више чинило да се приближава, то се све више од ње удаљавала. И данас неуморно плаче јер жели да ногама додирне парче копна, али, то јој не полази за руком.

Ријетки су пјесници који свој поетички концепт, од прве до завршне збирке, тако досљедно његују као што то чини Светислав Н. Брковић. Исто тако, и проблемско поље, којим се Брковић позабавио током читавог свог пјесничког дјелања, имало је своју чврсту језичку и филозофску константу. Истина, одређене мотивске варијације присутне су у неким збиркама. Али, како су, и поред своје нешто експлицитније асоцијативности, подједнаким интензитетом увезане у снажни језички синкретизам, у саму матрицу Брковићеве истраживачке авантуре, оне остају неодвојиви дио његове умјетничке профилације.

Позитивистичка сведеност свијета, и сва његова драма која се у таквој констелацији односа накондано испољава, није тема за Брковића. Из разлога што је он, прије свега, метафизичар који човјекском космосу, каквог га данас познајемо, тражи извориште. А у њему – одговор на сопствено непристајање на актуелно земно устројство. Његова најновија збирка „Знак слова ријечи – одабране пјесме 1990–2013” веома је промишљено структурирана.

Прво, из разлога што читаоцу пружа cjеловит увид у ауторову поезију. А без таквог заокруженог приказа, читаоци би, у принципу, остали ускраћени за потпуније доживљај и процјену пјесникове стваралачке мисије. Тим прије што су проблемска равна, као и стилистичка опсервација Брковићевог стиха, прилично херметички моделовани.

Друго, Брковићева поезија, управо због своје херметичности, која се у својој проблемској и мотивској равни често граничи са онтолошко-филозофским појмовником, тражи извесно структурно „поједностављење”, тј. поступни прилаз његовој поетској галаксији. А сама поступност остварена је хронолошким редом у избору пјесама из сваке од његових досада објављених збирки.

Позицију човјека у данашњој егзистенцијалној вртешци Брковић доживљава као посљедицу њего-

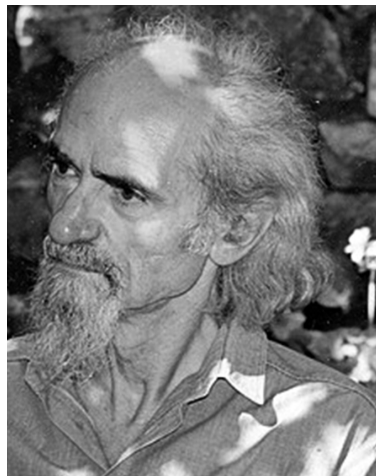
Тумачења Најнепокорнији део нашег бића

Светислав Н. Брковић: *Знак слова ријечи – Одабране пјесме 1990–2013*. МостАрт, Земун, 2017.

вог удаљавања од цивилизацијског прапочетка, од његових недирнутих изворних мјера и облика, од његове аутентичне чистоте и cjеловитости. Сходно томе, све што ће створити у својој поезији, он ће чинити нагонским нервом посвећеног истраживача, а који ће, као што је научнике окретао енигми Великог праска, овог пјесника водити до Праска језика, до његове првотне „пунине” и „понорног недогледа”. У том смјеру ће ићи кроз читав свој пјеснички вијек, пратећи своју визију Једне пјесме, оне која се пише, дописује, одмјерава и освјежава током читавог ауторовог живота. Укратко: без обзира колико је метафизички кодиран, свијет који је створен једино може опстати ако своје присуство потврди у барелефу Језика; да прође, симболички казано, кроз још једну стваралачку магију. Да кроз Језик буде свједок самом себи. Да искон Језика сачува његов исконски облик.

А ко може имати такву визионарску снагу, такву усредсређеност и аскетску поступност, такву творитељску моћ да живот, који је већ сам по себи драма, „преведе” у, њему иманентни, знаковни инструментариј? Може најприје, а можда и једино, Поезија, тј. пјесник. Али пјесник, колико год да је маг ријечи, њену креацијску моћ не може никад до краја исцрпити. Као творитељска сила, Ријеч је, тј. Језик, истовремено и искуство и слика свијета. С друге стране, међутим, и оно што је обухваћено језичким знаком и интерпретацијом зна да буде и више и другачије од његове моћи да га формулише. Полазећи од таквог суоднога знака и означеног, Брковић слиједи траг питања (прије свега, у збиркама „На траг” и

Јованка Вукановић

Светислав Н. Брковић

„Свеличе”): како да Ријеч буде слика нашег бића, а да не остане његов голи преслик?

На истом фону можемо тумачити и сам живот. То ће рећи да, колико год настојали да проникнемо у његову дубину и егзистенцијалну драматику, не можемо га у cjелости исказати, јер је живот својом комплексношћу, модалитетима и неистрошеним могућностима увијек у прилици да нам једним дијелом измакне, (п)остајући на тај начин човјекова вјечита енигма. Али, управо због тога постаје и вјечита инспирација, без обзира колико га мијењале и разграђивале историјске околности, друштвени граници, културолошке и друге различитости. Отуда ће и сва поетичка трагања Светислава Брковића бити усмјерена ка првотној форми живота, његовој суштини, његовом почетном дамару, заправо, времену у којем је невиност свијета још увијек могла да сачува

и своју светост и своју божанску хармонију.

Брковићева стваралачка визија сва је у знаку напора да се спозна „онтолошки домен” човјечанства, како би га кроз пјесничко творење „визуелизовала” и додатно потврдила поетским знаковљем; да му, кроз семантичку енергију, удахне живот; да га кроз Језик у Језик угради. Човјек ће можда да заборави и свој почетак и свог Створитеља, али језик неће. Он је ту да памти. Да учини да претходно вријеме не затрпа оно наредно. Јовица Аћин, пишући о поезији Светислава Брковића, с правом констатује да поезија, па тако и Брковићева, „никада неће казати све, али оно што саопштава, остаће. Уздицаће се са речима, и ми с њом. Док се реч уздиже у песничку, губи се мук света. Поетска реч никада није мртва”.

Али тек тада, кад пјесник подиже градитељску мисију језика, настају оне познате данолићевске „муке с речима”, јер оне су најнепокорнији дио човјековог бића. Оне изазивају, колико умно, толико и осјетљиво и заумно. У свом градитељском обликовању и свијета и језика (који су дубоко синергијски условљени), Брковић је показао сву иновативност свог писма. Сваку ауторову мисао, односно поетску cjелину, доживљавамо као катарзичну објаву. То је језик који динамиком своје игре попуњава празнине у прозачности наше дневне меморије, уносећи, притом, продуктивност у наш дијалог са свијетом; језик који претпоставља дистанцу према садашњем, веома улитну загладаност према прошлому, и завјетно прочишћење пред вјечним.

Брковић је свој поетски наратив довео у крајње сведену форму. Усмјеравајући се на значејску срж ријечи, пјесник се ослобађа сваке шире метафоричке асоцијативности, остајући на директној и, што је могуће крајој, линији *знак-значење*. Када се ишчитају његове збирке, прије свега „Измљење”, „На траг”, „Други нови почетак” и „Свеличе”, онда се тек види кроз које је све обликовне варијације морала да прође пјесников ријеч да би дошла до своје суштинске одреднице. Многи лексички варијетети, који истовремено отварају нова семантичка поља, не само једне пјесме, већ и читавих циклуса

са, и збирки у cjелини, говоре о Брковићевој аутентичној поезици, која је досегла завидан ниво на нашој књижевној сцени. Миролуб Тодоровић, у оцјени Брковићеве поезије, управо ће и поћи од њених „значајских бљескова” у којима су садржани елементи „фоничне, визуелне и аперјонистичке поезије”. Дакле, елементи који су обиљежили некадашњу југословенску сингналистичку књижевну праксу друге половине прошлога вијека.

Брковић ће кроз обредно-митолошко-архаичну лексику и готово испосничко-молитвени тон објављивати своја сазнања о људском постојању и трајању. Љествица успона његових (сно)виђења, и поред наглашеног херметизма, увијек је успјевала да сачува кристалну јасноћу пјесникове мисли. А ићи у сусрет нашем постојању, каквог га Брковић у својој поезији наново продукује у његовој архетипској, божанској визири (на примјер, у „Свеличу”, а изразитије у првом циклусу „Вртлар – казивање пред вртом”), значило је имати довољно имажинативног слуха и свјетине. Много је замки, сумњи, немоћи и зебње на том путу. Постојећи поредак данашњег свијета, а који пјесник именује као „пометеност и беспоредак”, и у којем се трајна, смислена нит не може назријети скоро ни у чему, значи антипод Врту који у Брковићевој визири представља вјечито живу језичку грађевину, а она, опет, естетику, сагласје, свјетину, свјетлост, раст, обнову... Као што је земаљски врт, да би опстао, потребно пљивити, од корова бранити, ластаре усмјеравати, грање подрезивати, коријен залијевати, тако је и Брковићев пјеснички врт, да би почивао на сублимацијној вриједности и суштини, неопходно ослобађати од дневног, ефемерног материјала, од најезде симулакрума у све поре људског дјелања, од подложне меморије, квазивриједности...

Богати сликовни спектар језичког кодирања у овој поезији постигао је завидни ниво. Светислав Брковић је успио да наново ревитализује вјечну енигму човјековог постојања; да га, упркос његовој метафизичкој заогрнутости, својом поетиком максимално сензибилизује, искристалише и актуелизује, не само као умјетничко, већ и као филозофско питање.

Напослетку сам некако на-терао себе да одем на његов гроб. Овде сад стојим не из посебног поштовања према њему, већ да себи разјасним неке ствари које минису биле јасне у прошлости и остале неразјашњене до данас.

Гробница и плоча испод које лежи, цела бетонска конструкција сазидани су тако да бисамо једна мања атомска бомба могла да је разбије. Тоне цемента и бетона. Подигнута је тврђава да би се сачувало оно што је у њој, и оно што је оставиоиза себе, мит, као у времену фараона.

Иза исте такве тврђаве је владао од 1945, из ње излазио кад је било потребно даизгласи свој имиџ. Надоласе сећања из прошлости. Скандирање:

„Ти-то! Ти-то!... Ми смо Титови, Тито је наш!... Ти-то! Ти-то!...”

Он је то умео. Тако је целог живота радио. Окруживао себе истомишљеницимакоји су себи увртели у главу да су извршили револуцију, диктирао кад и где гаје воља водила: Ти уради ово, а ти то!

Надоласе сећања на првомајске параде, пароле, заставе се вију, другарице и другови марширају одлучно, груди истурене, рамена и подбрадци се тресу: „ДружеТито ми ти се кунемо да са твога пута не скренемо! Пролетери свих земаља-уједините се! „Америка и Енглеска, биће земља пролетерска!”

Сваке године обавезна штафета братства и јединства за његов

Кроз лично огледало ТИ - ТО

Радомир Путниковић

рођенадан, Титови пионири, црвене мараме. Ту сам негде и ја био... За дечака од девет година свеје боље него седети топлог мајског дана у школској клупи. Организованопрање мозга од 1945 године, рецепт донет из Совјетског Савеза...

Док стојим поред његовог гроба, осећам да ме неко на корак два лево од менепосматра. На кратко се окрећем, међутим не могу да разазнам лице од шеширакоји је пао на чело...

Сећам се првог излагања на иборе у Мутаповој улици. Зелени листић с једнимјединим кандидатом...

Мислим, колико један човек може да утиче на догађаје, да ствара историју, да нанесенесреће и бола другима, а опет да задржи хумано лице! Ствар је времена у којем живимо и околности. Народу који је после рата био измрцварен, могао једиктатом да ради шта хоће у име бољег сутра. У овоме га је подржавала свише или мање ентузијазма ондашња светска политика, са стране потврђиваленајутицајнији политичке главе које су то чиниле из својих интереса...

Његов погреб, сведочанство о увек присутном лицемерју светске политичке елите.Његов погреб: Ход од Скупштине до Дедиња. Поворка државника хода зањеговим ковчегом, одаје последњу част. Да ли су заиста очекивали такодугачку маршруту? Некима су отекле ноге од ходања па су се изули. Маргарет Тачер? Личности које је за живота вешто окретао као да с њима игра валцер.Бравар је био интеллигентан, имао је калауз за свака врата. То су личности којесу у већој или мањој мери такође неискрене свом народу, у свакодневномживоту праве од белог црно а од црног бело. Највећи број политичара суправници и адвокати. Таква је природа политике кроз историју, из личнихинтереса свако свакога фолира...

Окрећем се и крећем из “Куће цвећа” према излазу. У мени давни одјеци: “Ти-то! Ти-то! Ми смо Титови, Тито је наш!...”

Тито! Тито!”

Пре него што сам прошао излаз, престиже ме онај који је недалеко од мене, подшеширом, стајао поред гроба.. У пролазу за неколико тренутака окреће се према мени. На лицу му је грч или гримаса, нешто између крајње индигнације и гађења. Добацује на енглеском “Bastard!”.Хтео сам да га зауставим, да га питам на кога је мислио кад је рекао“Копиле!?” Да ли се можда односило на мене зато што сам се данас овденашао, али он је убрзао свој ход и нестао у гомили која се кретала.

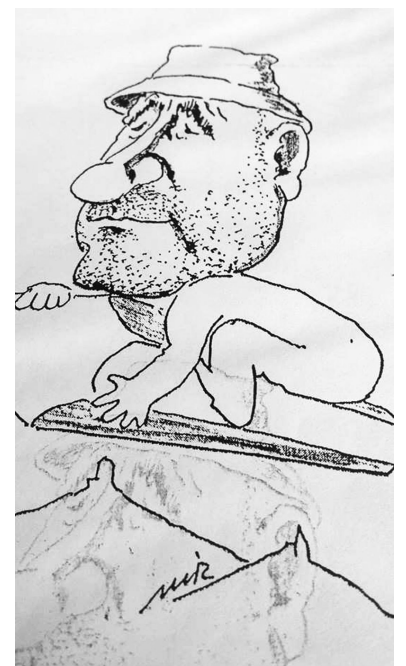
Анастас Настевски

Депонија мисли

- Да не би стрчали у маси, политичари су се попили на народ
- Политичари су почели да размишљају, не пише нам се добро
- Некада смо градили барикаде, сада депоније
- Није народ сиромашан, то шта му се види је срамота
- Некада су лекари гледали у душу пацијента, сада у компјутер
- Деци родитељи нису више неко друштво
- Дедовину смо продали, земљу нико неће
- Чим је народ отворио душу, трговци су повели кампању о виталним органима
- Точак историје нам је зарипао а бравара нема више
- Идем у ЕУ па макар и без деце
- Наше скакање у амбис није храброст већ инат

Мирјана Антић

- Пензионерској мањини треба подршка, за баланс кућног буџета.
- Лаж је слат, али истина побеђује.
- Врло сам слаткоречив, бићу политичар.
- Са парама је лакше, и у здрављу и у болести.
- Извините децо, радили смо вредно

- и поштено, али вам нисмо створили бољи живот.
- Када чух чаробну формулу обрачуна пензија, дадох задњу пару за новине.
- Ручај брате сад, па ко зна кад.
- Тражим формулу за животни мотив (пензионер).
- Љубав и сиромаштво не иду заједно, ко ће кога напустити?
- Живот није исто што и преживљавање, радили смо за живот.

Зрело песничково доба

Уз нову песничку књигу *Лов срећних тренутака*, Петра Жебељана, Удружење књижевника Србије, Београд, 2018.

Тек у шездесет и трећој години живота Петар Жебељан је објавио прву књигу прича елегичног наслова *Једном у Перлезу* за коју је добио награду Невен. Десет година касније појављује се његова прва песничка књига *Позни гласови*. Символика овог наслова донекле говори и о томе да је песник био сасвим свестан овог омасинелог уласка у свет поезике.

По вокацији песник, Жебељан се у раној младости заједно са Ршумовићем, цимером из студентских дана и пријатељем, оглашавао у неким књижевним часописима, а онда је једноставно заћутао. Жебељан је за свој повратак тој младалачкој љубави, дакле поезији, изабрао зрело доба, оно у којем се животна искуства сумирају и када се улази у неке мирније токове и лагоднија кретања, где страсти чиле а искуствено узима примат. Но, поезија је колоплет вртложних кретања, непредвидих и никада завршених, и ти токови су ипак на крају победили и снагом омаме обузели Петра Жебељана. Природа и живот у њој опчињавају писца, који се природи увек враћа и којег урбаном није запосело и удалило од завичајног миљеа Перлеза.

Жебељан објављује поетски најзрелију књигу *Држи ме неиздрж*. Сама насловна формулација књиге указује да је песник итекако свестан брзог временског протока и напросто има потребу да говори о ономе о чему је толике године ћутао. Њега не држи место на којем се налази, и ова досетка узета из народног фолклора за наслов књиге, указује да је песник спреман да се и даље суочава са непознаницама и изазовима живота и да нема намеру да устукне пред било чиме.

Апорије као песнички избор у формирању стиха, овде узимају примат и посебно значење. Ове упитне набрајалице, анафоре, дају значај суштеству песме, чине нејасну поруку јасном и свима видљивом, што је верујемо и била песничка намера. Песник поставља кључна егзистенцијална и животна питања, сурова и огољена додуше, али питања која не смеју и не остају без одговора. Песничке поруке а има их мноштво, долазе из оног властитог и особеног торбака који крије тајне живота и Жебељан повремено вади ове бисерне мисли, које у песмама аманетно оставља у наслеђе времену и људима. Ово самоникло поетско Жебељаново воће, *никло из самена душе*, има сласт оне божанске траве *напентес*, јер су то плодови којима сам песник дарује живот, и одређује смисао. Песник се не мири са спознајом да има *више оних доле, него ових горе*, и чини му се као да чује некакве отајне позивајуће гласове, као да је самоћа истрошила све приче подземног света, па је потребна нова самртна свежина да ову досаду разагна.

Најновија књига, насловљена *Лов срећних тренутака* чини сабирник најбољих Жебељанових радова из поменутих књига, да би песник коначно глазуру овој поезици дао са једним поглављем сасвим нових и до сада необјављиваних песама.

Поетски свет Петра Жебељана није измаштани свет. Ништа у њему се не скрива у оностраним и недореченом. Његова поезика није одвојена од живота. Ни у једном сегменту његовог певања нема очекиване отуђености, својствене мноштву других песника.

Овај сасвим зрели песник једном префињеном ненаметљивошћу (као у животу тако и у поезици) указује на свет који у овом времену не запада за око савременом човеку

Веселин Мишњић

и којем се ко зна зашто не придаје значај и значење које Жебељан уочава и на које указује. Зарад истине о нама самима, он пева о стварима и појавама из окружења, осветљава моменте, лови тренутке без којих живот и не би био то што у ствари јесте.

Петар Жебељан

Нема ничег претенциозног, ничег наметљивог у његовој једноставној а опет особеној поезици.

Живот није слика нечега што се само у окружењу песника и самом песнику дешава. Свестан тога Жебељан не посеже за великим темама, његову пажњу окупљају мале ствари без којих опет живота не би било. Његова песма увек има поруку. И никада није игра речи или домишљања које би се морало тумачити. Порука је јасна као светлост сунца, нема у њој упитности која збуњује.

Нимало анахроним, а опет помало старинском мелодијом, увек сетном, носталгичном, једноставним и спонтаним изразом, који се опет опире падању у баналност и сентименталност, Жебељан је исказао немир песника у модерном добу, његову располућеност између жудње за пуноћом живота и болне празнине настале из самосвести о пролазности и осећању властите отуђености и напуштениости у свету који нема миљенике.

Традиционално полазиште ове поезије постепено се мења под утицајем владајуће модернистичке струје али и у индивидуалним истраживањима, својственом настојању сваког песника да открије неко своје привилеговано подручје, где ће највише бити код своје куће. Отуда нимало не чуди што је Жебељаново поетско али и животно прибежиште смештено у Перлезу.

У песмама Петра Жебељана се имплицитно успостављају два временска тока: прошлост и садашњост. У прошлости је смештена истина и оно што је дубоко проживљено, а садашњост је препуштена сети. Са становишта садашњости, како би се рекло *„мирне главе“* песник говори о пролазности и оним временима и појавама којих одавно нема а које су биле део његовог минулог живота. У његовој свеколикој поезици искуствено неретко надраста опажајно. Он притом свесно претаче властиту поетичност у игру идеја и језика, поетске домишљатости, личног познавања датости.

Како год, сопствена извесност властитог феноменолошког редукационизма дефинитивно утиче на утемељење примарне структуре интимног, језичког и индивидуалног простора и наводи песника да себи свесно удељује улогу субјекатског гласа.

Разлике неминовно настају између преживљеног, виђеног и говорења, где простор оног минулог, али и овог света, није створен делузијом, већ је све садржано у самом процесу сажимања тог истог простора и времена.

У таквом искривљеном огледању стварности у повезивању неспојивог пре свега, извор светлости је само успутно озарење, помоћу којег песник на нови начин сагледава и анализира своје, али и оно далеко митолошко време. Човек као носиоц спознаје бива скрајнут у страну а лирски субјект више није пишчев шанац и у пољу видљивог у први план искаче спектакл као моћно поље спознаје. Поезије наједном не робује утопијском нарративу, већ је сажимањем уливала у неке нове поетске структуре, где је сада доминантнији микро нарратив. Но ово тек устоличено поетско језгро има и ону осојну страну исказивости, јер у први план искаче потреба за бескрајном игром различитости.

Судбина света у Жебељановој поезици дата је у напетости између два супротна пола, сеоског или паланачког, са једне, и модерног веллеграда, са друге стране, од којих је први симбол изгубљене ведрине и спокојства, а други – растројства и дехуманизације савременог света. У Жебељановим песмама уочљиве су иновације у лексцији и синтакси, уметности речи, што подсећа на вештину резбара. Његов поетски језик је контекмплативан, дискурсиван, реторичан, с сталним призивом благе носталгије.

Појачавајући слику негативног тока ствари, могло би се рећи да песник успоставља нови простор, подмећући говорно лице као посредног тумача драме која се сагледава двојак: дакле и кроз своје, али и туђе очи, преваљујући дуго растојање од полазне тематске равни, на којој се поетска расправа преводи у сферу морфолошко-књижевног текста, где су артистичке игарије домишљања ограничене речима, који имају симболичко-семантичку подлогу, где опет, у новим склоповима, те речи одевене рухом неког новог смисла, имају и улогу филтера савести, али су напакон и моћно средство за тумачење људске судбине.

Надилазећи духом све оно што се нађе у песничком фокусу, пут трагаоца никада до краја није дефинисан извесношћу, нити је утемељен на премисама непогрешивости. Напротив, одговори за којима се трага, измештени су на некој иманентној верикали, узвишењу које је досезиво само у фантазији ствараоца. Но ако се макар на трен циљ досегне, освртање није шкодљиво, јер се у свим перспективама коначно јасније сагледавају слике истине а заблуде и обмане постају уочљивије. Тек тада имагинативно и чудесно конкретизује песничку егзистентност и самосвојност.

У тишини једног земунског солитера песник Радисав Б. Цакић клеше и бруси своје стихове, његове „мисли се непрестано боре“, он трага и преиспитује себе и друштво у целини, указује на негативне појаве ове наше напредне али све више отуђене цивилизације. Из таквих врлога и сновиђења настала је и Цакићева четрнаеста књига поезије *„Пламен Распећа“* бомбастичног наслова са помало митолошким призивом.

У песмама Радисава Б. Цакића све врви од еротског набоја, сочних израза па и вулгарности, а са друге стране све је то обавијено копреном британској упадици и шаљивих коментара. Поред његове опсесије, бивше музе љубави Јелене, сада се ту изнедри и читава галерија савремених медијско експонираних ликова почев од певачица па до водитељки, тенисерки...

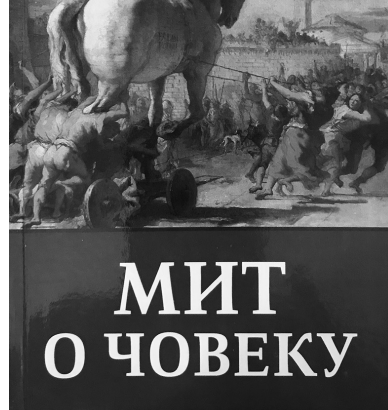
Са друге стране, у овој збирци поезије, појављују се и песме сасвим другачије конотације - то су песме из социолошког миљеа и дотичу се опште ситуације у друштву у којем живимо. Ту наилазимо на оштру критику, дневно -политичке коментаре, понекад несувисле упадице, а све то иде на рачун новог колонијалног поретка у свету.

Песник иде уском линијом од појединачног ка општем, из личног

Древно и савремено, заједно

Војислав Вукотић: *Мит о човеку*, Просвета, Београд, 2018.

У споју конкретног и апстрактног, хармоније и дисхармоније, Војислав Вукотић се приказује, ту и тамо, у светлу модерности, премда је већи део његове нове књиге ближи традиционалном

поступку. У сваком случају, песме су занимљиве и успеле, па ће читаоци моћи да нађу свако за себе понешто.

Упесмити живот, а песме оживотворити, то је принцип стварносне поезије којој, бесумње, целим бићем припада угледни правник и доказани списатељ Вукотић, што апсолутно потврђује његова најновија збирка *„Мит о човеку“*. Да би оправдао тако амбициозан и ефектан наслов, аутор је повезао давна и актуелна збивања. Јер, поезија и уметност, уште, размичу временске границе и обogaћују нас вековним искуствима. Задесило се и неколико песама у прози са фантастичним пледојајом, где се афирмишу парадокси (на пример *„Наглашено путовање Мелема“*)!

Одавно нисам читао књигу са толико хомогених и хетерогених елемената, као да ВВ жели да нас од стране до стране, такорећи од стиха до стиха, збуни и заинтригира. С обзиром на врлине и остварења, није ни чудно што је подобиао бројна признања.

Овај стваралац је, иначе, цео радни век провео у правосућу и адвокатури. Бесумње је и то било подстицајно да живот сагледава са више страна. Можда је и због тога, по много чему специфичан и свој.

Збирку чини седам циклуса неједнаког обима и мотива - од три до петнаест целина. Свега по три песме садрже циклуси *Платонска љубав*, *Плима и осека*, *Витешки излаз и Одбрана*. Пет песама чине *Филозофске*

Радомир Мићуновић

размирице, десет их је у *Белим ноћима*, а петнаест садрже *Хлеб и Берлински зид*.

Елоквентни Миљурко Вукадиновић је, на свој начин, поговором „Евокативне лирске исказнице у новом кључу“ покушао да публици приближи дотичног песника.

Занимљива су нека решења у самој збирци. Рецимо, уместо предговора читамо песму посвећену Јулији Гарашанин *Друга страна света*, која је права ода пријатељству.

Рекосмо да се повремено користе древни митови убачени у актуелна дешавања, али искусни песник се не устеже ни да цитира свог унука Луку, јер познато је да су деца мали филозофи и да својим запажањима умеју да изненаде старије. Одоговор новог нараштаја, битан је за разумевање и превазилажење међугенерациских разликоилажења. Цитирамо пишчевог потомка: *Не могу да схватим / што се / толико мешаи у моје / ствари / које, / изгледа, / не разумеш. // Врати се самом себи, / и својим Запазећим песмама.*

Само човек дубље сагледавања живота може тако да гледа на тај аспект. Није чудно што је у досадашњем Вукотићевом опусу, иначе, било и објава за децу (на пример *„Мама и тата, самогласници“*), чиме се доказује његов вишеструки интеррес.

Стотинак страница, као што редовно бива, доноси на крају белешку о аутору и садржај. Из тог прегледа види се да се књига, тачније њен аутор, баве бројним и важним питањима и личностима. Ту су хеленски великани Платон и Сократ, па сеобе предака и данашње сеобе, записи са суђења и разне лирске исповести...

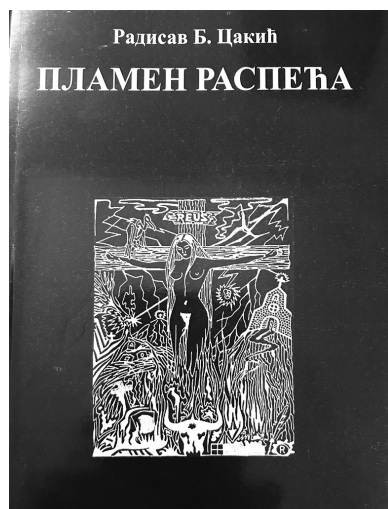
Једном речју, ново и старо лице планете, са специфичностима, балканским, пре свега. Тако да је човек увек у центру пажње, са својим митовима и митовима о себи и другима.

Књига се затвара двема егзактним песмама које наводим, делимично. *Какав нам је живот / такви су нам и / снови. // Какав нам је поглед, / таква нам је и слика. („Живот и снови“); Какав нам је пут, / такво нам је у путовање. // Како нам је близу, / такво нам је и далеко. // Какав нам је рана, / таква нам је и лек. („Алфа и омега“)* У вези с тиме, одавно се зна да добра песма рађава и лечи!?

Сочан еротски набој

Радисав Б. Цакић: *Пламен Распећа*, ауторско издање, Београд, 2018

ка друштвеном, па се из таквих антиципација рађа оправдани бунт и огољени алтруизам. Цакић је препознатљив и свој, у том наизглед дија-

лектичком хаосу, ван свих класификација, док му стих сличи на бескрајну синусоиду у ковитлацу непрегледног и немирног мора.

Треба издвојити песму која по структури личи на поему под називом *„Распеће бола“*, као интимну љубавну исповест нашег лиричара Цакића.

Као што рече Ђерђ Конрад, мађарски романсијер и есејиста: *„Писање није саопштавање нечега довршеног, већ непрестано пентрање из дубине бунара ка површини“*. Тако и песник Радисав Б. Цакић стално стреми из неког полумрачног кутка инспирације ка парнасовским висинама и светлосном кругу људског свесазнања.

Сигнал слободе

Илија Бакић: *Читање сигнала*, Еверест медија, Београд 2017.

Књига Илије Бакића *Читање сигнала* условно речено представља једно од новијих књижевнокритичких дјела у којима се промишља о умјетности сигнализма. Кажемо условно речено, зато што она заправо представља зборник ауторових теоријских и критичких текстова од који су најстарији писани 1997, а посљедњи 2016. године. У том погледу, Бакићева књига представља синтезу његовог дводеценијског критичког рада, као и својеврсту књижевну историју сигнализма.

Тематски, текстови варирају од књижевних манифеста, до критичких осврта на цјелокупно или дио стваралаштва једног или више пјесника и приказа одређеног дјела или публикације. На плану индивидуалног стваралаштва Илије Бакића, књига *Читање сигнала* освјетљава још једну страну његовог књижевног рада. Осим што је као пјесник и романописац Бакић придонио развоју сигнализма и српске научне фантастике, Бакић се овим темама бавио проблемски и као есејиста и књижевни критичар. Обједињујући његов скоро двадесетогодишњи критичарски рад, *Читање сигнала* даје читаоцу увид у једну посебну ауторску посвећеност у естетски проблем сигнализма, откривања нових начина изражавања, искушавања језика и доказивања његове моћи. Са друге стране, на општем плану Бакићева књига се може слагати као хроника сигнализма из које се може ишчитати историјат књижевног стваралаштва, ниво плодности и иновативности појединих аутора, те рецепција њиховог дјела.

Међутим, потребно је запазити да на метапоетичком плану књига *Читање сигнала* много више говори о књижевном покрету којим се аутор бави, него што то чини један појединачан текст изузет из цјелине. Посебну пажњу треба посветити распореду текстова, који није базиран по хронолошком, него по тематском критеријуму. Иако не постоје графичке ознаке, у књизи се може препознати неколико цјелина и потцјелина.

Прву цјелину чине прва два текста „Лаким коракором у свим смеровима“ (писан у коауторству са Звонком Сарићем) и „Сигнали 21. века (лични поглед)“, који представљају манифесте сигнализма. Присуство коаутора у првом тексту и поднаслов „лични поглед“ другог текста упућују на спрегу између личног и општег у изнесеним начелима манифестних текстова. Њихов положај на почетку књиге их одређује као својеврсни увод за остале текстове.

Другу цјелину чине текстови теоријског карактера у којима је тема одређени правац у оквиру сигнализма, или дјело, односно дио дјела једног од истакнутих сигналистичких стваралаца. Као правац који је настао под окриљем сигнализма истражен је сцијентизам (научнофантастична поезија) у два текста. У тексту „Елементи научне фантастике у поезији сцијентизма“ проучавају се начела сцијентистичке поетике на примјерима пјесничког дјела Мирољуба Тодоровића и Слободана Вукановића. У оба случаја, аутор истиче њихову смјелост за експериментисањем са пјесничким језиком (мијешањем поетског и научнофантастичког дискурса), као и њихову оригиналну визију будућности. У овој цјелини пи-

Федор Марјановић

сано је и о сигналистичком раду Мирољуба Тодоровића, Звонка Сарића и Љубише Јоцића, при чему би требало скренути посебну пажњу на учешће посљедњег од наведених, великог надре-

ИЛИЈА
БАКИЋ

алистичког пјесника, који се у позним годинама прикључио покрету сигнализма, откривши у њему ново авангардно врело револуционарног стваралаштва.

Трећа и најобимнија тематска цјелина заправо би били критички прикази појединачних књига различитих жанровских провенијенција. Иако су већином у питању умјетничка дјела проистекла из поетике сигнализма (збирке поезије, приповједака или романи), добар дио простора је посвећен есејистичким и научним радовима о сигнализму. Ова цјелина се може подијелити на неколико потцјелина у зависности од броја текстова посвећених дјелу појединачног аутора. Писци који су добили своје циклусе су Слободан Шкерковић (5 текстова), Звонко Сарић (3 текста) и Мирољуб Тодоровић, отац сигнализма, који је у складу с тим и најзаступљенији у књизи (13 текстова). Посљедња потцјелина представља приказе зборника радова посвећених сигнализму. Распоред текстова не слиједи хронологију њиховог настајања, све док се не створи ланац критика појединачних дјела једног писца.

Структура књига је суштински сигналистичка, чиме се изражава почаст појединачном дјелу којем је текст посвећен, док се оно прецизно поставља у шири контекст стваралаштва његовог аутора и сигнализма као умјетничког покрета којем он припада.

Вега између текстова ове књиге, са једне стране, налази се у њеној теми, сигнализму, а са друге стране у ауторској визији шта сигнализам представља. У првом манифесту као основни принцип сигнализма одређује се „одашиљање порука у етар и пријем оних које су послали други, без обавеза, са много добре воље (латинске *bona fides*), без признавања априорних ауторитета и коначних образаца мишљења и стварања“. Овај принцип би се могао сажети у ријечи „слобода“. И заиста, основни захтјев Илије Бакића и сигнализма јесте право умјетника да буде слободан, да експериментира и открива нове облике умјетности и нове садржаје. У том погледу, важно је примјетити да је посебна критика коју истиче код Мирољуба Тодоровића његова тежња ка језичком експериментисању које доказује да је „језик неуништив.“

Плодови на капији старости

Зоран Хр. Радисављевић: *Света трешња*, друго допуњено издање, „Филип Вишњић“, Београд, 2017.

Хаџи Ђорђе Ј. Јанић

Читајући поезију Зорана Хр. Радисављевића сусрео сам се са једном лириком која још није потпуно прогутана иронијом и самоиронијом, што је доказ песникове храброст а читаоцу нада да се она враћа оном што је вековима била - запис о осећањима а тек потом све друго. А која су два основна осећање постављамо реторско питање, И следи одговор - љубав и смрт. Па иако је Радисављевићево певање, на први поглед окренуто смрти, у њој је, пре свега, најснажије осећање љубави.

Традиционално се сматра да је песник онај који пева о љубави иако је он, по свему што о томе знамо своју прву функцију имао да буде летописац, чувар колективног знања, пре свега религиозног и историјског. У тој својој прафункцији он је поред религиозног знања, био онај певач који је пре битке певао о негдашњим јунацима храбрећи своје ратнике и водећи их у победу. Касније, избила је у први план лирика, и као најупечатљивији њен део еротика. Песник је постао онај који је певао о љубави, срећној, али упечатљивије несрећној, елегичној, ретко дитирамбичној. Једном у младалачком заносу, решио сам да утврдим колико је проценат дитирамба код петнаест наших песника закључно са четрдесетим годинама ХХ века. Био је мањи од десет одсто. Тада, узгред, јер то је била, у тим годинама, узгредница за такву тему, иако за мене није била, помислио сам колико песници певају о љубави, а колико о смрти.

Када пишемо о љубавној лирици и њеној симбиози са смрћу, не пишемо о човеком очајању пред чињеницом смрти, као крајњем губитку или потпуном поништењу. Не због тога што нам Радисављевић за то и не даје превише могућности, већ о љубави као чежњи, нежности, као однос према оном који ће ти недостајати или ти већ недостаје. Зато се овде смрт доживљава као надалазећи губитак, али, и то нам се чини, најважнијим, као остварење сталне присутности умрлог кроз његову неприсутност. Парадокс, мислимо не, већ прокинуће у истину о сопственом умирању и смрти, умирању и смрти очевој, о смрти многих познатика. Иронија коју он у тај сегмент уграђује, поред опсесивног страха савремених песника од патетике, јесте храбреће смртника пред смрћу.

Вега љубави са смрћу отвара два слоја у овој поезији, љубав као витална сила и љубав, која кроз сећање, обесмрћује човека, како је писао Фјодоров. Свако ко буде

Тематска нит која фрагментарну грађу књиге повезује у цјелину, јесте ауторско истицање игре као основе поетике сигнализма. То се можда најбоље осликава на принципу диференцијације принципа револуционарно/лудичко у тексту посвећеном Љубиши Јоцићу, гдје се пјеснику замјера једино то што на уштрб другог принципа (лудичког) потенцира први принцип (револуционарно). Наспрам њега, Бакић управо инсистира на „провокацији и лудизму као квалитетима које традиционализам лако одбацује“. Зато се за једног од главних јунака ове књиге, који извире из сваког појединачног читања сигналистичких дјела, може сматрати „Хомо луденс“ најплеменитији лик човековог бића.“

читао Радисављевићеву антологијску љубавни песму *Бела лептирица*, схватиће неумрлот лирике. Праве лирике, која је успела да се одхрве отужности. Емотивна бол, прошавши неколико степени током времена, сажима у себи оно што је основно у непристности неког, која се уздигла у свеприсутност. И постала бол која не дозвољава покојнику да нестане.

Света трешња, у једном свом

З. Хр. Радисављевић

делу, нека је врста Именослова. „Песнички дијалог“, попис имена песникових већ упокојених, али и још живих познатика који неумитно покоју клизе, са којим ступа у поетски дијалог. Самом чињеницом да их је изабрао знак је наклоности, иако, покатакд, у стиховима које им посвећује и не изгледа тако. Ту су: Вито Марковић, Тиодор Росић, Драгомир Брајковић, Владимир Јовићевић Јов, Момо Капор, Драган Лакићевић, Јагош Ђуретић, Мирјана Булатовић, Милош Јанковић, Радослав Војводић, Мирјана Булатовић, Предраг Богдановић Ци, Раденко Поповић, Михаило Шћепановић, Јелка Реџеп, Бојан Јовановић, Петар Пајић, али не заборавља се ни Менделеев, као ни Раичковић и Никита Станеску. Али ни вођу пољског, антикомунисту Леа Валенсу неће заборавити. Занимљиво је, да су све ове песме-поруке, углавном, писане са наклоношћу. Истина, понекад храпавом. Сем оне о Валенси који је, каже, био агент тајних служби. Из тога следе стихови: „Све што је имао/ У шта је веровао/ Продао је за шаку долара“.

И ту се отвара питање, да ли је безначајно што је тај издајник 1989. Пољску ослободио од комунизма. Многи народи су имали своје Валенсе. Ми смо такве имали безброј. Многи су се ослободили од комунизма, али ми не. Да ли је Валенса издајник народа? Пољског сигурно не. И како рече један старац: Да не беше Горбачова, не би било спаситеља Русије Путина. А не би било ни свих ових мојих опаски, ваљда више политичких, него песничких. Али, очито да и за нашег песника јесте поетична чињеница да један исти човек буде и ослободилац нације и доушник страних сила. Јер таква и јесте композиција ове занимљиве песме. Занимљива је метафра да је опаска, узета из једног каубојског филма „за шаку долара“, јесте метафора која нас оставља пред дилемом, коме се руга Радисављевић, Валенси или његовим опадачима? А оваквих натукница је препуна његова поезија.

Песници, о којима Радисављевић „пише“, очито јесу људи са којима је он долазио у лични додир, али и до-

дир са њиховом поезијом. Отвара нам се питање, које је у центру песама циклуса *Пријатељи*, да ли је то дијалог са њима, да ли им је порука или инспирисаност њиховим делом. Тај троделни модел, можемо видети у, скоро, свим његовим песмама, јер све оне јесу исповедно дијалошког типа. Чак и у песмама које су изричито личне, о сопственој болести, старости, смрти, дијалошки момент је сачуван, јер се у њима сачувала функција песниковог реторског питања.

Специфичност Радисављевићеве поезије јесте њихова *читљивост*. Лексика је, углавном, колоквијална. У ткиву песме уткан је свакодневни говор, опаске сваком знане као: „Живео сам/ А свега остадох жељан“, тужно је летаргична опаска старих особа. То је предност, и мана ове поезије. Комуникативност између песме и читаоца је повећана, али поетичност се постиже тек добрим уклапањем у поетско ткиво песме. Такав је случај и са иронијом, која је често повезана са директном подсмешљивошћу. Занимљиво, то се нарочито осећа у песмама где се помиње Бог.

Збирка *Света трешња*, ово друго издање, има једну, по нама корисну иновацију. У њу су уврштени и прикази на њу. Најпре Душана Стојковића, а потом и чланова жирија за доделу награде Милан Ракић за поезију (2016) Петра Жебељана, Гордана Влаховић и др Раде Вучићевића. Прилози чланова жирија су тим занимљивији, јер представљају један позитиван преседан. Они су објаснили разлог због чега су доделили Радисављевићу награду. Што је занимљив прилог рецепцији ове поезије, али и пример како би требали разни жирији да се понашају. Жебељан истиче самосвојност песникову: „Радисављевић успев да запише многа осећања и мисли која веома ретко можемо прочитати у песничким књигама што се код нас печатају“. Такође истиче слој о хумористичком, али се ограђује закључујући да су неки стихови „записани као јетки осврти на сопствени рачун, аутоиронијски интонирани“.

Др Вучићевић, истичући философско социолошки сегмент, указује: „Десоцијализација друштвених и породичних односа, трагика и динамика пролазности, наметање и моторинг; амисија и трансмисија, доводи до „живота у свом гробу“, који је Радисављевић учинио изазовно могућим, одвећ реалним, да се унапред препознаје као изазовом којем се не може одолети, барем у лирској слици“. Гордана Влаховић указује на иронију и самоиронију као и „предметности свакодневља“, као и неке формулације из савремене критике као што је суд да је ово књига „медативних опсервација и дискретне емотивности“. Но такве екскламације можемо, бар ја могу, да јој опростимо за изванредан суд о овој поезији: „У поплави свакаких књига песама, којима треба тумач у сусрету са читаоцем – Света трешња разговара са читаоцима“.

Завршавајући наш приказ овим прилогом рецепције Радисављевићеве поезије, можемо само да му пожелимо дуг и плодан песнички пут на капији старости, за који је он покушао да се припреми баш овом збирком.

Градитељска снага речи

Благоје Савић: *Терапија свести*, КОВ, Вршац, 2017.

Поетски свијет Благоја Савића је у свакодневљу. Сензације које узбуњавају његова осјећања и мисли и неосјетно клизе у стихове свуда су око њега, препознаје их у атмосфери која успоставља знак једнакости између снова и стварности, у предмети-ма који окружују свакога од нас и појавама које ни по чему не искачу из устаљене животне колотечине. Разлика је једино у томе што пјесник види и оно то је испод коже и покожице досуђеног нам свијета у коме је знатижељник зачуђен и пред оним што му је добро знано.

У збирци *Терапија свести* изречена тврдња налази пуну потврду, а то „овјерава“ и пјесма „У одсуству судбине“, која се наоко ни по чему не издваја међу четрдесет двије уврштене у ову књигу, обимом невелику али веома раширену значењским просторима. У њој лирски субјект, у одсуству судбине, сваке ноћи, кад оде у собу, уочава да на старим витринама / прашина постаје / све особености, и баш у тој метаморфози скраме саткане од мноштва честица огледа се то опи-навање сна, тихо узбуђење које до-тиче само оне који у непомичности препознају прикривену динамику која помера камен пре рибе, при чему ништа не показује боју греха, тај дубоко прикривен иритантни окидач што треперење на волшебан начин претвара у олују.

Кад свет (који није баш тако лијепо мјесто због криза и сукоба, како пјева) још увек клизи / по твојој одећи / тело нападају ситнице, али те „ситнице“ лако узбурају слова која на врховима прстију / горе као звезде („Одећа“)...

... и баш оно што се из речи измакло оста у џепу старог капута али сазнају ко су ти који твој терет извлаче на површину и мене ограђују твојим перјем као паковање новог духа („Орао“)

Феномени слова и снаге ријечи заокрљају многе пјеснике, па тако и Благоја Савића који (у пјесми „Ваздух на стопалима“) тврди да и наши незаборавни дани / родише се кроз књигу, да би пророчки наставио: једино ти моја реч даје шансу / да кажеш мртвацу / куд да иде („Претраживање у октобру навече“). У дијалогу с критичарима, који сматрају да добром писцу нису потребне припреме за / подмукло време, а позивајући Бору Станковића да помогне и сведочи, пјесник закључује да свака реч на другом крају коже / видљива је и истинитија, прижељкујући да се, непозната, нађе и у његовој постели („Врх лица“). Када се слије у реченицу, после неколико година / излази сама из тишине, понекад се уплете и у пјесму, што Савићу даје могућност за врло занимљиву и оригиналну дефиницију поезије:

поезија то није пој инсеката то је ствар моћи једне распоређене вечности („Импулси из раја“)

Чак и онда када моћ истрошених гласова нестане као деца са кишином пљуском, ријеч у реченици трепери као капљица кише на затегнутој жици. Пјесму твори ријеч, а да би пронашла његовог творца, она, та ријеч слична поточној пастрмки, пролази кроз беле гроздове багрема / ту где кружи звер око врха мог језика и из такве контрастне ситуације излази свјежа и ојачана, заодјенута одеждом љепоте и смислености. Ријеч нам удахњује живот и испраћа нас тамо куда Благоје Савић, по одлазећем Слободану Костићу, шаље

Ранко Павловић

поруку Војиславу Деспотову, Чудеу, Вукајловићу, Новици Тадићу, Петру Крдуу:

Јер само је поезија сан у нагнутом поверењу а наш живот света кућа ветрова пролазничких

Вјечност је пјеснику дошапнула да писање је тренутак у коме почиње ријеч, а питање је да ли се све мијења када *терапија свести* промијени облик. Јер, *слова која гледају у тебе / тек после смрти постају видљива*, из чега произилази мноштво питања, па и оно из пјесме „Уметност вребају други“:

Можда је уметност вешта супротност гласова која је дозволила да имаш лице дар и нешто на чему живот и смрт могу постојати надмшјујући оно што се тражи...

... али, онај ко верује словима / владаће светом, одговор је онима који посумњају у снагу ријечи и божанску мисију умјетности.

Стални Савићев дијалог с пјесмом коју ствара и оним што је твори заслужује шире расправе, што је немогуће у кратком приказу, па ћемо то овдје закључити посљедњим стиховима пјесме „Завист писања“:

писање је имало смисла кроз она мудра записивања кад се и реч као и човек саплиће између два разлога

Пјесмама о ријечи / пјесми Благоје Савић не исцрпљује своје мотивско интересовање за свеколику животних појавности. Напротив, разнолик је спектар тема кроз које посматра свијет и успоставља однос према његовим разуђеним манифестационим облицима. Из широке асоцијативности разлиствају се многе значењске димензије, а свака од њих исходште налази у прикривеној поруци окренутој ка хуманизацији односа међу људима и складности живота с природом. Кроз упечатљиве слике које се памте, читалац понире у емоције и рефлексije у стиховима о, рецимо, теорији даха, оцу, мајци, жени, игри која је у функцији одбране живота, мораву, травци, граду као спрже-ном оживљу, надахнућу, свијести, збивањима на Косову и Метохији током деведесетих прошлог вијека, затим о вољи ума, помирењу...

Савић је модеран пјесник, али не толико херметичан да би читалац имао потешкоћа у пролажењу кроз његову поезију. Његова штедљивост на ријечима напросто очарава. Скрајнут од главних књижевних токова (с Космета је избјегао у Врање), тихо пјева, али његов глас громко одјекује.

Приче стрепње и туге

Александар Д. Станковић: *Бекство од празнине*, МЛД, Београд, 2018.

Четврта прозна књига Александар Д. Станковића (Београд, 1942.), за разлику од претходних, садржи преко две стотине кратких прича од којих се неке састоје само од једне, а већина тек од неколико реченица. На ову најкраћу прозну форму се одлучује мали број писаца јер она захтева сажет, а целовит, исказ, и треба да изражава суштину предмета приче. Аутор успешно влада вештином да то и постигне.

Приче, сврстане у десет циклуса, настајале су током ауторовог вишедеценијског бављења књижев-ношћу. Сваки циклус има по двадесетак кратких прича. Иако смо навикли да најкраће приче обично имају облик афоризма, код овог писца то није случај. Његове кратке форме имају садржину и структуру праве приче. Мотиве прича аутор је нашао у свакодневном животу својих савременика пратећи њихову туђу и стрепњу, радости и боло-ву, рађања и умирања, често откри-вајући тајне које људи крију дубоко у својој души. Изненадиво се коли-ко човек мало познаје себе и своје судбинско одређење и одредиште.

Неки ликови залазе у лепа сећања на стварне догађаје и ис-куства, али неретко се суоче са догађајима који се налазе на иви-ци стварности, на граници сна и јаве. Таква је, поред осталих, при-ча „Очева слика“ из првог циклуса „Скривена стварност“. У циклусу „Срце у немиру“ приче за мотиве имају еротику и еротска маштања и у њима све трепери од жудње у стварним или измаштаним одно-сима. Често је то само жудња која провири из човека и брзо се врати у себе. Свака од ових прича могла би бити и јак мотив за песму.

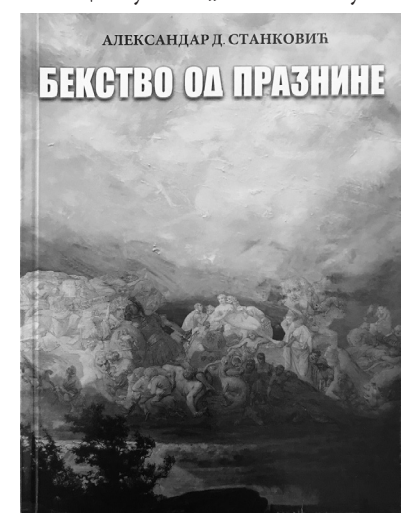
Књига прича „Плес међу сви-цима“, као друга објављена књига Ужичанке Леле Милосављевић, пред књижевну јав-ност долази после њене веома за-пажене књиге прича, црта и цртица „Трагови босих стопала“.

У њој она читаоцу већ на почет-ку поручује: „Ја још имам смелости да ходам боса... Моје мисли су моји свици...“ чиме, очито, веома свесно истиче да на живот гледа потпуно супротно од оне Вајлдове: „Живот је одвјећ важна ствар да би се икад о њему озбиљно говорило“.

Она веома реалистично, крајње животни и смело у тридесет и три приче користи своје „свице“ и баца светло на ход човека свога, и не само свога, завичаја кроз простор и време. И ненаметљивим, лаган-ним и лепршавим стилем пише о човеку онаквом какав јесте, как-вим га чине и воде вредносни су-дови, емоције и његове мисли, које је немогуће избећи јер их намећу средина и време. Које су плод де-ценијског и вековног наслеђа и поимања животних вредности, али и сопствених одлука. Оних на којима он темељи своју судбину и од којих она, углавном, зависи. О којима она пише и у овом случају се супротставља и Есихилу, који каже: „Заједничка нам је судби-на, али мисао појединцу припада“. Отуда и разлике. Оне неминовне, свакодневне, животне. Отуда и њена промишљања и такве мисли, такви „свици“ и такав плес. И толи-ко светла баченог на појединца. На оно људско и неретко неизбежно. И подсећање на прошло, на нека-дашњи дом и његову топлину. На породицу, жену, љубав, интими и друштво у целини. На меку људску

Милутин Лујо Данојлић

У причама аутор поставља број-на морална питања и дилеме које муче осетљиве људе. Такве при-че, мада врло кратке, садрже сиже већег прозног дела. Друге сликају однос човека са природом. Најле-пша је она од само две реченице: „Човек на кошаџи“. Упечатљиве су и слике породичних односа, као и одраз човекове судбине у сновима.

добра, „Присност у доба празнине“, „Бедели“, „Присутност и опсене“, „Дамари пролазности“, „Нос habet“ и „Кад дође потоње“, Александар Д. Станковић проширује круг мотива и залази у дубине људске свести и подсвести. Та остварења имају и филозофску основу. Тако дознајемо да, слично мртвима, и живи имају свој судбински непроменљив пут без обзира не све препреке. Занимљиве су и приче са социјалном тематиком у којима се рефлектује

Слике обичног живота

Лела Милосављевић: *Плес међу свицима*, Свитац, издавачка радионица Књижевног друштва „Развигор“, Пожега 2018.

реч и веру у човека и човечно, али и на животне противречности и све уочљивија отуђења. И ностал-гију за свим тим данас све мање присутним вредностима. Онима о којима она не мудрује, већ их само констатује онаквим какве јесу и какве успева да види.

Плес међу свицима је књига сли-ка обичног живота и животних детаља, доживљаја и доживљеног, људског трагања и трајања, али и верног сведочења о општим и мо-ралним вредностима које све више нестају. И о психолошким стањима човека, а посебно у доброј мери и данас скрајнуте жене.

Ово су приче које асоцирају на интиму, буде емоције и истини-тошћу и дозом универзалности читаоца доводе до саживљавања и намећу му потребу да се проналази у минулом и сагледава у долазећем времену. Јер је то она неминовност коју нам живот намеће, а коју ау-торка види као могући бег, те зато и препоручује: „Дању треба живе-ти реалност а ноћу сањати о срећи“. Јер, „Тако некако и ми бежимо пред животом а он нас не журећи стиже. Зна да је то само игра и да је у том кругу он надмоћнији“. (Слатко од вишања).

Писцу као што је Лела Мило-сављевић очито није било тешко да уочи бројне призоре, људске судбине и егзистенцијалне про-блеме људи и на особен и анга-

савремено друштвено стање. Ау-тор има моћ доброг уочавања кар-актеристичног понашања људи, њиховог односа према другима и природи и није му тешко да дочара како све то води у таму бескрајне пролазности.

Приче у циклусу „Бедели“, пока-зују склоност и настојање човека да буде неко други, можда и зато што је толико случајности у нашим жи-вотима. Необични догађаји и су-срети међу људима, многа загонет-на дешавања остају без објашњења јер их и нема.

Чест мотив у причама је и мотив смрти и усамљености. Посебно је апострофиран положај усамљених и болесних жена. Ако је у претход-ним причама смрт стизала поступ-но, предвидљиво, у циклусу „Смрт чека на свој час“, смрт се догађа неочекивано, са само њој знаним планом. Занимљиво је у каквим све околностима човек мора да напу-сти овај свет.

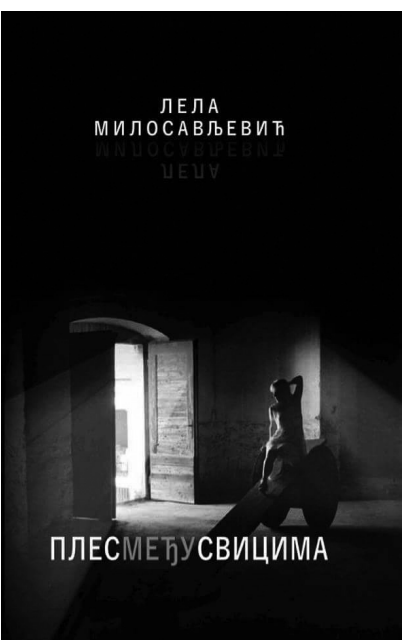
Опхрвани заблудама, у потрази за самим собом, излазе пред чита-оце јунаци ових кратких најкраћих прича покушавајући да открију себе и своје место у варљивом и нимало пријатељском свету.

Један број прича је аутобиограф-ског порекла, али већина је нашла мотиве међу људским односима и у појавама природе или у евоци-рању неких занимљивих детаља из прошлости човечанства. Тако саз-најемо да је за бол човеку довољно мало несреће, као и за срећу само мало лепоте и добротe. На тој осно-ви има доста лепих и тачних мисли.

О пишењем мукама при ства-рању књижевног лика, аутор нас упознаје у аутопоетичком исказу у причи „Право лице у причи“. Такав поступак је примењен и у овој врло вредној књизи српске савремене прозе.

Садржајем своје четврте књиге прича Александар Д. Станковић је потврдио дивну и тачну мисао Иве Андрића: „Што не боли – то није живот, што не пролази то није срећа“.

Пеко Лаличић

жован начин се са њима суочи и читаоцу их верно предочи. Али и да на специфичан хумористичан начин ослика човеков бег од не-жељене и све чешће суморне сва-коднице, чиме прави искорак у нешто ново и тако наговештава своју склоност ка сатири и чове-ку све потребнијем хумору. Чиме овом плесу даје нови ритам и чини га пажње вредним.

Археолошки рад писца

Гордана Малетић, *Катарке Београда*, Лагуна, Београд, 2017.

У духу савременог језика, са складно укомпонованим речима ређе коришћеним у садашњем говору, и изразима из давнина, богатим, сликовитим језиком Гордана Малетић у збирци прича „Катарке Београда“ приповеда о свакодневним приликама и догађајима у нашем престоном граду од пре пола миленијума, па до половине двадесетог века, до такозваног *новог доба*, како у дијалогу на крају књиге у последњој причи изговара једна старија госпођа.

Приче су подељене у два дела. Од првог који носи наслов *Мастило за Господара*, а господар је Деспот Стефан Лазаревић, један од ликова из књиге, до *Госпођица и Јуноша*, другог дела у коме је лик и једноставни, умни, учени Мика Алас, илити професор Михајло Петровић, она, попут археолога, уклања слој по слој наслага заборавља са језика којим су српски владари исписали и испевали славне странице. Она је истовремено крчила пут кроз време, савремену децу речима преводи међу њихове вршњаке у доба када се престоница налазила унутар зидина утврђења, када су у њој столвали владари, већ поменути поета Деспот Стефан Лазаревић а неколико векова касније, Кнез Михаило Обреновић, у давно време када је у утврђеном граду, али и у насељима уз његове зидине, врио живот и тадашњи људи, затечени на месту у свом добу, настојали да време достојно проведу, очекујући да све, па и налет иновација и непријатељски настронјени дошљака буду *на добро*.

Малетићева је реконструисала живот у оквирима београдских зидина кроз вештине, умеће, таленте и креативност његових становника. И то је учинила са лакоћом, ненаметљивим ауторитетом да се одраслом читаоцу ни једног тренутка не појављује сумња да она добро зна о чему пише, јер не само да је с тиме упозната кроз литературу и грађу којом је располагала, него сведочи из прве руке, као очевидац.

Извор њене инспирације је непресушан, задивљује колико је бујан, жив свет о коме приповеда, наоко деци, а заправо свима нама. Временско, стварносно и митско пространство којим се самоуверено креће чини да читалац стиче утисак како нас „извештава са лица места“. Она нас је провела кроз временске зоне и вратила у доба од пре пола миленијума!

Било да пише о савременом добу, о бајковитим или митским, о историји и историјским темама, или приређује књиге некадашњих мајстора књижевности за децу, Гордана не одступа од начела да деца живот треба да откривају као чаролоју и да без страха ступају у дане који су пред њима. Она им у томе помаже тако што све књиге, па и „Катарке Београда“, чувају децу од наших, одраслих, истрошених, средовечних фрустрација и проживљених искустава и доживљених разочарења. Гордана се деци обраћа као њима равнима. Она пише из њиховог бића, чистим срцем сачуваним у себи, сачуваним дететом у себи.

Свака књига наше књижевнице поседује непатворену чедност и уважавање душе будућих читалаца. Не заборавља да пише за децу. У своје књиге, свесно, уноси и оне речи које смо, помало, и ми, одрасли, заборавили, немоли млади нараштаји. Срећом, ту је Гордана да у причама употреби и речи: бардак, ветрица, даскал, дијак, марјаш, чатрља...

Њени ликови су Вујица, Милета, Војин, Радош, Арса, Радиша, До-

Љиљана Дугалић

брослава, Влако, Сретен, Смиљка, Драгољуб...

„Катаркама Београда“ добили смо још један мотив више да пратимо Горданино стваралаштво, уз запажање да је ова збирка којим случајем писана у другом кључу, врло лако је могла бити и књига за одрасле, а да њено искуство и стваралаш-

тво изазову ново/старо дивљење. Подједнако оном које заслужује као посвећеник и трудбеник што несобичношћу и будном спремношћу да, само наслутивши да неко од писаца може да се оствари и као писац за децу, уложи своје знање и добру намеру не би ли се у *тиму* писаца за децу убројао нови приповедач.

Такође, читалац „Катарки Београда“ не може а да не приметити колико је књижевног изобиља донела ова збирка и какве су књижевне чаролије унутар њених корица. Свака прича за себе је посебан бисер и светлуцава искрица оригиналне идеје да се о Београду приповеда кроз призму његових становника, занатлија тога времена, а заправо ствараоца, уметника тога доба. Људи вештица да рукама од земље направе скулптуру, од нити цео свет осликан у ћилиму, од каменчића слику-мозаик, мастилом да се уресе странице књига, или испишу стихови, па чак и направи реклама како стећи блистав осмех.

Странице исијавају достојанством, префињеношћу каквом само може да зари врхунска уметност. А књижевност је уметност, зар не! Збирка је, није на одмет поновити, исписана богатим, нашим, матерњим језиком, а речи које враћа у употребу, дајући могућност младима да их усвоје, подижу квалитет, уверљивост и сугестивност приповедања.

Приче су исписане одмерено што им даје глазуру отмености. Много је поштовања према историји Београда и његових вредних становника који су обликовали биће нашега града, чиме се дан дањи дичимо, мада у њему више нико од садашњег нараштаја није у прилици да хрли у позориште како би у ложи угледао кнеза, ни на обали Дунава или Саве препознао уваженог професора, научника, личност која својим радом и постојањем обележава своје време и својим угледом доприноси већем угледу престонице.

На средокраћу важних путева између истока и запада, у Београд су долазили и странци да, као и затечени његови житељи, својим знањима обогате квалитет живота у граду и открију нове видике на цивилизацијска достигнућа.

Ова збирка Гордана Малетић је њено мало, отмено ремек-дело српске књижевности за децу.

Зачет и у знатној мјери завршен прије тридесет година, књижевни критичар, историчар и есејист Бранко Стојановић најзад је објавио свој роман за младе и оне који се са сјетом сјећају свога дјетињства – *Дјечац из Калина*

Стојановић је у међувремену објавио књиге о дјелима за децу и питањима књижевности за децу *Реперторијум* и *Знамења дјетињства*, више књига критичко-есејистичких записа (*Дух и кантар*, *Сарајевско јато Неовлашћени тумач*), неколико запажених књига о књижевном дјелу Моме Капора и Рајка Петрова Нога, приредио је и објавио обиман избор из књижевне критике о пјесништву Вука Крњевића, а приредио је и сабрале пјесме овог недавно преминулог аутора.

Роман је написан у једном романескном традиционалистичком стилу, у духу времена о коме аутор свједочи, а то је вријеме захуктале социјалистичке обнове земље и вријеме првих постинформбировских неспоразума у највишим органима власти. То је вријеме када је људски род био ближи, бар када се ради о нама, Словнима, свом искону, *древности* у којој су формулисани основни параметри нашег људског постојања: *метафизички духовни логос*, то јест језик, писмо, ритуали, култови, митска казивања. Дакле, наша *парадигма*, наш поглед на свијет и живот. Ово су, уз све то, последње деценије једне цивилизацијске епохе и први крупнији искораци у свијет све израженијих потреба за материјалним добрима.

Добро је што је Стојановић објавио ову књигу, ова *жива* свједочанства када смо ми, који смо сада старци, одрасли, не само неки од нас у руралним, него и они у урбаним срединама, у окриљу величанствености, обиља, љепоте и добротe природе, заштићени од многих апсурдности. које ће ускоро донијети неке другачије стварности, да би најновији рат, који се води на овим просторима, те апсурдности подигао до нивоа који нико од нас, тадашњих дјечака и дјевојчица, па и старијих и најстаријих, није очекивао.

Стојановић је пошао од онога што је већ било у основи литературе за младе – *авантуризма*, од онога што је директно произашло из праисконског људске врсте, из древности у којој је сваки народ за себе стварао своју парадигму, своју метафизику, не само духовну, него и теолошку, из чега је немогуће изићи без великих поремећаја у уму, у смислу очувања свих вриједности, можда, у првом реду, *етичких* вриједности. Дјеча игра је, разумије се, и етос, и то се лако уочава у прози Бранка Стојановића, јер у тој прози готово нема исклизнућа из етичких норми, нема чега данас на свим странама има: подвала, злоба, подлости и пакости, осветољубивости, мржње и других непочинстава. што нарушава поредак успостављен у најстаријим епохама.

Ово су последње деценије кад деца читају књиге, пишу писма, воде своје наивне дневнике, полазе у својим схватањима од предложака парадигме, која ће збивањима у последњим деценијама, бити пресјечена гвозденим цивилизацијским ножем, какав се,

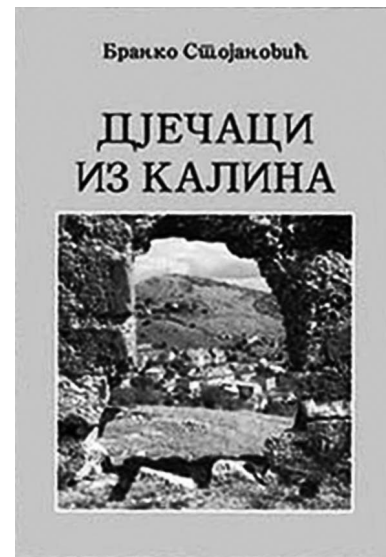
готово, у тако деструктивној форми, не може уочити у нашим словенским епохама, а, чини се, ни у парадигмама многих других народа.

Стојановићев роман даје нам повољну прилику да то, бар у нашим оквирима, уочимо на начин који то наше уочавање пројектује дубље у свијет, која је, из дана у

Поновљено дјетињство

Бранко Стојановић: *Дјечац из Калина*, ИП Јован, Београд, 2018.

дан, немоћнија да се супростави суровости насталих девијантних промјена, и то промјена не само у цивилизацијском смислу, него и у метафизичком из кога све настаје.

Губљење метафизичке духовне основе, која нас у Стојановићевом приповиједању оспокојава, која нас утврђује у ономе што јесмо, у нашој цивилизацијској култури уопште, која нам отвара нове цивилизацијске могућности, али не изван утврђених духовних метафизичких параметара, али губљењем тих основа, губи се све, а то уочавамо захваљујући Стојановићевим тананим описима збивања и природа свијета дјетињства и свијета одраслих.

Овај прозни текст тако схватам и чини ме задовољним што је ово та паралела иза које се види једно дјетињство озарено и радосно, које је, *нематријално*, у окриљу духовног метафизичког логоса, трајало низ епоха, али када завршимо са читањем ове књиге, и вратимо се у стварност, видимо да смо доведени у један ризичан сплет заблуда, на онај пут који не води у просторе духовне метафизике, већ у метафизичку духовну празнину.

Само коју деценију послје времена којим се ова прича бави, наша цивилизацијска основа је лицмјерство, обмана, лаж, мржња, асоцијалност, корупција, криминал и друге сличне форме које указују на *етичку запуштеност* којој смо препуштени, које су малтене постале *цивилизацијски обрасци*. У том смислу између стварности Стојановићевог романа и стварности у којој се објављује, не за кашњело, него у правом тренутку, као да су прохујале читаве мале вјечности, као да живимо на падници неке стално активне вулканске стрмине, и то осјећамо ми, који смо рођени и као људи формирану у времену Стојановићевог романа, и то у нама изазива и радост што је тако било, али и неспокојство што такве стварности више нема и неће ни бити.

Рајко Петров Ного, који је написао разговор овој књизи, каже да је ово „дело било замишљено и реализовано као авантуристички роман“, и то стоји, јер је написати роман за децу на било који други начин, без *акције*, а то значи *авантуризма*, немогуће. И не само роман за децу, већ роман уопште. Или мит. Или епос. Или било коју значајну књижевну творевину. Зар *Еп о Гилгамешу* није заснован на параметри ма авантуризма, једне од основних исконских људских потреба – авантуристичком

Драгољуб Јекнић

потрагом за бесмртношћу? Стојановићеву авантуристичку идеју познатих авантуристичких романа његових претходника, ограничена је реалношћу друштвене средине у којој нијесу допуштени искораци из њене властите парадигме. То је друштвена заједница која се и сама налази у једној широј друштвеној авантуристичкој стварности. И да је хтио, Стојановић није могао другачије а да његова проза не потоне у оно што би било недовољно да се издвоји у причу о некој дружини која би се разликовала, на литерарном плану, од дружинама познатих свјетских и домаћих аутора. Његов авантуризам је довољан да покаже оно о чему сам понешто рекао, а то је *смјену* метафизичке духовне осјетљивости и метафизичких духовних набоја. *Његови дјечац су они у чијем се авантуристичком испољавању те врсте авантуризам завршава*, као што се с Хомером, потом Хераклитом, завршава духовни метафизички логос древног свијета и почиње свијет индивидуализма, материјализма и постепеног пада духовних вриједности.

Стојановић је свакако осјетио да ствари нашег духа и наше духовности стоје некако тако и зато је покушао да свог унука заинтресује да чује дједове приче. Није то нека у литерарном смислу посебно остварена прича, али је значајна, јер свједочи, непосредно, доживљено, о ономе о чему готово више не мислимо. А то значи: о све дубљој духовној метафизичкој запуштености наших потомака и нас самих. У овоме је вриједност и смисао Стојановићеве књиге *Дјечац из Калина*.

У роману се подједнако као главни актери радње, јављају и дјечац и дјевојчице, који убрзано одрастају, и одрасли, који убрзано старе. Неки од њих на више начина, и нестају из овог живота, али у томе нема ничега посебног, јер ријеч је о сјећањима, и присјећањима, као што је и резултат ауторовог литерарног интересовања, његова критичко-есејистичка спознаја књижевних дјела, његове потребе да реалност ствари и збивања сагледава у нивоу *универзалног*, које је прожето свим фазама животних испољавања кроз које се остварује живот људских јединки. Човјек је увијек помало дијете, као што је и предак, и прапредак, па не збуњује чињеница што су о неким одраслим актерима романа приче можда остварене поузданијим литерарним средствима и умијећем него приче о младим јунацима приповијести (Доктор Брицељ, Звонко де Марки, стрци Никола, ковач Данило, отац Раде, Дејо Чокорило, тетка Савка, као ликови одраслих, Леш, Столе, Лијаћ, Мачак, Ширац, Лимун, Официр, што су надимци дјечјих ликова).

Из готово свих ликова зрачи љепота људских поступака и душа, неспоруми су на нивоу баналности, наивних шала, несташлука, свијет Стојановићеве паланке је цјеловит и јединствен као духовно средиште, не ремете га повремена пијанства, понека туча, подвала, па ни ријетка самоубиства.

Пијанисти и певачи

Николај Лугански и Београдске филхармонија; Лука Дебарг; „Пепељуга“ у Новом Саду; „Аида“ и „Кћи Запада“ из Метрополитена

Николај Лугански и Београдска филхармонија

Концертну сезону 2018/19. године Београдска филхармонија је започела на најбољи начин: интерпретацијом два врхунска романтичарска дела у извођењу сјајног солисте Николаја Луганског и изванредног диригента Александра Ведерникова. Занимљиво је да су обе композиције биле инспирисане италијанским поднебљем, мада су њихови аутори потекли из других земаља.

Не може се ни замислити пре-

фињенија интерпретација Брамсовог Другог клавирског концерта у Бе-дуру опус 83 од оне коју је дао велики руски пијаниста, један од водећих интерпретатора данашњице. Публика га је (као и на ранијим гостовањима у Београду) поздравила овацијама, препознајући његову посебност већ од драматичне каденте на почетку првог става, пратећи изванредно суптилне динамичке градације, које су управо стога деловале још упечатљивије, уживајући у готово шубертовској једноставности појединих мотива, али и у вођењу велике форме готово симфонијских размера. Посебан квалитет у интерпретацији Луганског је његов јединствени пијанистички туше, дубоко осећајан, готово прозачан, али и енергичан и страсан, посебно у бујним акордским каскадама финалног става.

Мајсторство појединих инструмената дошло је до пуног изражаја у лирском уводу између соло хорне и клавира на почетку концерта, у поетичној теми у виолончелу у лаганом ставу, у унисону гудача и фагота у финалу, у упечатљивој епизоди кларинета у пијанисиму такође у завршном ставу.

Високи домет извођаштва Београдске филхармоније још више је дошао до изражаја у другом делу програма извођењем Друге симфоније у Де-дуру опус 43 Јана Сибелијуса, која је најпопуларнија, најчешће извођена и највише снимана његова симфонија. И овде су изванредно извучене линије обое и кларинета (у другој теми почетног става), тамно обојена мелодика фагота над пицикатицама гудача у другом ставу која израста у опорну акордику лимених дувачких инструмената, народски штимунг у деоници обое у трију трећег става, фанфаре труба и хорни у финалу.

Маестро Александар Ведерников, чији је отац са истим именом био прослављени тумач Брамса и сам је са готово певачким дахом осенчио ова инструментална дела не нарушавајући ни мало притом јединствени склад симфонијске целине.

Лука Дебарг

28-годишњи француски пијаниста Лука Дебарг освојио је на последњем такмичењу „Чајковски“ четврто место, али је с обзиром на награду публике и критике био (као својевремено Иво Погорелић у Варшави) морални победник у Москви. Отворио је нови циклус „Steinway & sons“ у Коларчевој задужбини изводећи дела која сви препознају и воле а којима је заправо најтеже

Гордана Крајачић

задовољити слушаоце. Њему је и то пошло за руком (тј. рукама)! У првом делу програма свирао је Шопена – херојски (Полонеза Ас-дур), али и галски прозачно (Баркарола), поетски чежњиво (Ноктурно це-мол), са виртуозним блеском (прва два скерца ха-мол и бе-мол).

У другом делу концерта интерпретирао је двојицу највећих немачких композитора (на слово „Б“ Баха и Бетовена) и оба дела у генију из Бона омиљеном це-мол тоналитету. После филозофски медитативног, интровертног Баха (Токата) следила је Бетовенова последња Соната опус 111, сублимисане форме сведене на двоставачност, али веома разуђеног садржаја, са читавим музичким микрокосмосом идеја, фаустовских сумњи и крајње поетских размишљања. Са изразитим пијанистичким нервом (а без икакве нервозе) са потпуно невероватним једва чујним *subito pianissimo* Дебарг је свирао „на свој начин“ – ни као Андраш Шиф, ни као Иво Погорелић, не германски него галски, али свакако веома допадљиво.

„Пепељуга“

Српско народно позориште у Новом Саду започело је сезону премијером Росинијеве опере „Пепељуга“, са италијанским гостима, диригентом Ђанлуком Марчелом и редитељом Марком Пучи Кат-

ном. Ове године трећи пут имали смо прилике да видимо и слушамо Пироову „Пепељугу“: из њујоршког Метрополитена пратили смо премијеру Маснеове опере, са славном Џојс Ди Донато у насловној улози, у Београду је после две деценије дошло до премијерне обнове Росинијеве „Пепељуге“ са Јадранком Јовановић и прелепим костимима Рената Балестре по којима је ова представа остала запамћена као најлуксузније обуђена у Народном позоришту.

Шта је донела новосадска „Пепељуга“?

Потпуно неочекивано, редитељ Катена, спојио је „бабе и жабе“: одломке из филма „Маратонци трче почасни круг“ (који му се очигледно допао?) са нежном верзијом Пироове бајке с краја XVII века, у којој је тога ради изостављена свирепа маћеха. Отуда је новосадска „Пепељуга“ понела у наслову и додаток – „Пепељуга или тријумф доброте“, те још више изненађује у том „тријумфу доброте“ убиство српског владара у Марсељу 1934. које се појављује већ у филмским инсертима „обогатоној“ Увертири и чак визуелно лајтмотивски понавља у сцени свадбеног ручка на крају опере.

Шта је редитељ тиме хтео да каже? И шта би рекао и сам Росини, највећи мајстор у историји комичне опере да његове ведре и умилне ноте (чак и у сјајно дочараној сцени олује, коју он очигледно воли, јер је користи и у „Севилском берберину“) визуелно прати убиство једног краља?

Са редитељском концепцијом очигледно се сложила (како у тимском раду и треба да буде) костимографиња Сенка Ранисављевић, „обукавши“

представу у црно-беле одоре, као да је и она „заборавила“ да се ради о комичној опери! Чак и у сцени венчања (као и у читавој опери) Пепељуга је у црној хаљини? Нејасно је и зашто је у првом чину такође (овог пута) у краткој црној хаљиници док поспрема по кући, која је (и то је већ *déjà vue*), пре налик на црни неглиже, којим је средином прошлог века Оливера Марковић у „Мачки на усијаном лименом крову“ изненађивала београдску позоришну публику!

Упркос овим нејасностама редитељско-костимографских потеза и недостатку чембала (који је замењен клавиrom при речитативима) новосадска „Пепељуга“ је музички одлично постављена: (мушки) хор је сјајно увежбала, као и у осталим представама у Српском народном позоришту Весна Кесић Крсмановић; оркестар је бризан, изванредно динамички осенчен, какав и треба да буде у буфи, са музикално побртаним детаљима; мала седмочлана екипа солиста је сјајно увежбана; Јелена Кончар у насловној улози је и сценски и музички речита, посебно на крају представе, где успева кроз гроздове инструментално замишљених претешких колоратура да пронађе на-стасијевихеска „тајна врата излаза“ како то увек у бајкама и бива.

„Аида“ из Метрополитена

Сезона преноса из „Метрополитена“ започела је спектакуларно, последњом и најлепшом тзв. великом опером, славном „Аидом“ Ђузепе Вердија. За ове преносе продато је 25 милиона карата широм света, те је и публика у Синелексу испунила салу готово до последњег места. Не зна се шта је у овој представи било фасцинантније, чему се пре и чему више требало дивити: беспрекорном музичком вођству Николе Луизотија, сјајном у свим детаљима – у доживљају спектакла, са специјално конструисаним „Аида трубама“ када су се у свечаном дочеку победничке Радамесове војске појавили и коњи на позорници, моћном оркестарском звуку или оном крајње ефемерном у дијалогу свештенице са харфом, или оним небески високом гудачима у завршним сегментима опере при опраштању љубавног пара од овоземаљског. Притом је доста очаравала подједнако упечатљиво и спектакуларне сцене са моћним хором од преко стотину чланова и изврсно увежбаним балетом! О свему се брижљиво водило рачуна: чини се да је камера при снимању балетских сцена била инсталирана на самој таваници како би могла да (и сама очарана) прати залепшаност костима при игри! Раскошни костими не само главних личности него и хорских певача – где је сваки са неким специфичним маштовитим детаљом; сама Аида обуђена је као права (етиопска) принцеза, а не као робиња, у ритамима, како се приказује на нашој сцени. Тумачила ју је фасцинантно Ана Нетребко, на моменте чежњиво – у арији на Нилу „O patria mia“ – најродољубивијој коју је Верди исписао, са огромним емотивним узлетима – према Радамесу и сталном осећају кривице јер осећа да љубав према вољеном човеку потискује све друге које такође има.

Све ово одиравало се на магичној позорници Метрополитена која је функционисала на неколико висинских нивоа, дочаравала и гробницу и огромне кипове египатских божанстава и овоземаљски свет фараона, грађана и робова.

„Кћи Запада“

На директном преносу из Метрополитена добили смо и нов наслов опере: „Кћи Запада“, уместо „Девојка са Запада“ (La Fanciulla del West). Она свакако не спада у ред његових најлепших оперских страница, али је местимично проткана карактеристичним лирским мелодијама широког даха, по којима је овај (уз Вердија) највећи мајстор италијанске

оперске сцене остао упамћен. Истовремено осећа се огроман утицај веризма, са пушкама, револверима и капима крви на главним личностима који чине прави љубавни троугао.

Оно што је за нас било посебно интересантно – то је списак извођача који су као и увек када је реч о продукцијама из Метрополитена – изванредни у сваком погледу. Ту се не дозвољавају ни сценографска ни редитељска експериментисања, приступа се класичним решењима како и треба да буде, јер је (углавном) реч о класичним (или барокним, а најчешће романтичарским) остварењима. Представом је дириговао Марко Армилиато (некадашњи девер наше певачице Ирине Зарић) поцртавајући оркестарску типично Пучинијевску драматику на крају првог чина, мада је заљубљени пар на сцени пун нежности; Дик Џонсон поред Мини осећа радост и мир који не уме да опише, јер „она је чиста девојка доброг срца, са лицем као у анђела“ – како пева, а она осећа да јој је мир нарушен и самој себи се чини ситном и безначајном. Ипак, несигурно понавља „лице ми је као у анђела“ – док оркестар „грми“ своје трагичне акорде, антиципирајући будућа догађања.

Редитељ је такође некадашњи девер наше оперске диве Драгане Југовић дел Моноко – Ђанкарло дел Моноко, а у главним улогама упознали смо Холанђанку Еву-Марију Вестбрук, велику уметницу у сваком погледу, са огромним распоном и изражајношћу гласа (која на овој сцени тумачи и Вагнерове јунакиње); славни Јонас Кауфман био је права двојна личност – пљачкаш и љубавник нежног срца; у финалу опере он пева: „Мини, једини цветак у мом животу“... док оркестар са фаталистичким лименим дувачима подсећа на ужасну драматику у последњем чину „Госке“.

Феноменално је оркестарски праћена судбоносна игра карата – само у дамарима тимпана, за коју је Жељко Лучић – „наше горе лист“ који је од свих наших уметника остварио најуспешнију светску каријеру – духовито у паузи рекао да је „партије покера увежбавао код куће“. У овој опери је он губитник, али је у оперској кући Метрополитена права звезда и захваљујући преносима у Синелексу и ми смо га слушали и гледали у „Магбету“, „Тоски“, „Отелу“ и „Риголету“ дивећи се и увек се питајући у којој је роли најбољи и најкреативнији?

Филмска критика

Српска браћа по оружју

Филм: „Заспанка за војнике“; сценаристи: Предраг Антонијевић, Наташа Дракулић; редитељ: Предраг Антонијевић; директор фотографије: Милош Кодемо; монтажер: Филип Дедић; сценографи: Миленко Јеремић, Предраг Пејовић; музика: Александра Ковач; улоге: Љубомир Бандовић, Марко Васиљевић, Вук Јовановић, Марко Павловски, Ненад Окановић, Марко Гверо, Александар Ђурица, Иван Ђорђевић, Никола Илић, Милица Михајловић, Тихомир Арсић, Тара Јевросимовић, Наташа Нинковић, Радош Бајић, Небојша Глоговац... жанр: ратни филм-драма; трајање: 90мин, 2018.

Душан Цицвара

Редитељска каријера Предрага Гаге Антонијевића (рођен у Ужицу, 1959. године) рачва се у два правца: пре и после одласка у Америку – земљу у коју је отишао као већ формиран редитељ. Овдашњој јавности постао је познат након дебитантског дугометражног играног филма „О покојнику све најлепше“ (1984). Доцније у тандему са Милошем Радовићем помаже Александру Ђорђевићу да реализује

фије“, успоставља нове стандарде када су у питању телевизијски кримичи и филмови.

До „Заспанке за војнике“ рађене по мотивима романа „Српска трилогија“ Стевана Јаковљевића, српски редитељи углавном су избегавали да се позабаве Првим свет-

Сцена из филма „Заспанка за војнике“

тв серију „Балкан експрес“ и филм „Балкан Експрес 2“. Године 1991. по сценарију Радослава Павловића режира филм „Мала“. Исте те године одлази у Сједињене Америчке Државе где у продукцији Оливера Стоуна режира филм „Спаситељ“, у коме својим ролама бриљирају Денис Квејд, Наташа Нинковић и Сергеј Трифуновић. Током 2000-тих у Америци режира трилере: „Hard cash“ (Тешка лова), „Little Murder“ (Мало убиство) и „Breaking at the Edge“ (Ломити се на ивици), у којима главне роле тумаче Бен Кингсли, Енди Мекдауел и Вал Килмер. Пре две године са сценаристкињом Наташом Дракулић реализовао је криминалистичку тв серију „Убице мог оца“, која је попут италијанске „Гоморе“ и бугарске „Балканске ма-

ским ратом који је Србији након Балканских ратова (1912-1913) био наметнут. Овом приликом поменућу филм Живорада Жике Митровића „Марш на Дрину“ (снимљен је 1964.), који приказује узвишене мотиве солидарности у херојским гестовима родољубља. Нажалост, други филм са темом из Првог светског рата „Свети Георгије убија аждаху“ Срђана Драгојевића може се свести на констатацију „операција неуспела - пацијент преминуо“. У средишту Антонијевићевог видокруга је човек ратник са свим сопственим недоумицама и дилемама. Рат меље људе, и у таквим ванредним околностима сви су исти, било да се ради о официрима, интелектуалцима или, пак, радницима и паорима.

Изостанак правог избора и смеха

Душан Ковачевић: *Балкански шпијун*; режија: Татјана Мандић Ригонат; премијера: 1. октобар 2018, Народно позориште Београд, сцена „Раша Плаовић“

П
О
З
О
Р
И
Ш
Т
Е

Тешко је, поготово Народном позоришту, усценити *Балканског шпијуна* данас, после бројних различитих професионалних, више или мање успешних (неких чак култних) вишедеценијских уприворивања овог комада.

Како год да на сцени оживљава ове Ковачевићеве дело, неопходно је, при иоле амбициознијем покушају, да буде испуњен један услов, онај „без кога се не може“...

Узалуд је сценско показивање, истицање двојности, односно хибридности овог необичног драмског комедиографског дела, његовог симултаног комедизма и трагизма, његове, у првом реду комедиограф-

Драгослав Граочанкић

графа, напосе. Душан Ковачевић и Бранислав Нушић, на пример, сигурно су међу њима.

Боље је Кокану Младеновићу и Божи Врећу дати *Коштану* него улазити у *Балканског шпијуна* без оног ко ће носити особено комедиографско-трагистичку Ковачевићеву мисао! Кад нема вагнеријанског или моцартовског гласа не можете ни помислити да опере ових генијалних композитора успешно усцењујете!

Ковачевићев Илија Чворовић, балкански шпијун (који иначе није

Из представе представе «Балкански шпијун»

ске снаге и поетике, могућности да, између осталог, изазива зацењујући, урнебесни смех од кога се у гледалишту не чују све реплике које долазе са сцене (од таквог смеха знају и сами аутори оваквих мешовитих комада да се претворно ограђују, упућујући на изванкомичке димензије својих творевина...); можете покушати да остварите обе димензије овог комада, можете изнаћи и коју додатну, начинити редитељски подвиг – све то неће много вредети ако за главни лик немате осебујног, правог, харизматичног тумача ове, у даљем тексту: комедије, ако немате ковачевићевског глумца, ковачевићевског редитеља...

Сценски протагониста ове комедије је за њу важнији и од правог избора тумача истоименог лика у *Коштани* или главног у *Госпођи министарки*!

Такви се тумачи, нажалост, ретко појављују! То није коб српског глумишта него оних највећих, осебујних драмских писаца, комедио-

баш ендемска врста) од оних је ликовна који су виђени да живе „до краја књижевности не само једног народа“. Такви ликови испуњавају и разигравају сцену (и гледалиште), допиру до најскривенијих човекових и друштвених предела и њихове повезаности, мењају гледаоачев лик, не само ликове који их на сцени окружују, увлаче и једне и друге у свој паралелни, заумни универзум и његова правила.

Ковачевићев гледалац постаје занет патолошко-комичким и парадоксалним димензијама његових јунака, понеки чак долази у искушење да се, двојно живећи, можда претерујући, запита је ли сценска употреба овог степена човекове, иако вешто комедизирани патолозије и трагичности – етична?!?

У овом *Балканском шпијуну* свега тога нема! Редитељ и тумачи постигли су све што је у њиховој моћи. Ови потоњи су досегли своју уобичајену меру, али нису допрли до високих граница свог глумачког

Ове године филмови „Заспанка за војнике“ и „Јужни ветар“ Милоша Аврамовића, издвојили су се из дугогодишњег сивила српске кинематографије, најављујући боље дане. У „Заспанци“ у свим сегментима филмске уметности огледа се присуство једне визионарске режије: вагнетна монтажа, фотографија у којој се као на покретној траци смењују јарка и тамна оптика; музика која након гледања дуго одзвања у ушима... Све наведено на најбољи могући начин нам казује зашто је Предрагу Гаги Антионијевићу успело оно што у Америци није ниједном нашем редитељу: да се прилагоди њиховом начину размишљања и промишљања и реализује чак три филма. Глума је сведена, минималистичка, без претераних позоришних експресија; баш онаква какву захтева једна превасходно визуелна уметност.

Оно што Гаги Антионијевићу мерејају поједини есејисти, историчари филмске уметности, и крити-

чари, попут Божицара Зечевића на неком малоковном пацифизму, не пије воду. Све мајке, без обзира на то ком национу припадају, попут филмске мајке Стевана Јаковљевића (тумачи је Милица Михајловић) изрекле би констатацију орошеног сузом: „Родиш га, чуваш га, онда га пратиш у рат.“ Божицар Зечевић у критици објављеној у „Вечерњим новостима“ истиче да прави Стеван Јаковљевић није напустио своје другове у одсудној бици, него се није мицао са жежевих леба пет страшних година. Та замерка такође није на месту, јер „Заспанка за војнике“ није документарни филм у коме аутори морају да се придржавају фактографских историјских чињеница.

У овом филму Стеван Јаковљевић (Марко Васиљевић), од експозиције до расплета, у функцији је наратора, док главну драматуршку мантру представља однос младог интелектуалца Стевана и поручника Александра (Вук Јовановић), који од почетне нетрпељивости у ратном

умећа. А *Балкански шпијун* зна да буде прилика за њихово прекорачивање.

Смех који изазива овај *Балкански шпијун* је млак, узгредан и танак. Није овде урнебесни смех жртвован показивању трагизма Ковачевићевог апартног текста и његовог главног лика. И тог трагизма има, али је и он, као и смех, профилисан без довољно снаге, убојитости и сценске артикулације.

Покушајима експлицитнијег доношења трагизма обилује сам крај комедије/представе, када главни јунак у својој распетости и непроницању у њене узроке, у драматичном, дугом и аналитичком монологу, из потпуно другачијег лика, „из другог филма“, у свом фактографском, готово плачном и дешператном исказу (са елементима побуне) описује све оно што нас је као друштво и државу у најновије време заскочило. У једном се трену чак учини да ће извршити самоубиство, али срећом, редитељ не иде толико далеко; то овој представи не би пристајало.

Треба ли ова ударна завршна сцена да нам открије изворе патолозије, заумности и кошмара главног лика?! Да нам укаже да су ти извори друштвеног порекла?! Све да је то комички алиби, треба ли га подржати?!?

Етиологија девијација балканског шпијуна је, међутим, другде! Она је (иако је добродошла и честа – друштвена помоћ) у човеку, у сваком човеку, у његовим неограниченим, недокучивим тамним вилајетима и њиховим потенцијалима у које он може лако, очас, мимо своје воље и здравља, закорачити, макар се налазио на идиличном пустом острву!

Да буде додата још која реч о смењу: можда је он важнији и од дијагностиковања узрока поседнутости Илије Чворовића. Недобацивање до смеха, или, још горе, његово утишавање, постаје манир не само овог *Балканског шпијуна* него и неколиких овогодишњих драмских премијера Народног позоришта – нарочито (Нушићевих) комедија. Као да смех постаје уметнички зазоран, пасџ, превазиђена, одвећ пучка манифестација у сценској уметности! Непожељна у модерној позоришној естетици?!?

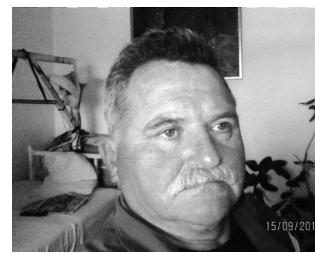
Ово ускраћивање смеха није у служби мисије театра. Нити у служби одгајања публике... Чак ни онда када уместо „написаног“ смеха добијамо артизам највише врсте.

Ова димензија позоришног текста данас нам је чак потребнија него онда када су ти смехови били написани!

Смех који настаје у гледалишту неће замаглити време зла у коме данас живимо. Помоћи ће да с већом надом и снагом учествујемо у борби против тог зла!

вихору, лагано прераста у нераскидиво пријатељство. Стеван жели да сазна шта се након најезде окупаторске бугарске солдатеке догодило са његовом породицом. А такав поступак психолошки је мотивисан и драматуршки оправдан.

„Заспанку за војнике“ можемо упоредити са филмом „Браћа по оружју“, зато што у овој спартанској приповести о пријатељству као лик доминира млади поручник, кога је војска отхранила као сиротана и чија се судбина тек на крају сазнаје. Лик поручника Александра на ефектан начин доказује зашто је српска војска на крају успела да порази бројнију и моћнију Аустроугарску солдатеку. Један млади човек жртвовао је прво сопствени углед и част, а потом у одсудној бици и живот, да би спасао бар једног свог војника, у овом филму професора биологије Стевана Јаковљевића, који нам је доцније даривао романе „Српска трилогија“ и „Смена генерација“.

Саво Божић

Словенска песма

Док кише несхватљиве лију,

У часима поодмакло холим,
Словенска пеема на рубу круга
И даље одолева суноврат-веку..
А обале крхке
Спира киша ледна,
Видике рљава поткопава.
Све је као у претпотопној ноћи:
Нека невидима рука
Непој амне муње сеје,
А громрви моћни
У одсуству сунца
Мајушног бића срце дрхтаво
Отрованим мачем секу,
Батом тешким бију.

Збуњен читач ил' премудри врач,
С књигом староставном,
Далеко ад зала свију,
На ј астуку од перине древне
Акварелише догодовштине ине
Изнедрене вртешким потезом
Или игром случаја
Што се поновити неће.

Ко месечев двојник,
Обузет светлошћу зарном,
Заоденут кловновским плаштом,
Реван и превешт
Врашки нечујан
Зорја пурпурнога
Бићем очврслим опасујем
Опасан руб:
Да са сиса „вавилонског“
Пркоси времену вртоглавом
И гравитацији невидљивој.

Одатле, као голуб-тица
Из самртна гнезда
Пребегао прозрачној Сојеници
Под крило вајано животом,
А мамутском коском челичено,
Сасвим бодре привићам претке,
Окамењеном грабовином и
бронзом
До зуба ловце наоружане.

У делти Истера водоплавног
Са Антима Материце Праисторије
Ослушкујем миленијуме долазеће.

Очарани и издржљивошћу
Мој и преци ја
Са сламчицама у зубима
И сад удишемо зору ваздушасту,
Жељни несмириве ширине,
Задојени плаветним небом
И жубор-водом часног Источника
Хрлимо у загрљај
Другој страни
Јединствене реке.

Жарко Кољибљић

Ода шајкачи

Стиже пошље нашег првог
потопа
У пратњи свјетлости коју је
Сама везла
Истог часа сави гнијездо
Главом Србиновом
Тренутак нашег озарења који
Још траје
Са наше главе висинама
Стријемећи
Надилазила путеве носила
Поруке наших предака
Пристајала за лијесом и браном
Била пољима, доловима,
ливадама
Под шљивама залијгала
Мудровала крај огњишта и огња
У молитви била
У души онога који ово пише
У рововима ослобађајући земље
Пазила да налетнике не
Повриједи
Појављивала се тамо где није
Никад била
Из ратова долазила са
Заборављеним куршумима у боку
У затиоку и оку
Историја се погубно понесе
Са њоме
Под накотом зла мржње пакости
Учини љубав мрачним силама
Тиушнуше је понором понизности
Наш симбол по коме смо се
Препознавали.

Јадовно

Шаре, на јама свој свијет учи
Уприличила снове да умом
Висине докучи.
У густим тврдинама врлети
Од вајкада зими љети
Пасторче планине Радовиње
Уз небеско тмурно лице
Ни мјесеца ни Данице.

Покретом злих сила безданицом се мучи
Боже силом на силу укључи.

Дубока потонућа поред брда
Рупе кланци ниће стићи
Пућа ђаволу ни тици.

Од кука до кука кукавица кука
Брдима нема коза нема ни вука
Док литице и тице тихују
Зановет кличе
Задјева пелин да је више приче.

Пороси ли киша и потегне муња
Испод небеског гуња
Подопутем материја се пати
Криком сагорје у сопственој ватри.

Слазом висина литицама вајата
Гнијезда голубијег јага
Док Шареном јамом
Горском јамом
Брда кланци безданица никуд стићи
Човјеку ни тици.

Игор Браца Дамњановић Диб

- Поскупљење путарине је неопходно. Како нам сав народ не би побегао из земље.
- Вођа се за Нову годину прерушио у Деда Мраза. И народу донео пакет мера штедње.
- Једнога дана ћемо увозити памет. Само нећемо имати никога ко ће знати како се користи.
- Музика коју слушаш много говори о теби. Џаба што говори, када је не чујеш од музике.
- Волим правду. Лако је трговати када знаш колико нешто кошта.
- Сатиричара боли за све. Зато и пише о свему што га боли.
- Косово добило позивни број!? Ало, бре!
- Дошао би ђаво по своје, али не може од страних инвеститора.
- Враћају нас у прошлост, јер су напредни.

- Наши политичари јесу мали, али су већ научили да пузе.
- Скупљају потписе за своју кандидатуру. Нема везе што је народ политички неписмен. Још боље!
- Од писања тренутно не може да се живи. Од писања се живи вечно.
- Премијер или председник? Свеједно, исти ђаво!
- Америка и Кореја су на корак од рата. Сва срећа, па имају авијацију.
- Срби културу чувају у бочицама. Да се зараза не прошири.
- Мораћемо да мењам и правац и смер. Овако више не иде.
- Живела Србија! Изјавише нам саучешће.
- Откад не отварам фрижидер, на вођу више ни не мислим.

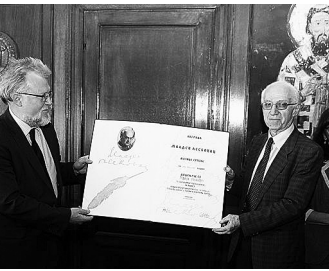
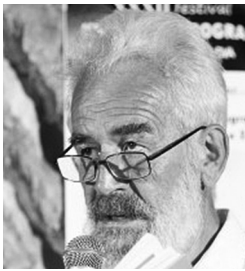
А
Ф
О
Р
И
З
М
И

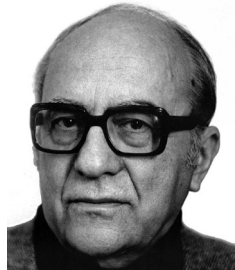
**Петровићу
„Вељкова голубица“**

На недавно одржаној књижевној манифестацији „Вељкови дани“ у Сомбору, коју већ дванаест година организују под књижевном ауром Вељка Петровића, признање „Вељкова голубица“ припало је истакнутом прозном писцу, академику Горану Петровићу, за укупно приповедачко стваралаштво. Свечани чин уручења обављен је у Скупштини града у Великој сали здања Жупаније. Горан Петровић (Краљево, 1961) већ дуго ужива углед једног од најзначајнијих савремених српских писаца, подједнако цењеног како међу критичарима, тако и у ширим читалачким круговима. Пише приповетке и романе, а поједина његова дела прилагођена су за извођење у позоришту, на телевизији и радију.

Драган Станић и Марко Неђић

Захваљујући се на награди, Марко Неђић је оценио да је жири у књигама *Повратак причи* и *Чарање и плетење приче* препознао многозначност критичко-интерпретативног метода и стила, који се креће између науке о књижевности и слободнијег критичко-есејистичког дискурса, „тако привлачног Младену Лесквцу и често коришћеног у његовим радовима“.

**Грамата
Владану Радовановићу**

Грамата *Песничке републике*, коју Банатски културни центар додељује на основу конкурса *Пропуштена прилика*, је Владан Радовановић (1932) за књигу *Воклизуел* (Нолит, Београд, 1987). Грамата се додељује за књигу која није била награђивана, а објављена је у последњих пола века, чиме организатор жели да истакне вредна а недовољно запажена или неправедно занемарена дела.

Грамата је Владану Радовановићу уручена у Банатском културном центру у Новом Милошеву у оквиру манифестације *Песничка република*.

Три признања Кордићу

Милош Кордић је у овој, 2018. години, примио три признања за књижевни рад.

Најпре му је Крајишки Привредник Београд доделио плакету за животно дело у области књижевности и српског језика, затим му је Књижевна заједница Крајине Београд, која делује у склопу Удружења књижевника Србије, доделила награду „Браћа Мишић“ за животно дело у крајинској и српској књижевности, а Сребрни прстен Братства доделили су му Умјетничко братство манастира Крка и Српско културно друштво „Зора“ Книн-Београд, у знак поштовања и захвалности за очување и обогаћивање духовне ризнице народа Српске Крајине.

Кордић је аутор више од 30 књига поезије и прозе, записа, есеја, публицистике, члан је Удружења књижевника Србије до септембра 1991. године живео је и радио у Сиску, а од тада живи у Београду.

Лукачу „Јанко Веселиновић“

Жири за награду „Јанко Веселиновић“ коју додељују Народна библиотека „Јанко Веселиновић“ из Богатића и Удружење књижевника Србије, једногласно је изабрао „Дивит и рукописе“ Рајка Лукача, у издању „Агоре“ из Новог Сада, за најбољи историјски роман објављен на српском језику у прошлој години.

У саопштењу жирија наводи се да је роман „Дивит и рукописи“ ремек дело и стваралачка круна Рајка Лукача (1952), песника, приповедача, романисијера драмског писца и антологичара. Лукач је бриљантним стилем и драмским

Десанка Максимовић је као једна од најзначајнијих српских песника два века и уопште, међу онима који су најдубље осетили мирис земље, родну грудну и њен дах, често и уздах. Њој је, како би то песници рекли – *земља на језику* – свеједно да ли певала о средњем веку и Душановим строгим законима или о недужним ђацима што су са школског часа одведени у смрт и вечност; или о бору у којем препознајемо усамљеног човека, или о ливади – цветном ћилиму завичајног мириса...

Кад је написала „Немам више времена“ још је дубље проговорила о неумитном протицању људског времена и света који је ипак наш дом. А издашно је „трошила“ љубав на своју Бранковину и свој завичај, свој народ и сав словенски свет. И свој род ма где био.

Књижевно неизбежно и људски природно разумела је и жељу, тада шачице књижевних посланика, да њено име узму као своје, у далекој Канади, у Торонту. Име које већ четрдесет година високо стоји као заштитни знак једног широког књижевног окупљања које подразумева разногласје, а не једноплевни хор. Уједно, њено дубоко и лирски изнијансирано име, заштитни је знак за културну мисију вишег реда које Српско-канадско удружење „Десанка Максимовић“ данас, у свој средини, као и широм света у срп-

компоновањем оживео мало позната рукописна сведочанства, заборављене преписе као и историјске личности са простора Српске Крајине, Славоније, Барање, Дубровника.

Награда је уручена 19. новембра у УКС.

Награда „Аполон“

Међународна књижевна награда „Аполон“ коју додељује Едиција „Сирм“ уручена је у Градској кући у оквиру велике прославе и свечаности Града Сремска Митровица. Награда „Аполон“ додељује се за лепоту и афирмацију писане речи,

**Мириис земље од
Бранковине до Торонта**

Миљурко Вукадиновић

ској заједници, значи и препознаје се. Зато сам се и ја одлучио да започнем своју мисију о „Српској заграничној књижевности“ баш у Торонту, јер је овде, у Десанкином окриљу, међу вама право и путоказно место за ново читање и писање историје српске књижевности...

И Удружење књижевника Србије са своје стране (чији сам ја

Српско књижевно расејање у Торонту

члан од 1980) одлучило је да на 120. годишњицу Десанкиног рођења, истоименом Удружењу, већ четрдесет година присутно у изузетној мисији, додели признање „Специјалну диплому“:

за изузетне резултате у очувању матерњег језика,

а састоји се од Повеље, односно дипломе, и фигуре – главе Аполона изливене у бронзи као прототип оригинала нађеног ван градских бедема античког града Сирмијума, данашње Сремске Митровице.

С. Малешевић, Б. Симоњан и П. Шипинкарровски

точно место српске књижевности и културе, као путоказан пример за окупљања и деловања сродних српских удружења широм света. Честитам!

Прочитано на јубиларној 40. годишњој прослави СКУД-а „Десанка Максимовић“ Торонто, 30. септембра 2018.

Признање су добили Бабкен Симоњан, писац из Јерменије, почасни конзул Републике Србије у Јеревану, Елка Њаголова, писац из Бугарске, оснивач и председник Словенске књижевне и уметничке академије у Варни, Петко Шипинкарровски, писац из Македоније, преводилац и уредник часописа „Бранувања“ и Срђан Малешевић, писац из Шидра, директор Културно-образовног центра. Свечаном уручењу награде, због болести није могла да присуствује Елка Њаголова, књижевница из Бугарске.

Конференција европских писаца у Талину

Права писаца на позајмљене књиге

У граду Талину (Естонија) одржан је дводневни семинар о имплементацији и примени система ауторских права на позајмљивање књига из библиотека у земаљама ЕУ.

Мада је Србија једна од првих чланица Европске асоцијације писаца, са увођењем наплате ауторских права на књиге позајмљене из библиотека – јос није ни почела. Захваљујући Миодрагу Јакшићу, члану УО Удружења књижевника Србије, наша земља се најзад прикључује овој иницијативи која је заживела у више земаља ЕУ.

Семинар под називом Public lending right, Ауторска права на позајмљивање књига, окупио је на дводневном (23-24. октобар 2018) радно заседању представнике 11 земаља: Естоније, Норвешке, Финске, Летоније, Литваније, Бугарске, Румуније, Мађарске, Словеније, Хрватске и Србије.

И ако је Србија, према речима Миријам Диокарец, генералне секретарке ЕВС, Европске асоцијације писаца, још пре више од 10 година, међу првима приступила овој европској организацији, ово је први пут да су се представници Удружења књижевника Србије одазвали позиву из Брисела Миодрагу Јакшићу и Гордана Влајићу.

Миодраг Јакшић је, препознавши важност имплементације овог система у Србији, у свом излагању изнео је спремност Србије да се крупним корацима придружи земаљама ЕУ које овај систем најуспешније спроводе, као што су, на пример, Норвешка, Шведска и Словенија, али и експлицитно затражио подршку Брисела,

Тит Алексејев и Миодраг Јакшић

односно Европске асоцијације писаца. Јакшић је прецизно анализирао све потенцијале које српски библиотекарски и књижевни системи имају, представљајући их учесницима конференције кроз егзактне примере и указао на предности српске културне сцене и могућности брзог укључења у систем.

Тодоровићева поезија на грчком

У електронској едицији Фрактал изашле су песме књижевника Мирослава Тодоровића у преводу Панаоса Асимопулоса. Песме су из збирке „Грчка свеска“ чији је издавач „Прометеј“, Нови Сад 2015. Тодоровић годинама допуњује ову збирку која је песнички доживљај грчких тема које су у духовној вези са хеленском митологијом и њеном поетиком у овом времену. Књига се годинама увећавала песничким импресијама доживљених на Атосу, Тасосу, Олимпу, Ахерону, Крфу, Кефалонији и Итаци у времену од 2011 – 2018. Песме ове тематике су штампане у водећим књижевним часописима под називом „Грчка свеска“, 3, „Грчка свеска“ 4. и уврштене су у избор на грчком језику.

Миодраг Јакшић је имао и низ билатералних састанака са представницима удружења писаца из Естоније, Словеније, Мађарске и Норвешке и договорио унапређење сарадње у наредном периоду са Удружењем књижевника Србије и рад на заједничким пројектима.

Са Титом Алексејевићем, председником Удружења књижевника Естоније Србије он је разговарао у Кући писаца у Талину о актуелним књижевним темама на европским просторима и сарадњи два кровна удружења писаца. Будућа сарадња подразумеваће размену програма и аутора на књижевним манифестацијама у обе државе, објављивање и превод естонских и српских књижевних стваралаца и заједничке наступе у оквиру европских програма и пројеката **М. Ј.**

Конкурс «Радоје Домановић»

Удружење књижевника Србије расписује Конкурс за доделу најзначајније књижевне награде за сатиру у нашој земљи „Радоје Домановић“. Конкурс се расписује за доделу у три одвојене области: за најбољу ауторску књигу сатири (афоризми, приче, песме, епиграми, коментари, драма и роман), објављену на српском језику у 2018. години; признање за укупан допринос српској књижевној сатири; *Екселенција сатири* – за најбољег страног сатиричара. Конкурс је отворен до 15. јануара 2019. године. Образложене и потписане предлоге (уз обавезно навођење броја телефона, адресе и адресе електронске поште) и предложене књиге – издавачи, удружења, или појединци достављају или шаљу поштом у једном примерку на адресу: Удружење књижевника Србије (за Конкурс „Радоје Домановић“) Француска 7, 11000 Београд, Србија.

Српско-украјински књижевни мостови

У периоду од 25. до 30. октобра 2018. године, Кијев је посетила делегација Удружења књижевника Србије. Издавачка кућа Дмитрија Бурга је уприличила скуп „Књижевни мостови“, посвећен српској литератури, те је том приликом угостила и први пут представила делегацију у чијем саставу су били: Милан Панић, Нина Симић, Јеремија Лазаревић,

Делегација УКС у Кијеву

Миодраг Јакшић, Гордана Влајић и Александра Радаковић. Догађају су присуствовали бројни научници, ср-

бисти и слависти, песници, филолози, љубитељи књижевности и Светлана Кошутић, први саветник Амбасаде Републике Србије у Украјини одржано је књижевно-уметничко вече у част Дмитрија Бурга и његове породице поводом значајног јубилеја, представљања програма „Међународни научно-уметнички часопис 'Collegium' на сцени“ и две нове књиге посвећене стваралаштву овог писца. Наиме, 28. октобра се окупио

ве дугогодишње културне мисије „са циљем да обједини“, како често и сам уме да нагласи. Том приликом је српска делегација још једном представила важан међународни културни пројекат „Велики господин Дунав“ назван по истоименој песми Васка Попе. Идејни творац овог пројекта је Радомир Андрић, председник Удружења књижевника Србије, извршни директор Милан Панић, менаџер за односе с јавношћу Нина Симић, кључни координатори и стручни сарадници су: у Словачкој Мирослав Бјелик, председник Савеза писаца Словачке, у Бугарској Бојан Ангелов, председник Савеза писаца Бугарске, у Украјини Дмитриј Бурга и др. Након поздравног говора Нине Симић и излагања о неколико успешно одржаних дунавских конференција у Србији и иностранству током последње четири године, књижевници Јеремија Лазаревић, Миодраг Јакшић, Гордана Влајић и Александра Радаковић су се представили публици песмама на српском језику.

Текст и фото Н. С. М.П.

Сајам књига у Братислави

На међународном сајму књига у Братислави „Библиотека“, који је одржан у периоду од 08. до 11. новембра 2018. године, представљена су дела објављена у склопу српско-словачке сарадње чији се успех нарочито ог-

значајан број светских стручњака из области хуманистике, уметника и дипломатских представника, поштовалаца Дмитрија Бурга и њего-

лику. Представљена су овогодишња издања Словачког издавачког центра Бачки Петровац, међу којима су и роман „Вара“ (Бапа) Радована Влаховића у преводу на словачки и „Доња тачка светлости“ – збирка изабраних песама Јана Тазберика у преводу на српски језик и у суиздаваштву са

словачки језик и објављене 2018. године, збирка Адама Пуслојића „Somnabilia balcanica“ (у преводу Мирослава Демака), изабрана поезија Радомира Уљаревића „Sierga skrinka“ (у преводу Мирослава Демака) и књига Небојше Кузмановића „Filozofické omrvinky“. За припрему и графички дизајн свих поменутих издања заслужан је Милан Панић, уредник прве антологије поезије класика подунавских земаља „Велики господин Дунав“, (коју је приредио Радомир Андрић а овај пројекат подржан је од стране Министарства културе и информисања Републике Србије). Пројекат је на Сајму представио председник Друштва словачких писаца Мирослав Бјелик. Поезију Пуслојића и Уљаревића на српском језику казивала је Нина Симић, а стихове у преводу на словачки публика је имала прилике да чује од самог преводиоца Мирослава Демака који је представио и своју збирку путописа „Која река нема извор?“

Текст и фото Н. С. М.П.

Са промоције у Братислави

леда у сарадњи Удружења књижевника Србије са Друштвом словачких писаца на заједничким пројектима, пре свега захваљујући председницима ових институција културе - Радомиру Андрићу и Мирославу Бје-

УКС. У представљању ових издања поред аутора, учествовали су директор издавачке куће Владимир Валенћик, преводилац Катарина Мосљак Багљаш. Представљене су и књиге српских књижевника преведене на

Дарко Шишковић

Пећ

Као мали маштао сам да будем пас

Лежао бих поред пећи грејао се гледао филмове

И нико не би знао да сам то ја

Пријатељи

некад их чекам а некад ме пробуде камионом наранџасте боје

не разговарамо посматрам их из потаје док праве паузу на клупи поред

не разумем њихов језик тек понеку реч углавном су весели и насмејани уз сок и велике сендвиче

и тако док их посматрам увек се сетим мајке и њеног питања шта би волео да будем кад порастем

Награда Душан Васиљев

Град Кикинда расписује конкурс за награду Душан Васиљев, која се додељује за најбољу књигу написану на српском језику објављену током 2018. године. У конкуренцији за ово књижевно признање могу се наћи песничке и прозне књиге објављене на територији

Уметник

тачка па линија

опет тачка па две линије

спојили смо две тачке и три линије

Цвет

Ушла је мала Ромкиња у црвеној поцепаној хаљини са хармоником на раменима

Терали су је а она је видела цвеће

Мазила је листове и латице причајући им тихо

Змија

пони омиљени бицикл из детињства возим ка обали на себи имам само шортс река мутна је утабана трава испод прашњавих стопала купача канап везан за врбу виси изнад реке скачемо у воду са обале и дрвећа ронимо плашимо друге хватајући их за чланке сушимо се на сунцу видели смо змију

Републике Србије. Награда се састоји од повеће и новчаног износа. Издавачи и аутори могу послати књиге (три примерка по појединачном наслову) на следећу адресу: Народна библиотека Јован Поповић, Трг српских добровољаца 57, 23300 Кикинда, уз обавезну напомену на пошиљци „За награду Душан Васиљев“, најкасније до 8. 2. 2019. године.

Награда “Раде Јовановић”

Београдски афористичарски круг позива ауторе или њихове издаваче у Србији и иностранству да доставе предлоге за награду «Раде Јовановић» – за најбољу књигу афоризама објављену на српском језику, или сродним јужнословенским језицима, у 2018. години. На Конкурс се књига шаље поштом, или предаје примерак предложене књиге у Удружење књижевника Србије (од 10 до 15 часова радним данима Саши Божовићу). Пожељно је да се уз књигу достави и образложени предлог. Крајњи рок за приспеће књига је 31. јануар 2019. године, на адресу: Удружење књижевника Србије (за конкурс “Раде Јовановић”), Француска 7, 11000 Београд, Србија.

Нове књиге

приспеле у редакцију

- Мирко Магарашевић: *Пев сирена*, поезија, СКЗ, Београд.
- Душан Стојковић: *Мома или Цвеће сна*, критичко портрети-сање Моме Димића, Центар културе и Шумадијске метафоре, Младеновац.
- Коља Мићевић: *Данте иаље се-кунданте*, Моно-полемике о превођењу поезије, „Златно руно“, Београд.
- Јованка Стојчиновић Николић: *Упоредни путеви*, прикази, огледи, рецензије..., Народна библиотека Добој и Арт принт, Бања Лука.
- Милена Северовић: *Слушајући сунцокрете*, поезија, Граматик, Београд.
- Власта Младеновић: *Локалитет и свет шаркаменских рима*, поезија, Културисток-пресинг, Младеновац.

Трибина „Француска 7“

12. октобар
Додела традиционалних награда листа „Збиља“. Учествовали награђени аутори и чланови жирија.

15. октобар
Илија Шаула: *Мидар*, роман. Говорили Милица Јефтимијевић Лилић, Здравко Малбаша и аутор.

16. октобар
Зоран Видојевић: *Живот један, једини*, есеји. Говорили: Мило Ломпар, Слободан Дивјак, Александар Лукић и аутор.

17. октобар
Гордана Влаховић: *Возови, успомене и сећања*, приче. Говорили: Петар Жебељан, Ана Стишовић Миловановић и ауторка. Одломке казивала Нина Симић.

22. октобар
Портрет песникиње Маје Илић Тимотијевић. Говорили: Мила Мута-вић, Милица Мутавцић и ауторка.

23. 10. октобар
Књижевни сусрет у сајамске дане. Гости руски писци и интелектуалци: Михаил Михайлович и Павел Вјачеславович Тихомиров, Наташа Јовановић, новинар Ранко Гојковић, модератор и преводилац.

24. октобар
Промоција књиге *Кућа за јунаке* Александра Милосављевића Лалета и уручење награде „Михаило Ђуповић“ Бранку Стевановићу за укупан допринос књижевности за децу. Учествовали: Радомир Андрић, Даница Диковић Ђургуз и аутори.

25. октобар
Синиша Минарди: *Немир у венама – лети у крви*, роман. Говорили Видак М. Масловарић, Невена Вујошевић и аутор, одломке читала Владанка Цветковић.

30. октобар
Конференција за штампу: Бранислав Вељковић, *У снове не верујем*, српско-италијанско издање, Sekor, Korato, Italija. Учествовали: Ђузепе Пепино Пјаченте, Драган Мраовић, Радомир Андрић, Видак М. Масловарић и аутор.

31. октобар
Бабкен Симоњан: *Грумен земље српске*, есеји и путописи о Србији. Говорили: Дарко Танасковић, Никола Маринковић и аутор.

1. новембар
Добрила Гајић Глишић: *Магија Маја*, путопис, дневник. Са ауторком разговарао Миљурко Вукадиновић.

5. новембар
Соња Антонијевић Шарић: *Моје црквено име је Софија*, проза. Гово-

рили: Видак М. Масловарић, Миле Вранеш, Иван Кошутић и ауторка. Одломке казивала Нина Симић.

6. новембар
Радојка Милошевић: *У светлу даривања*, песме. Беседио Душко Новаковић, стихове казивала ауторка и Лазар Божовић.

13. новембар
Савремена српска проза Трстеник, представљање Зборника бр. 30 и најава 35. књижевних сусрета. Учествовали: Миро Вуксановић, Марко Недић, Јован Делић, Радивоје Микић и Верољуб Вукашиновић.

14. новембар
Радомир Ивановић: *Казалице Стефана Митрова Љубише*, студија. Говорили: Милорад Јеврић, Мила Медиговић Стефановић и аутор.

14. новембар
Александар: *Дим и злато*, песме. Беседио Миодраг Д. Игњатовић.

15. новембар
Драгана Денић: *Играли срцем*, приче. Говорили: Милош Петровић, Марко Недић, Верољуб Вукашиновић и ауторка.

15. новембар
50. година уметничког рада Нађе Родић и промоција књиге *Облаци у самоћи плачу*, песме. Учествовали: Ненад Миленковић, Јована Петронијевић, Катарина Димитријевић и ауторка. Музички тренутак: Јасна Ђокић, Душан Радоичић и Алекса Недељковић.

23. новембар
Представљање новог броја листа „Збиља“. Говорили: Владислав Јовановић, Живорад Јовановић, Биљана Ђуровић и Момир Лазић.

27. новембар
Снежана Миладиновић Лекан: *Преци, Прошла будућност, Треће небо*. Говорили: Драшко Ређеп, Радомир Андрић, Милица Јефтимијевић Лилић, Бошко Сувајчић и ауторка. Стихове казивала Нада Аничич Црљеница.

28. новембар
Радивоје Стојковић: *Коцкар и ноћне даме*, песме. Говорили: Даница Андрејевић, Душко Новаковић и аутор. Стихове казивала Ивана Жигон и аутор.

30. новембар
Поезија Стевана Буковића. Стихове казивали аутор и глумци: Јасмина Хинић, Тања Дошен, Душко Премовић и Ранко Бурић.

Уредник и водитељ трибине **Миљурко Вукадиновић**

- Мирослав Димитријевић: *Лексикон србских народа, племена, братстава и родова* (Србски народносни именовани од Лепенаца и Винчанаца до данас), Српска духовна академија, Параћин.
- Ивица Цветковић: *Вилинска река*, роман, Арка, Смедерево.
- Радомир Путниковић: *Светлост велеграда*, изабране и нове басне, Прометеј, Нови Сад и Вукова задужбина, Београд.
- Љиљана Лукић: *Пут у недоглед*, роман, Свет књиге, Београд.
- Мироје Вуковић: *Читајући Његоша*, огледи, *Писци, књиге записа...*, књига 2, Свет књиге, Београд и Унирекс, Подгорица.
- Воја Марјановић: *Вертикале трајног Ђопића* (13 есеја), Бесједа, Бања Лука.
- Драган Марковић: *Галамција и гугутка*, поезија, СКЗ, Београд.
- Тихомир Петровић: *Огледи и критике*, Градска библиотека Карло Бијелички, Сомбор.
- Јеремија Лазаревић: *У сенци Часног крста*, Филозофија 2, поезија, Филип Вишњић, Београд.
- Бранка Гајовић: *Пут до звезда*, роман, Чигоја, Београд.
- Симеон Костов: *Последњи ходочасник*, поезија, Чувари знања, Београд.
- Гордана Влаховић: *Читам и записујем* (плаву промају мимо света), есеји, критике, записи..., Рашка школа, Београд.
- Зоран Вучић: *Прошлост будућности*, поезија, Равнатељ, Ниш.
- Рајко Цаковић: *Дуго чекани дан/ The long awaited day*, поезија, Удружење књижевника Србије и Филип Вишњић, Београд.
- Мићо Цвијетић: *Гласови ведрине*, поезија, Арка, Смедерево.

Путописи једног принца

По српским и другим крајевима

Божидар Карађорђевић: *Путевима Балкана*; Библиотека „Браћа Настасијевић“, Горњи Милановац, 2018.

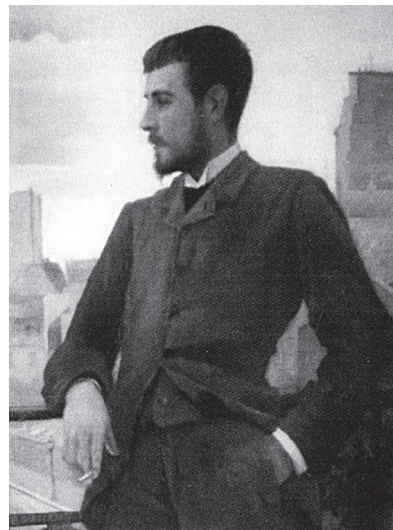
Најприје: ко ли бјеше Божидар Карађорђевић? Бјеше принц, како се и потписивао под своје путописе у француским новинама и ревијама – Принц Божидар Карађорђевић. Рођен је 6. јануара 1862. године у Београду, иако се могу наћи и подаци да се рођење догодило годину или двије раније. Енциклопедија СХС, као мјесто рођења, наводи Париз, у српској штампи му је као родни град означен Беч, а његов париски студентски досије биљежи да се Божидар родио у Београду. Отац му је Ђорђе, мати Сарка, кћи Мише Анастасијевића, а дјед Алекса, старији Карађорђевић, син, и брат Александар Карађорђевић, кнез Србије (1842–1858) између двије Милошеве владавине.

Највећи дио живота је провео у егзилу у Француској гдје је завршио Лицеј „Luis le Grand“, потом и правни факултет. Будући да је имао естетске склоности, похађао је и часове сликарства и музике у Бечу и Берлину. Дружио се, између осталих, са Сили Придомом, Пјером Лотијем, Жилијетом Адам, Жилом Маснеом, Франсоа Копеом, Бастијаном Лепажом, а у „посебној вези“ је био са сликарком Маријом Константијевном Башкирцевом, украјинском аристократињом. Она га је описала као човјека „маштовитог и безбрижног карактера“ који је гајио „љубав према импровизацији“. Одредници о Марији у Encyklopedia Britannica је написао Божидар, док је она насликала *Портрет Божидара Карађорђевића* (уље на платну, Народни музеј у Београду). Напријед споменути „посебну везу“ допуњујемо и једном њеном изјавом: „Božidar est amoueux de moi“ („Божидар је заљубљен у мене“). У прилог његовог образовања иде и податак да је говорио српски, руски, њемачки и енглески, писао на француском, а преводио са руског, њемачког и мађарског. Написао је неколико краћих проза, есеја и приповиједка, свакако и путописа, први пут преведених у нас (Сандра Трипковић и Дејан Ацовић), а све је објављивао у најпознатијим књижевним часописима свога доба у Француској. Умро је у Београду, 1908. године.

Професор Стеван К. Павловић (*Božidar*, Београд, 2012), истиче да је Божидар посједовао онај специфични немир који човјека упућује далеко од свакодневних пејзажа и познатих обала. Знатичељни путник ће се, из егзила, отиснути отоманским крајевима, походити Њемачку, Аустрију, Румунију, Италију, Енглеску, Шпанију, сјеверне дијелове Европе и Африке. Нас овдје занима књижица путописне прозе *Путевима Балкана*, утисци принца Божидара Карађорђевића са ходочашћа балканским крајевима, још под турском, аустроугарском или италијанском влашћу, или тек ослобођеним туђег јарма (Краљевина Србија). Настали су на путовањима у првој половини последње деценије 19. вијека (један на самом почетку 20. стољећа), а објављени, 1894, 1895. и 1904. године, у „Le Figaro“, „La Revue Hebdomadaire“ и „La Revue de Paris“.

Бошко Ломовић

Да би написао *Часове у отаџбини*, пасош је позајмио од свога пријатеља Жоржа Киртена, иначе се не би баш напутовао обреновићевском Србијом. Возом из Солуна креће ка Тополи, јер је сазнао да „краљ Србије намерава да постави круну на Карађорђеву гробницу“. Успут описује поља кукуруза, винограде, ливаде, крајпуташе војника палих у српско-бугарском рату, ношњу сељака и сељанки, кување пекмеза од шљива (септембар је). Кад у крчми „Зелена круна“ у селу

Марија Башкирцева: Портрет Божидара Карађорђевића

Белосавци каже да је, као „странац“, дошао због Карађорђа, крчмар одбија да наплати „тако љубазно да сам одустао од убеђивања“. Даље, описује Тополу, варошицу од 2.000 становника, и сјећа се свега у вези са својим претком, челником Првог устанка, и његовом судбином, свакако свима познатом. Иако се кратко свуда задржава, успева да опише и једну српску веридбу, све са празничним оделима, музикантима, обичајима. Истиче и радозналост шумадијских сељака који долазе да виде „странца“ сликара. Један му доноси Карађорђевићев портрет, литографију „помало поцепану и нагорелу по ивицама“. Кад се томе зачудио, сељак одговара: „Током последње премећачине, био сам принуђен да је сакријем у пепо, зато је тако оштећена. Да су је пронашли код мене, а зна се да сам присталица Карађорђевића, не знам да ли бих претекао“.

Од 8. до 19. августа (вјероватно 1894, јер је путопис објављен у јулу наредне године, у „La Revue Hebdomadaire“), принц Божидар „шпарта“ Истром, Далмацијом, Херцеговином, Босном. Ријека, Задар, Сплит, Подгора, Брач, Метковић, Мостар, Сарајево, Билећа, Требиње, Дубровник. Уочава појединости у старој, римској архитектури, облачењу и понашању људи, говору. На броду ка Сплиту, чувши га како говори, један позива остале: „Дођите да чујете Енглеза како говори по нашки“, јесте српски који је далматински у Далмацији, босански у Босни, или хрватски, црногорски (...) и који, у разговору, људи на обали зову наш(к)им језиком. С тим у вези је и разговор са једним

фратром са острва Брач. Фратар му казује да „као прави Словени, настављају да говоре својим језиком и, премда римокатолици, одржавају вјерску службу на словенском и на ћирилици, у више од 120 парохија, и то упркос цару, Риму, упркос свему“.

Колико га задовољава Мостар, толико га разочарава Сарајево. Очекивао је „миран, турски град“, а дочекао га је „немирно, загађено и бучно“. На коњским таџигама стиже у Требиње, „разорено, уништено, заборављено Требиње турске земље“. Тек ће се орасположити у Дубровнику, разгледајући вредне реликвије у катедрали и двије палате „са колонадама, украсима лаганим и постојаним, да су довољне да призову у свест стари сјај Дубровника“. Наравно, не пропушта да се дивни богатој медитеранској флори, сунчевим изласцима и заласцима.

Принца знатичеља води, даље, по Црној Гори и Албанији. Отпочиње описом мора и копна – као да слика акварелом. Херцег Нови, Пераст, Котор гдје на доку затиче аустроугарске официре међу којима „има и Црногораца“ чије су капе прекривете црном свилом, „бојом жалости за великом Србијом, жалости која ће престати тек онда када се обнови Душаново царство“. Задржава се на Цетињу у којем му принц Никола и млађи му брат Мирко на клавиру свирају „дивне српске мелодије“. Принц Божидар има утисак као да није у Црној Гори, гдје се по зидовима библиотеке престолонаследника „најновије енглеске пушке, бичеви, алпинистички штапови, смењују са фотографијама великих војоткиња и звезда водвиља или варијетеа“, а поподне се игра тенис у башти конака.

Сасвим друга слика је у Скадру и Призрену. Бучан базар: тезге са воћем, овце окачене о стрехе меса, гвожђурија, дјеча, слијепци, теретни коњи... све то „гамиже по ситној, оштрој калдрми, каква се налази по целој Турској“. Призрен је турски, „без ичега западњачког“. На једва двије странице, путописац га је ванредно успјело насликао. Занимљив је сусрет са призренским Србима и њиховим пркосним хумором: „И, типично за Словене, преплићу те озбиљне приче са смешом, псовке са мноштвом пошалица упућених Турцима, којима се подсмјевају пошто нису у стању да их се ослободе“.

На читави 20 страница је путопис *На гори Атос*. Принц се понајвише задржао у манастиру Пантелејмон. Изванредни су, до детаља, описи медитеранске природе, грађевина, монаха, богослужења, сакралног ентеријера, а све прожмирано историјским реминисценцијама и митовима.

Најзад – *У Београду, утисци једног сведока*. Описана су два дана, 20. и 21. септембар 1904. године. Принц Божидар присуствује крунисању свога рођака Петра Првог и није му потребан лажни пасош – његови су поново на трону Србије. Лист „Le Figaro“ је, четири дана потом, „са великим задовољством“ објавио текст *A Belgrade, impressions d'un témoin*, назвавши га „сликовитим приказом церемоније крунисања“.

Горан Мракић

Мој родни крај света

- Наших пет минута започели су минутом ћутања.
- Економска криза је погодила све људе осим оних који су је проузроковали.
- Српска агресија на суседне државе започела је турбо-фолком.
- Пазите кад ми солите памет. Да остане нешто и за рану.
- Нема више гвоздене завесе. Остала је само рђа.
- Упутства за коришћење телевизора су непотпуна. Нигде не пише где треба ударити песницом.
- Наша држава је испунила све услове за безусловну капитулацију.
- Није Бог дигао руке од нас, већ због нас.
- Разум ми говори да не можемо победити, али када смо ми Срби слушали глас разума?
- Лопови неће слободно шетати. Држава им је обезбедила службена кола.
- Неизлечиви смо оптимисти. Верујемо у бољи живот, па макар био и загробни.
- Куцате на отворена врата, поручио нам је управник затвора.
- Просечан грађанин наше државе је двострука личност. Нико и ништа.
- Вратили бисмо социјализам на фабричка подешавања, али не постоји више ниједна фабрика.

- Српски оптуженик је уложио превентивну жалбу против одлуке страшног суда. Тражи изузеће врховног судије.
- Лепо нам је било, не поновило се.
- Ако је свет настао из хаоса, очигледно је да су Срби најстарији народ.
- Наше се историјско НЕ претворило у географско ДА.
- Данашња деца постављају незгодна питања. Најчешће стамбена.
- Живот је лутрија. Под условом да си власник казина.
- У чему је тајна вашег успеха? Не питајте ме како сам стекао првих десет долара.
- Нервира ме модерна технологија. Ручна бомба је ручна бомба!
- Наша се држава на европском путу провела као отац на службеном.
- Атмосфера у кафани се толико усилала да је слављеник у једном тренутку уместо пића наручио пуцњаву.
- Написао сам тако досадну књигу да се просто бојим да ће убрати све књижевне награде.

Превод Божидаревих путописа на српски и објављивање ове књижице испуњава малену, али ипак празнину у нашем познавању нове историје Србије. А многима од нас уприличује, послје више од једног стољећа, први сусрет са чланом династије Карађорђевић који није био владар и ратник, већ инте-

лектуална величина *rag excellence*. На завршним странама књиге су и четири дивна Божидарева акварела: *Непознати пејзаж*, *Призор из Венеције*, *Мостар* и *Црква у Француској*. Пета слика, поменути портрет, уље на платну, на задњој корици је, а све су у Народном музеју у Београду.

Песници за промене:

100.000 песника света за промене (УКС у сарадњи са Poetas del Mundo), 26. новембра

Последњи песнички митинг у години везан је за светску идеју да песници дају свој обол и свог глас у овом свету најгорем од свих светова. Ангажовани приступ и критички тон окупио је бројне песнике свих генерација и различитих поетичких опредељења. Уводну реч је дала песникиња Душка Врховац. Поезији су казивали песници: Братислав Р. Милановић, Зорица Арсић Мандарић, Мирослав Раичевић, Војислав Вукотић, Живко Николић, Биљана Тасић, Јеремија Лазаревић, Гроздана Лучић Лалић, Видак Масловарић,

Душица Милановић Марика, Раде Ђокановић, Биљана Каравидић, Мајо Даниловић, Милојко Срећковић, Балша Рајчевић, Емилија Церовић, Милош Јанковић, Бранка Селаковић, Предраг Богдановић Ци, Рајко Цаковић, Верича Илић, Милко Ђрбовић, Весна Радовић, Јасмина Малешевић... Чули су се такође и гласови песника из расејања: Михаило Вукас, Шведска, Гордана Срећковић, Холандија, Влађа Милић Бакић, Немачка, Вучић Дашић, Црна Гора и Шпејтин Сојева Соле, песник Копт, од песника који су Египћани пореклом а рођен је на Косову и Метохији. Добра атмосфера, лепа пажња и пуна сала доказ су да песници свет не гледају ни кроз ружичасте ни кроз црне наочаре.

М. В.

Фото Гроздана Лалић

ОБАВЕШТЕЊЕ
МОЛИМО ЦЕЉЕНЕ ПРЕТПЛАТНИКЕ, ПОЈЕДИНЦЕ И ПРАВНА ЛИЦА, ДА ИЗМИРЕ ПРЕТПЛАТУ НА “КЊИЖЕВНЕ НОВИНЕ” ЗА 2018. ГОДИНУ, КАО И ДА СЕ ПРАВОВРЕМЕНО ПРЕТПЛАТЕ НА НАШ ЛИСТ ЗА 2019. ГОДИНУ. КО НЕ ИЗМИРИ ЗАОСТАЛА ДУГОВАЊА, БИЋЕМО ПРИНУЂЕНИ ДА ГА ИЗБРИШЕМО ИЗ СПИСКА ПРЕТПЛАТНИКА.

Редакција

КЊИЖЕВНЕ НОВИНЕ

Лист за књижевност и друштвена питања
Оснивач и издавач
Удружење књижевника Србије
Београд, Француска 7

ПРЕТПЛАТА НА “КЊИЖЕВНЕ НОВИНЕ” за 2018. годину по цени (заокружити износ) од: 1200 динара, за организације 2400, за иностранство 50 еура, авионом 70 еура долара или одговарајући износ у другој валути. За нашу земљу уплату слати на жиро-рачун: Комерцијалне банке, Београд, 205-200273-87- за КН. За иностранство уплате се врше код посредничких банака: DRESDNER BANK AG, FRANKFURT AM MAIN, GERMANY i AMERICAN EXPRESS BANK, LTD., NEW YORK, NY, UNITED STATES на рачун KOMERCIJALNA BANKA A.D.BEOGRAD, SWIFT-BIC: KOBBSBGXXX, Svetog Save 14, Beograd, Srbija, sa naznakom u korist UKS, FRANCUSKA 7, BEOGRAD, SRBIJA, BROJ RAČUNA : RS35205000702541600067. ПОПУЊЕНУ НАРУЧБЕНИЦУ или фотокопију признанице (доказ о уплати) послати на адресу: Удружење књижевника Србије- за “Књижевне новине”, Београд, Француска 7. Моле се претплатници да измире своје обавезе јер је то сигуран начин да новине стигну до одређишта.

КЊИЖЕВНЕ НОВИНЕ

добитник су Велике јубиларне награде УКС, установљене поводом стогодишњице удруживања књижевника у Србији (1905-2005), и награде “Теодор Павловић” за 2003. Златни беоуч за 2015.